SCRIPTORES RERUM

GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM.

EX MONUMENTIS GERMANIAE
HISTORICIS RECUDI FECIT

GEORGIUS HEINRICUS PERTZ
SERENISSIMO BORUSSIAE REGI A CONSILIIS REGIMINIS INTIMIS
BIBLIOTHECAE REGIAE BEROLINENSIS PRAEFECTUS.

EINHARDI ANNALES.

HANNOVERAE,
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI
1845.

Eginhardus, or Einhardus.

EINHARDI

ANNALES.

IN USUM SCHOLARUM

EX MONUMENTIS GERMANIAE
HISTORICIS RECUDI FECIT

GEORGIUS HEINRICUS PERTZ
SERENISSIMO BORUSSIAE REGI A CONSILIIS REGIMINIS INTIMIS
BIBLIOTHECAE REGIAE BEROLINENSIS PRAEFECTUS.

HANNOVERAE,
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI
1845.

Annales Laurissenses et Einhardi tanta invicem affinitate coniunguntur, ut de utrisque disquisitio separari nequeat. Utrique ab anno 741 ad annum usque 829 pertingunt, atque easdem fere res, sententiarum ordine non multum diverso, et maiore sui parte, scilicet inde ab ultimo octavi saeculi decennio, iisdem plane verbis (paucissimis tantum exceptis) enarrant; ita ut vel alteros ex alteris, vel utrosque ex communi fonte derivandos esse pateat. Annales Laurissenses, qui primum a Canisio, deinde a Chesnio et Bouqueto editi, huc usque sub plebeiorum vel Loiselianorum appellatione venibant, eo nomine donavimus, quod primam operis originem ad monasterium Laureshamense referendam esse, non solum eius cum annalibus Laurissensibus minoribus affinitas, sed et quod antiquissimum eius exemplar in eo monasterio repertum sit, clare ostendat. Habentur in ipso usque ad annum 788, quem primum auctorem non excessisse eo apparet, quod duplex inde continuatio, altera quam et in annalibus Laureshamensibus (Mon. Germ. I, p. 34. 35.) deprehendas, ab anno 789—793 in codice Laureshamensi, altera ab anno 788 ad a. 829 in reliquis succedat. Utriusque partis ratio valde diversa; nam quum priori stylus incompositus et rudis atque scribendi ars plane nulla plebeiorum olim vel rusticorum annalium nomen pepererint, et veritatis studium, in rebus saltem Saxonicis satis suspectum, haud integram ei apud viros doctos fidem conciliaverit, altera econtra eodem quo Einhardi annales stylo eademque opinione nobilitatur: quamvis et prioris auctorem, si non omnibus, rebus ta-

men post annum 768 *narratis aequalem fuisse dubitari nequeat. Nam licet Pippinum regem nunquam vocabulo* magni *aut* gloriosissimi *ut filium eius donet, totius tamen scripti ratio, illud circiter anno* 768 *inceptum, et singulis annis auctum esse persuadet; et anno* 774 *sanctum Bonifacium* novissimum martyrem *vocat, et anno* 776 *multos* usque ad huc *manere, qui ea se vidisse dicant, testatur. Einhardi annales, quum per septuaginta et novem annos quos complectuntur, unum eundemque stylum, idem ubique videndi scribendique genus ostendant, ab uno auctore, Einhardo ipso, profectos esse oportet. Nomen eius prodidit anonymus (quem Mabillonius Odilonem S. Medardi monachum esse putat) scriptor libri de translatione et miraculis sancti Sebastiani, initio saeculi decimi editi, in praefatione sua ad Ingrannum S. Medardi Suessionensis abbatem ita locutus:* „Agenardus cognomine Sapiens ea qui tempestate habebatur insignis, huius reverentissimi coelicolae mentionem in gestis caesarum Caroli Magni et filii ipsius Hludowici faciens, inter alia quae annotino cursu dictabat, non inoperosum duxit mortalia acta immortali astipulatione roborare, ita dicens: „Dum „haec aguntur, Hilduinus abba monasterii sancti „Dionysii Romam mittens, annuente precibus eius „Eugenio sanctae sedis apostolicae tunc praesule, „ossa beatissimi martyris Christi Sebastiani accepit, et ea apud Suessionem civitatem in basilica „sancti Medardi collocavit. Ubi dum inhumata in „loculo, in quo allata fuerant, iuxta tumulum „sancti Medardi iacerent, tanta signorum ac prodigiorum multitudo claruit, tanta virtutum vis in „omni genere sanitatum per divinam gratiam in „nomine eiusdem beatissimi martyris enituit, ut a „nullo mortalium eorundem miraculorum aut numerus comprehendi, aut varietas verbis valeat „explicari. Quorum quaedam tanti stuporis esse

„narrantur, ut humanae imbecillitatis fidem exce- „derent: nisi certum esset dominum nostrum Iesum „Christum, pro quo idem beatissimus martyr pas- „sus esse dinoscitur, omnia quae vult per divinam „omnipotentiam facere posse, in qua illi omnis „creatura in coelo et in terra subiecta est.“ *Quae cum iisdem omnino verbis in annalibus nostris sub finem anni* 826 *legantur, nec de auctore nec de summa operis fide dubitari amplius posse quisque intelligit, et eiusdem testimonii a Chesnio*[1] *primum prolati vis Mabillonium, qui in Annalibus Benedictinis anno* 774 *Cointii rationibus in adversam se partem abduci passus fuerat, anni* 826 *historiam contexere aggressum ita perstrinxit, ut et ipse Einhardum auctorem operis agnosceret. Contra Trithemii locus, quo Einhardus* „vitam et gesta Caroli imperatoris Magni lib. 3, translationem quoque praedictornm martyrum lib. 1, historiam transacti temporis lib. 1, et quaedam alia“ *scripsisse legitur, quamvis ne ab adversariis quidem impugnatus, frustra tamen a Chesnio in medium adducitur, quum Trithemii opinionem solida ratione nulla niti, sed errorem potius vocandam esse, initium sententiae* „vitam et gesta Caroli .. lib. 3“ *satis ostendat: hinc enim Trithemium codicem (quales hodieque Hannoverae, Vindobonae, Gothae, Monachii, Cassellae et Modenae supersunt) nactum fuisse patet, in quo Einhardi vitae Karoli et annales nostri et duo monachi Sangallensis de gestis Karoli libri subiuncti essent, eaque omnia male confusa in unum Einhardi nomen transtulisse. Nec tamen Odilonis testimonium unicum, quo Einhardus operi auctor asseratur, argumentum habemus; nam ut primum a Cointio, omnium adversae opinionis duce, in Annalibus eccles. Fran-*

1) Nuenarius quendam Benedictinae religionis monachum, Freherus, praefatione in Anonymi vitam Hludowici Pii, ut opinor, ductus, Adelmum sive Adhemarum auctorem praedicaverat.

corum ad annum 774 *§§.* 127—133. *obiecta breviter refellamus, illa, cui plurimum tribuit, quaeque vel Mabillonium initio abripuerat, narratio de monasterii Laureshamensis consecratione anno* 774, *in omnibus hucusque editionibus, Nuenariana, Freheriana, Chesniana, Bouquetiana et reliquis inde derivatis conspicua, a nullo omnino codice agnoscitur, sed Nuenariano libro a monacho quodam Laureshamensi inserta est; quin immo nec fontem, unde eam accepit, ignoramus, quum eandem plane sententiam in annalibus Laurissensibus minoribus efferri meminerimus. Ita et altera illa sententia in Einhardi laudem composita* Heinardus sui temporis prudentissimus virorum sanctae devotionis incitatus ardore *etc. quam in Reuberi editione anno* 827 *legimus, ex anonymi vita Hludowici Pii depromta est. Praecipuo igitur Cointii argumento convulso, quid reliqua ab eo allata valeant, iudicare proclive est. In id enim redeunt, quod vitae auctor Pippinum a Stephano papa coronatum, de Caroli infantia nihil sibi compertum, Carolomannum biennio post regni sui initia obiisse, et biennio post Saxonicum Langobardicum bellum incepisse dicat, annalista vero Zachariam papam regiae dignitatis Pippino conferendae auctorem praedicet, nec Carolum puerum una cum patre coronatum, nec Carolomannum anno* 771 *fatis concessisse ignoret, et belli Langobardici principium ad annum* 773 *referat: quae nullius momenti esse facile intelligitur. Contra cum modestia, tali viro digna, qua annalista anno* 827 *translationis sanctorum Marcellini et Petri auctorem reticet, quum tamen anno* 826 *in re simili Hilduinum nominavisset, quaque anno* 806 *nomen suum tantum non plane intercidere patitur, tum tota operis institutio, stylus multo purior solito nec nisi cum vita Karoli conferendus, eadem videndi ac narrandi ratio, a reliquis eius aevi scriptoribus plane aliena, sed quae*

vel maxime historicum deceat (cf. e. g. anno 778 *locum de pugna cum Wasconibus, qui statim tibi vitae Karoli caput* 9. *in mentem revocabit, a.* 787, 789, 792, 793. *narrationem de Tassilonis ruina, de bello Wiltzico, quae et cap.* 12 *vitae Karoli habetur, de coniuratione Fastradae crudelitate excitata, de haeresi Feliciana), incorruptus denique veritatis amor, annales istos aeque ac Karoli Magni vitam Einhardo vindicant. Quae cum ita sint, in fontes operis non diu inquirendum erit. Prior siquidem pars inde ab anno* 741 *ad annum usque* 788 *annalibus Laurissensibus nititur, ita tamen, ut, mendaciis vel minus recte dictis correctis, parvis omissis et maioribus additis, totum opus a tali viro diligenter recognitum, emendatum meliusque dispositum, multo perfectius inde evaserit. Annorum vero* 789—829, *quibus ipse regni negotiis a Karolo et Hludowico adhibitus et in summo fere fastigio versatus est, historiam propriis auspiciis absolvit. Quod num inter ipsa rei publicae administrandae negotia, an per otium Seligenstadense fecerit, non satis in aprico est; magis tamen in eam partem inclino, ut per singulos annos, dum ipse rebus gerendis magna ex parte praeesset, scripsisse existimem. Nam licet et post voluntariam rerum saecularium abdicationem, tam vivente quam defuncto Hludowico Augusto, rebus publicis se immiscuisse exploratum habeamus, ideoque nec ab historia scribenda temperare debuisse credendus sit, tamen in annalibus anno* 806 *de eclipsibus, annis* 823 *et* 825 *de puella Commerciacensi dicta ipsis annis composita esse apparet. Dumque circa Rhenum scripsisse eo intelligimus, quod anno* 821 *de glacie fluviorum in Gallia et Germania, Rheni, Danubii, Albis ac Sequanae locutus, adiiciat* „cuius resolutio non modicum villis iuxta Rheni fluenta constitutis damnum intulit," *hoc non Seligenstadi fuisse, constans de Germania quasi trans Rhenum*

sita sermo (e. g. ann. 795. 826.) *nobis persuadet. Secundam igitur operis partem per singulos annos, dum ipse aulae imperatoriae adhaereret, et Aquisgrani praecipue, ab Einhardo compositam esse propono. Hinc et altum de Adalhardi et Walae abbatum ruina (nam restitutionem memorat) silentium, et cur opus ultra annum* 829 *non excreverit, declaratur.*

Ut igitur paucis sententiam meam de utroque opere absolvam, annales Laurissenses, usque ad annum 788 *in monasterio sancti Nazarii compositos, ultimo saeculi octavi decennio ad manus Einhardi, magni Laureshamensium amici, devenisse, et ab eo continuatione annorum* 788 – 829, *qualem annalium Laurissensium codices exhibent, donatos, opere vero ad finem perducto, priorem etiam partem monacho debitam, quam opera sua plurimum indigere intellexisset, ab Einhardo recognitam, atque una cum continuatione paucis verbis immutata suo sub nomine editam esse censeo. Quae si cui minus placuerint, alia nos docere non supersedeat.*

Ad temporum rationem quod pertinet, annum suum Laureshamensis monachus et Einhardus a nativitate Domini inchoant, quod iis annis quibus per hiemem etiam res gestae sunt, e. g. 768, 776, 781, 785, 787, 800, 801, 802, 806, 807 *initio et fine,* 808 *etc. extra dubitationem venit; hieme tamen per quietem ducta, uterque recentem annum nonnisi post veris initium inchoare, et natalem Domini et pascha anno proxime elapso adiungere videtur; quod neminem in errorem ducere potest.*

Ex scriptoribus medii aevi, quorum non pauci opere nostro usi sunt, hic tantum Enhardum, annalium Fuldensium usque ad annum 838 *scriptorem, et subaequalem vitae Hludowici Pii auctorem adducimus: Einhardi annales poeta Saxo Lamspringensis Arnulfo regnante versibus expressit.*

EINHARDI ANNALES.

741. Hoc anno Karlus maior domus diem obiit, tres filios heredes relinquens, Karlomannum scilicet et Pippinum atque Grifonem, quorum Grifo, qui ceteris minor natu erat, matrem habuit nomine Swanahilde, neptem Odilonis ducis Baioariorum. Haec illum maligno consilio ad spem totius regni concitavit, in tantum, ut sine dilatione Laudunum[1] civitatem occuparet, ac bellum fratribus indiceret. Qui celeriter exercitu collecto Laudunum obsidentes, fratrem in deditionem accipiunt, atque inde ad regnum ordinandum ac provincias, quae post mortem patris a Francorum societate desciverant, reciperandas animos intendunt. Et ut in externa profecti domi omnia tuta dimitterent, Karlomannus Grifonem sumens, in Novo-castello[2], quod iuxta Arduennam situm est, custodiri fecit, in qua custodia usque ad tempus quo idem Karlomannus Romam profectus est, dicitur permansisse.

742. Karlomannus et Pippinus Francorum regno potiti, primo Aquitaniam recipere volentes, contra Hunoldum, illius provinciae ducem, cum exercitu eandem Aquitaniam ingrediuntur, et capto quodam castello quod Luccas[3] vocatur, priusquam ex ea provincia secederent, regnum quod communiter

1) Laon. 2) Neufchateau in ducatu Luxemburgico, ab oriente oppidorum Charleville et Mezières. 3) Loches in finibus Turonum Transligeritanis ad Andriam vel Angerim.

habuerunt, diviserunt inter se in loco qui vocatur Vetus Pictavis[1]: eodemque anno postquam domum regressi sunt, Karlomannus Alamanniam quae et ipsa a Francorum societate defecerat, cum exercitu ingressus, ferro et igni vastavit.

743. Karlomannus et Pippinus iunctis copiis contra Odilonem ducem Baioariorum profecti sunt, proelioque commisso exercitum eius fuderunt; et postquam inde reversi sunt, Karlomannus solus in Saxoniam profectus est, et castrum quod dicitur Hôhseoburg[2] et in eo Theodericum Saxonem, illius loci primarium, in deditionem accepit.

744. Item idem fratres Karlomannus et Pippinus iuncta manu Saxoniam ingressi sunt, praedictumque Theodericum iterum in deditionem acceperunt.

745.[3] Hoc anno Karlomannus, quod diu ante praemeditatus est, patefecit fratri suo Pippino, saecularem conversationem se velle dimittere et habitu monachico Deo servire. Propter hoc dimissa expeditione anni praesentis, ad vota Karlomanni perficienda et iter illius disponendum — nam Romam proficisci statuerat — et Pippinus vacabat, dans operam, ut frater honorifice ac decenter illo, quo desiderabat, perveniret.

746. Karlomannus Romam profectus, dimissa saeculari gloria habitum mutavit, et in monte Soracti[4] monasterium in honorem sancti Silvestri aedificavit, ubi quondam tempore persecutionis, quae

1) Vieux-Poitiers ad Clennum, non longe ab eius et Vigennae confluentibus. 2) Hoch-Seeburg in pago Hohsi, iam Seeburg in comitatu Mansfeldico, ad confinia Saxoniae et Thuringiae Francicae, inter occidentem et meridiem Halae Saxonum. 3) narratio anni 745 excidisse videtur, nam quae iam sequuntur non annis 745, 746, 747, 748, 749, 750 sed sequentibus 746, 747, 748, 749, 750, 751 adsignanda sunt. Cf. Annales breves, et narrationem de translatione sancti Germani apud Bouquet V. 426, qua eventuum series accurate definitur. 4) monasterium *San Silvestro* in monte Soracti, quem Romani *monte Oreste* vocant, hodieque extat.

sub Constantino imperatore facta est, sanctus Silvester latuisse fertur. Ibique aliquandiu commoratus, meliori consilio hoc loco dimisso, ad monasterium sancti Benedicti in Samnio provincia iuxta Casinum[1] castrum constitutum Deo serviturus venit, ibique monachicum habitum suscepit.

747. Frater Karlomanni et Pippini, nomine Gripho, Pippino fratri suo subiectus esse nolens, quamquam sub illo honorifice viveret, collecta manu in Saxoniam profugit, collectoque Saxonum exercitu super fluvium Ovacra in loco qui dicitur Orheim[2] consedit: et Pippinus cum exercitu Francorum per Thuringiam profectus, contra fratris dolos Saxoniam ingressus est, conseditque super fluvium Missaha in loco qui vocatur Skahningi[3]. Proelium tamen non est inter eos commissum, sed ex placito discesserunt.

748. Gripho Saxonum fidei diffidens, Baioariam petiit, et copiis, quae de Francia ad eum confluebant, ipsum ducatum in suam redegit potestatem, Tassilonem et Hiltrudem in deditionem accepit, Swithgerum ad auxilium sibi venientem suscepit. Haec cum ad Pippinum perlata fuissent, cum maximo exercitu Baioariam profectus est, fratremque suum Griphonem cum omnibus qui cum ipso vel ad ipsum venerant coepit, Tassilonem in ducatum restituit, domumque reversus, Griphonem more ducum duodecim comitatibus donavit. Sed ille tali beneficio contentus non erat, nam eodem anno ad Waifarium, ducem Aquitaniae, profugit.

749. Burchardus[4] Wirziburcgensis episcopus, et Folradus presbiter capellanus missi sunt Romam

1) Sacellum in sancti Karlomanni honorem in ecclesia monasterii Montis Casini exstructum, ac picturis et opere musivo splendidum, anno 1822 integrum et religiose a patribus servatum inveni. 2) iam Orum ad Obacrum supra Guelferbytum. 3) Schoeningen ad rivulum Meissau, in ducatu Brunsvicensi. 4) cum hoc anno et sequenti cf. annales Laurissenses minores Mon. Germ. SS. I. p. 116.

ad Zachariam papam, ut consulerent pontificem de causa regum, qui illo tempore fuerunt in Francia, qui nomen tantum regis, sed nullam potestatem regiam habuerunt; per quos praedictus pontifex mandavit, melius esse illum vocari regem, apud quem summa potestatis consisteret; dataque auctoritate sua, iussit Pippinum regem constitui.

750. Hoc anno secundum Romani pontificis sanctionem Pippinus rex Francorum appellatus est, et ad huius dignitatem honoris unctus sacra unctione manu sanctae memoriae Bonifatii archiepiscopi et martiris, et more Francorum elevatus in solium regni, in civitate Suessona. Hildericus vero, qui falso regis nomine fungebatur, tonso capite in monasterium missus est.

753. Hoc anno Pippinus rex cum exercitu magno Saxoniam ingressus est, et quamvis Saxones ei obstinatissime resisterent, pulsi tamen cesserunt, et ipse usque ad locum qui dicitur Rimi[1], qui est super fluvium Wisuram, accessit. In qua expeditione Hildigarius archiepiscopus[2] interfectus est, in monte qui dicitur Iuburg[3]. Revertenti vero regi de Saxonia nuntius venit de morte fratris sui Griphonis, et a quo vel qualiter fuisset interfectus. Eodem anno Stephanus papa venit ad Pippinum regem in villa quae vocatur Carisiacus[4], suggerens ei, ut se et Romanam ecclesiam ab infestatione Langobardorum defenderet. Venit et Karlomannus frater regis, iam monachus factus, iussu abbatis sui, ut apud fratrem suum precibus Romani pontificis obsisteret; invitus tamen hoc fecisse putatur, quia nec ille abbatis sui iussa contempnere, nec abbas ille praeceptis regis Langobardorum, qui ei hoc imperavit, audebat resistere.

754. Stephanus papa postquam a rege Pippino

1) Remen supra Mindam. 2) Coloniensis. 3) Iburg in principatu Osnabrugensi. 4) Kiersy ad Isseram.

ecclesiae Romanae defensionis firmitatem accepit, ipsum sacra unctione, ad regiae dignitatis honorem consecravit, et cum eo duos filios eius, Karlum et Karlomannum; mansitque hiberno tempore in Francia. Eodem anno[1] Bonifatius, archiepiscopus Magontiacensis, in Frisia verbum Dei praedicans a paganis interfectus, martirio coronatus est.

755. Pippinus rex, invitante atque suggerente praedicto Romano pontifice, propter iustitiam beati Petri apostoli a rege Langobardorum exigendam Italiam cum valida manu ingreditur. Resistentibus Langobardis et claustra Italiae tuentibus, ad ipsas montium clusas acerrime pugnatum est; cedentibusque Langobardis, omnes copiae Francorum quamvis difficilem viam non magno labore superarunt. Heistulfus vero, rex Langobardorum, manum conserere non ausus, in civitate Papia a rege Pippino obsessus est; qui ante obsidionem non solvit, quam firmitatis causa pro reddenda sanctae Romanae ecclesiae iustitia obsides 40 recepisset. Datis vero 40 obsidibus promissisque iureiurando firmatis, ipse quidem in regnum suum regressus est, et Stephanum papam cum Folrado presbytero capellano et non minima Francorum manu Romam remisit. Karlomannus autem monachus, frater regis, qui cum Berthrada regina in Vienna civitate remansit, priusquam rex de Italia reverteretur febre correptus, diem obiit; cuius corpus iussu regis ad monasterium sancti Benedicti, in quo monachicum habitum susceperat, relatum est.

756. Heistulfus rex Langobardorum, quamquam anno superiore obsides dedisset, et de reddenda sanctae Romanae ecclesiae iustitia tam se quam optimates suos iureiurando obstrinxisset, nihil de

1) Iis de S. Bonifacii obitus anno a Mabillonio Ann. Bened. a. 755. expensa est, qui Wilibaldo aequali, annum 755 et indictionem octavam proferenti, adstipulatur.

promissis opere complevit. Propter hoc Pippinus rex iterum cum exercitu Italiam intravit, et Heistulfum in Papia civitate se includentem obsedit, et obsidione ad impletionem promissorum suorum conpulit. Redditamque sibi Ravennam et Pentapolim et omnem Exarchatum ad Ravennam pertinentem ad sanctum Petrum tradidit; atque his peractis, in Galliam reversus est. Heistulfus autem post abscessum eius, cum meditaretur, quomodo sua promissa non tam impleret, quam dolose ea quae impleta fuerant conmutaret, in venatione de equo suo casu prolapsus est; atque ex hoc aegritudine contracta, intra paucos dies vivendi terminum fecit. Cui Desiderius, qui comes stabuli eius erat, successit in regnum.

757. Constantinus imperator misit Pippino regi multa munera, inter quae et organum; quae ad eum in Conpendio villa pervenerunt, ubi tunc populi sui generalem conventum habuit. Illuc et Tassilo dux Baioariorum cum primoribus gentis suae venit, et more Francico in manus regis in vassaticum manibus suis semetipsum commendavit, fidelitatemque tam ipso regi Pippino quam filiis eius Karlo et Karlomanno iureiurando supra corpus sancti Dionisii promisit; et non solum ibi, sed etiam super corpus sancti Martini et sancti Germani simili sacramento, fidem se praedictis dominis suis diebus vitae suae servaturum, est pollicitus. Similiter et omnes primores ac maiores natu Baioarii, qui cum eo in praesentiam regis pervenerant, fidem se regi et filiis eius servaturos, in praedictis venerabilibus locis promiserunt.

758. Pippinus rex cum exercitu Saxoniam adgressus est; et quamvis Saxonibus validissime resistentibus et munitiones suas tuentibus, pulsis proelio propugnatoribus, per ipsum, quo patriam defendere conabantur, vallum intravit. Commissisque

passim proeliis, plurimam ex ipsis multitudinem occidit, coegitque ut promitterent, se omnem voluntatem illius esse facturos, et annis singulis honoris causa ad generalem conventum equos 300 pro munere daturos. His ita compositis, et more Saxonico, ut rata esse deberent, confirmatis, in Galliam sese cum exercitu suo recepit.

759. Natus est Pippino regi filius, quem suo nomine Pippinum vocari voluit. Sed puer inmatura morte praeventus, tertio post nativitatem suam anno decessit. Hoc anno celebravit rex natalem Domini in Lonclare[1], et pascha in Iopila[2]; neque extra regni sui terminos aliquod iter fecit.

760. Waifarius dux Aquitaniae, cum res quae in sua potestate erant, et ad ecclesias sub manu Pippini regis constitutas pertinebant, rectoribus ipsorum venerabilium locorum reddere noluisset, ipsumque regem pro his se per legatos suos commonentem audire contemneret, contumacia sua ad suscipiendum contra se bellum concitavit. Nam rex contractis undique copiis Aquitaniam ingressus, bello se res et iustitias ecclesiarum exacturum pronuntiavit. Cumque in loco, qui Tedoad[3] vocatur, positis castris consedisset, Waifarius bello certare non ausus, missa ad regem legatione, spondet se imperata facturum, ecclesiarum iustitias redditurum, obsides qui imperarentur daturum: dedit etiam duos de primoribus gentis, Adalgarium et Itherium. Et hoc facto, commotum contra se regis animum adeo mitigavit, ut statim bello desisteret. Nam acceptis obsidibus, qui ad fidem promissionibus faciendam dati sunt, rex bello abstinuit, domumque reversus, dimisso exercitu, in villa Carisiaco hiemavit, in qua et natalem Domini et pascha celebravit.

1) Glare in Arduenna. 2) Iupil contra Leodium et Haristallium, in dextra Mosae ripa. 3) Doué, vicus 15000 passuum a fluvio Ligeri remotus, in finibus Pictonum et Andium prope Semur.

761. Waifarius dux, quamquam obsides dedisset, sacramenta iurasset, satius tamen ratus, si de inlato sibi anno superiore bello ultionem exigeret, exercitum suum, qui Francorum possessiones popularetur, usque ad Cabillonem civitatem fecit accedere. Quod cum Pippino regi generalem conventum agenti in villa Duria[1] fuisset nunciatum, coactis undique auxiliis, cum magno belli apparatu Aquitaniam ingressus, quaedam opida atque castella manu cepit: in quibus praecipua fuere Burbonis, Cantilla, Clarmontis[2]. Quaedam se victori ultro dediderunt, maximeque Arvernorum castella, quae tunc bello premebantur. Rex tamen cuncta quae extra munitiones invenit, ferro et igni devastans, postquam ad Limovicas[3] oppidum venit, reversus est, et in villa Carisiaco hibernis habitis, natalem Domini ac pascha celebravit. In hac expeditione fuit cum rege filius eius primogenitus Karlus, ad quem post patris obitum imperii summa conversa est.

762. Pippinus rex suscepto a se bello finem inponere cupiens, iterum Aquitanicam provinciam cum magnis copiis intrat: captisque Biturica[4] civitate et castello Toarcis[5], revertitur. Hiemavitque in villa Gentiliaco[6]; atque in ea natalem Domini ac paschalis festi sollemnia celebravit.

763. Redeunte anni congruo tempore, conventu in Nivernis[7] habito, et contractis undique copiis, rex Pippinus Aquitaniam repetit, et omnia quae extra munitiones erant ferro et igni depopulatus, usque ad Caduroiam[8] opidum accessit. Inde cum integro exercitu in Franciam se recepturus, per Lemovicam regreditur. De qua expeditione Tassilo Baioariae dux, aegritudine per dolum simulata,

1) Düren inter Coloniam et Aquas. 2) Bourbon, Chantelle-le-Chastel et Clermont. 3) Limoges. 4) Bourges. 5) Thouars. 6) Gentilly prope Parisios. 7) Nevers. 8) Cahors.

patriam reversus est, firmatoque ad defectionem animo, ad regis conspectum ulterius se venturum abiuravit. Rex, dimisso in hiberna exercitu, ad hiemandum in villa Lonclare consedit, atque ibi natalem Domini ac pascha celebravit. Facta est autem eo tempore tam valida atque aspera hiemps, ut inmanitate frigoris nullae praeteritorum annorum hiemi videretur posse conferri.

764. Rex Pippinus, distracto in diversa animo propter duo bella, Aquitanicum iam olim susceptum, et Baioaricum propter Tassilonis ducis defectionem suscipiendum, populi sui generalem conventum habuit in Wormacia civitate. Dilataque in futurum expeditione, illo anno domi se continuit. Hiemavitque in villa Carisiaco, atque in ea natalem Domini et sanctum paschalis festi sollemne celebravit. Eodem anno eclipsis solis facta est primo die Non. Iun. hora sexta.

765. Hoc anno rex Pippinus domi se continuit, neque propter Aquitanicum bellum, quamvis nondum finitum, regni sui terminos egressus est, sed generalem populi sui conventum in Attiniaco villa, hiberna Aquisgrani habuit, ubi et natalem Domini et pascha celebravit.

766. Pippinus rex propter conficiendum Aquitanicum bellum conventu Aurelianis habito, in Aquitaniam profectus, distructum a Waifario Argentomagum[1] castrum reaedificat, depositoque ibi necnon et in Biturica civitate Francorum praesidio, regreditur, natalemque Domini Salmonciaci[2], pascha vero Gentiliaci celebravit.

767. Orta quaestione de sancta Trinitate et de sanctorum imaginibus inter orientalem et occidentalem ecclesiam, id est Romanos et Graecos, rex Pippinus, conventu in Gentiliaco villa congregato,

1) Argenton, a meridie et occidente oppidi Chateauroux. 2) Samoucy prope Lugdunum-Clavatum.

synodum de ipsa quaestione habuit; eoque peracto, ad bellum praedictum conficiendum post natalem Domini in Aquitaniam proficiscitur. Et per Narbonam iter agens, Tolosam adgressus coepit, Albiensem et Gavuldanum[1] pagos in deditionem accepit. Et Viennam reversus, postquam ibi et paschalis festi sacra peregit, et exercitum a labore refecit, iam prope aestate confecta, mense Augusto ad reliquias belli profectus est; et Bituricam veniens, conventum more Francico in campo egit. Indeque ad Garonnam fluvium accedens, castella multa et petras atque speluncas, in quibus se hostium manus plurima defendebat, coepit, inter quae praecipua fuere Scoralia, Torinna et Petrocia[2]. Reversusque Bituricam, exercitum in hiberna dimisit, ipse ibi considens natalem Domini celebravit. Eo anno Paulus papa Romanus defunctus est, cuius rei nuntius ibi ad regem pervenit.

768. Rex Pippinus cum primum ad bellum gerendum tempus congruum esse videret, evocato undique exercitu, ad Santonicam civitatem contendit. Captoque in itinere Rimistaino, cum ad urbem praedictam venisset, mater et soror et neptes Waifarii ducis ad conspectum eius adductae sunt. Quas cum pie susceptas servari iussisset, ad Garonnam fluvium proficiscitur, ubi ei Erowicus cum alia praedicti ducis sorore occurrit, in loco qui Montes[3] vocatur, seque et illam regi tradidit. Rebus igitur aliquot prospere gestis, rex revertitur, et in castello quod dicitur Sels[4] pascha celebravit. Adsumptaque secum uxore atque familia sua iterum ad urbem Santonicam venit. Dimissaque ibi

1) le Givaudan, pagus antiquus Gabalorum in Arvernis. 2) Scoraille, Turenne, Peiruce. 3) locus Valesio et Bouqueto incognitus. 4) aut Seltz in Alsatia aut locus quidam Aquitaniae. Valesius duo eius nominis loca recenset, *Selles en Berry* aut potius *Celle,* Cella S. Eusicii, et *Selles sur Nahon* seu potius *Celle,* Cella S. Genulphi; sed *Sels* non a *Cella* originem ducit.

uxore et familia, cum omnibus copiis ad persequendum Waifarium ducem animum intendit, nec prius destitit, quam aut caperet aut interficeret rebellantem. Interfecto igitur duce Waifario in territorio Petragorico[1], confectoque, ut sibi videbatur, Aquitanico bello, Santonas reversus est. Cumque ibi aliquantum temporis moraretur, aegritudine decubuit. In ipsa tamen valitudine Turonos delatus, apud sancti Martini memoriam oravit. Inde cum ad Parisios venisset, 8. Kal. Octobris diem obiit; cuius corpus in basilica beati Dionisii martiris humatum est. Filii vero Karlus et Karlomannus consensu omnium Francorum reges creati, et Karlus in Noviomo[2] civitate, Karlomannus in Suessona insignia regni susceperunt[3]. Karlusque, qui maior natu erat, Aquasgrani profectus, ibi natalem Domini, et in Ratumago civitate pascha celebravit.

769. Postquam hii duo fratres patri succedentes regnum inter se partiti sunt, Aquitania provincia, quae in sortem maioris natu Karli regis cesserat, remanentibus in ea transacti belli reliquiis, conquiescere non potuit. Nam Hunoldus quidam regnum adfectans, provincialium animos ad nova molienda concitavit. Contra quem ipse, cui eadem provincia sorte obvenerat, rex Karlus cum exercitu profectus est. Sed cum fratris auxilium habere non posset, qui procerum suorum pravo

1) Perigueux. 2) Noyon. 3) Karolo praeter dimidiam Aquitaniam borealis, fratri meridionalis regni Francorum portio obvenit. Karolo e. g. Andegavi, Rotomagum, Noviomum, Audriaca villa, monasteria S. Bertini et Corbeiense, Valentianae, Leodium, Haristallium, Aquae, Duria, Traiectum inferius, Gorzia, Moguntia et Wormatia, ideoque Neustriae et Austrasiae pars borealis, Frisia, certe et Thuringia cum Baioaria cesserunt; in Karlomanni ditione v. c. monasterium Argentoilum, Parisii, Suessiones, Salmontiacum, Corbonacum, Attiniacum, Pontio, Theodonis villa, Mettae, Viridunum, Calmuntiacum, Brocomagum, Neustriae et Austrasiae pars meridionalis, Septimania, Burgundia, Provincia, Alsatia et Alamannia occurrunt.

consilio ne id faceret inpediebatur, conloquio tantum cum eo habito in loco qui Duasdives[1] vocatur, fratre in regnum suum remeante, ille Egolisenam[2] Aquitaniae civitatem proficiscitur, et inde, contractis undique copiis, fugientem Hunoldum persequitur, paulumque abfuit, quin caperet. Sed ille notitia locorum, in quibus regis exercitum latere poterat, liberatus est, dimissaque Aquitania Wasconiam petiit, tutum se ibi fore arbitratus. Erat tunc Wasconum dux, Lupus nomine, cuius fidei se Hunoldus committere non dubitavit. Ad quem rex missa legatione, iubet sibi perfugam reddi, ea conditione mandata, si dicto audiens sibi non fuisset, sciret se bello Wasconiam ingressurum, neque inde prius digressurum, quam illius inoboedientiae finem inponeret. Lupus minis regis perterritus, Hunoldum et uxorem eius sine cunctatione reddidit, se quoque quaecumque imperarentur facturum spopondit. At rex, donec legati quos miserat reverterentur, castellum quoddam iuxta Dornoniam[3] fluvium vocabulo Fronciacum[4] aedificat. Reversis igitur legatis, reducto perfuga, aedificato castello, in regnum suum regreditur; celebravitque natalem Domini in villa Duria, et pascha apud sanctum Lantbertum in vico Leodico[5].

770. Domnus Karlus rex habuit populi sui conventum generalem in Wormacia civitate. Berthrada vero, mater regum, cum Karlomanno minore filio apud Salusiam[6] locuta, pacis causa in Italiam pro-

1) eius situs ignoratur; ultra Rhenum in regno Karlomanni fuisse videtur, non vero in Pictonibus. 2) Angoulême. 3) Dordogne. 4) Fronsac. 5) Lüttich. 6) Seltz in Alsatia; quamvis enim Schöpflinus in Alsatiae illustr. T. I, p. 706, 707. Valesium qui idem censuit, male habeat, et locum quendam pagi Wormatiensis ad flumen Salusium prope Ingelheim intelligat, quod Karolus, Wormatiae conventu celebrato, non in Alsatiam usque ascendisse videri possit, locum tamen non infra Wormatiam et in regno Karoli, sed in regno Karlomanni, ad quod Alsatia pertinebat, quaerendum esse, omnes consentiant, qui annales nostros bene inspexerint; nam hic non de

ficiscitur, peractoque propter quod illo profecta est negotio, adoratis etiam Romae sanctorum apostolorum liminibus, ad filios in Galliam revertitur. Karlus autem rex natalem Domini Mogontiaci, sanctumque pascha in villa Haristallio[1] celebravit.

771. Peracto secundum morem generali conventu super fluvium Scaldiam in villa Valentianas[2], rex Karlus ad hiemandum proficiscitur. Cumque ibi aliquamdiu moraretur, Karlomannus frater a. d. 2. Nonas Decembris decessit in villa Salmontiaco. Et rex ad capiendum ex integro regnum animum intendens, Corbonacum villam venit. Ibi Wilharium episcopum Sedunensem et Folradum presbiterum et alios plures sacerdotes, comites etiam atque primates fratris sui, inter quos vel praecipui fuere Warinus et Adalhardus, ad se venientes suscepit. Nam uxor eius et filii cum parte optimatum in Italiam profecti sunt. Rex autem profectionem eorum in Italiam quasi supervacuam patienter tulit. Celebravitque natalem Domini Attiniaco et pascha Haristallio.

772. Romae Stephano papa defuncto, Hadrianus in pontificatu successit. Rex vero Karlus, congregato apud Wormaciam generali conventu, Saxoniam bello adgredi statuit, eamque sine mora ingressus, ferro et igni cuncta depopulatus, Aeresburgum[3] castrum coepit, idolum quod Irminsul a Saxonibus vocabatur evertit. In cuius destructione cum in eodem loco per triduum moraretur, contigit ut propter continuam caeli serenitatem exsiccatis omnibus illius loci rivis ac fontibus, aqua ad bibendum inveniri non posset. Sed ne diutius siti confectus laboraret exercitus, divinitus factum creditur, ut quadam die, cum iuxta morem tem-

conventu Karoli sed Karlomanni cum matre in Italiam profectura agitur. 1) infra Leodium situm est. 2) Valenciennes. 3) Stadtberg ad Timellam.

pore meridiano cuncti quiescerent, iuxta montem qui castris erat contiguus, tanta vis aquae in concavo cuiusdam torrentis[1] eruperit, ut cuncto exercitui sufficeret. Tum rex, idolo destructo, ad Wisuram fluvium accessit, ibique a Saxonibus duodecim obsides accepit. Inde in Franciam reversus, in villa Heristallio et natalem Domini et sanctam paschalis festi sollemnitatem celebravit.

773. Hadrianus papa cum insolentiam Desiderii regis et Langobardorum oppressionem ferre non posset, decrevit ut legationem ad Karlum regem Francorum mitteret, eumque sibi atque Romanis adversus Langobardos opem ferre rogaret. Et quia id terreno itinere per Italiam fieri non poterat, eum quem miserat legatum, nomine Petrum, Romae navem conscendere et Massiliam usque per mare ire, atque inde terreno itinere in Franciam fecit pervenire. Qui cum ad regem in Theodone villa[2], ubi tunc hiemaverat, pervenisset, et ei legationis suae causam aperuisset, eadem, qua venerat, via Romam regressus est. Rex vero rebus, quae inter Romanos ac Langobardos gerebantur, diligenti cura pertractatis, bellum sibi contra Langobardos pro defensione Romanorum suscipiendum ratus, cum toto Francorum exercitu Genuam[3], Burgundiae civitatem, iuxta Rhodanum sitam venit. Ibique de bello suscipiendo deliberans, copias quas

1) De torrente isto prope Oldenbeke pagum haud multum a fontibus Lippiae distantem, qui iam fons resonus *der Bullerborn* audit, cf. Furstenbergii principis Monumenta Paderborn. p. 216 sqq. Cuius fontis natura cum ita comparata sit, ut eum ipsum torrentem nostrum esse ambigere non liceat, Irminsul quoque non Eresburgi sed aliquot passuum millibus a Lippiae fontibus orientem et meridiem versus constitisse patet. Hinc et Irminsul sive Ermensul Irmini sive Arminii columnam fuisse, et verum Varianae cladis locum doceri videmur. Signum vero immortalis herois et fanum in quo consisteret, magnae fuisse molis, ita ut vel hodie eius fundamenta superessent, ex eo colligitur, quod Karolus cum toto exercitu suo triduum ad minus in eius destructione consumpsit. 2) Thionville, Diedenhofen. 3) Genf, Genève.

secum adduxerat divisit, et unam partem cum Bernhardo patruo suo per montem Iovis[1] ire iussit; alteram ipse ducens, per montem Cinisium Italiam intrare contendit. Superatoque Alpium iugo, Desiderium regem frustra sibi resistere conantem citra congressionem fugavit, Ticenoque[2] inclusum obsedit, et in obpugnatione civitatis, quia difficilis erat, totum hiberni temporis spacium multa moliendo consumpsit.

774. Dum haec in Italia geruntur, Saxones velut peroportunam de absentia regis nancti occasionem, contiguos sibi Hassorum terminos ferro et igni populantur. Cumque in eo loco qui nunc Frideslar[3] ab incolis nominatur, basilicam a beato Bonifatio martire dedicatam incendere molirentur, atque hoc efficere casso labore conarentur, inmisso sibi divinitus pavore subitaneo, turpi trepidatione confusi, domum fugiendo revertuntur. At rex, dimisso ad obsidionem atque expugnationem Ticeni exercitu, orandi gratia Romam proficiscitur. Et cum, peractis votis, inde ad exercitum fuisset reversus, fatigatam longa obsidione civitatem ad deditionem compulit; quam caeterae civitates secutae, omnes se regis ac Francorum potestati subdiderunt. Et rex, subacta et pro tempore ordinata Italia, in Franciam revertitur, captivum ducens Desiderium regem. Nam Adalgis filius eius, in quo Langobardi multum spei habere videbantur, dissperatis patriae rebus, relicta Italia in Graeciam ad Constantinum imperatorem se contulit, ibique in patritiatus ordine atque honore consenuit. Rex autem domum regressus, priusquam eum Saxones venisse sentirent, tripertitum in eorum regiones misit exercitum, qui incendiis ac direptionibus cuncta devastans, compluribus etiam Saxonum, qui resi-

1) summus Penninus, modo mons S. Bernhardi maior. 2) Pavia.
3) Fritzlar.

stere conati sunt, interfectis, cum ingenti praeda regressus est.

775. Cum rex in villa Carisiaco hiemaret, consilium iniit, ut perfidam ac foedifragam Saxonum gentem bello adgrederetur, et eo usque perseveraret, dum aut victi christianae religioni subicerentur, aut omnino tollerentur. Habitoque apud Duriam villam generali conventu, Rheno quoque transmisso, cum totis regni viribus Saxoniam petiit, et primo statim impetu Sigiburgum[1] castrum, in quo Saxonum praesidium erat, pugnando coepit. Aeresburgum aliud castrum a Saxonibus destructum munivit, et in eo Francorum praesidium posuit. Inde ad Wisuram fluvium veniens, in eo loco qui Brunesberg[2] vocatur, congregatam Saxonum multitudinem offendit, quae eum transitu fluminis arcere conabatur. Sed frustra. Nam in prima congressione pulsi fugatique sunt, et magnus eorum numerus ibidem interfectus est. Et rex, amne traiecto, cum parte exercitus ad Ovacrum fluvium contendit, ubi ei Hessi, unus e primoribus Saxonum, cum omnibus Ostfalais occurrens, et obsides quos rex imperaverat dedit, et sacramentum fidelitatis iuravit. Inde regresso, cum in pagum qui Bucki[3] vocatur pervenisset, Angrarii cum suis primoribus occurrerunt, et sicut Ostfalai, iuxta quod imperaverat, obsides ac sacramenta dederunt.

1) Sigiburgum nec Siegberg ad fluvium Sieg, nec ut V. Cl. Wigand in libro „Die Vorzeit, ein Taschenbuch für 1824" p. 79 sqq. vult, Sigburg seu Segburg ad Dimelam est, sed castrum iam destructum, in rupe praecisa ad confluentes Rurae et Lennae. Fossas ibi antiquas adhuc conspici, ex D. Möller commentatione „über Hohensyberg. Dortmund a. 1804." didici. 2) prope Huxaram. Anno 1295 ab Ottone episcopo Paderbornensi et Adolfo et Alberto comitibus Swalenbergicis funditus eversum est, quum eo usque abbatum Corbeiensium castrum et sedes nonnumquam fuisset. Mons est altus, praeruptus, fossis compluribus, quarum nonnullae „Sachsengräben," i. e. fossae Saxonum audiunt, munitus. 3) in quo mons der *Bückeberg* et oppidum principale *Bückeburg,* Wilhelmo comite suo apud exteras quoque gentes nobilitatum.

Interea pars exercitus quam ad Wisuram dimisit, in eo loco qui Hlidbeki[1] vocatur castris positis, incaute se agendo Saxonum fraude circumventa atque decepta est. Nam cum pabulatores Francorum circa nonam diei horam reverterentur in castra, Saxones eis, quasi et ipsi eorum socii essent, sese miscuerunt, ac sic Francorum castra ingressi sunt; dormientesque ac semisomnos adorti, non modicam incautae multitudinis caedem fecisse dicuntur. Sed vigilantium ac viriliter resistentium virtute repulsi, castris excesserunt, et ex pacto quod inter eos in tali necessitate fieri poterat, discesserunt. Quod cum regi fuisset adlatum, quanta potuit celeritate adcurrens, fugientium terga insequutus, magnam ex eis prostravit multitudinem; et tum demum Westfalaorum obsidibus acceptis, ad hiemandum in Francia revertitur.

776. Regi domum revertenti nuntiatur, Hruodgaudum Langobardum, quem ipse Foroiuliensibus ducem dederat, in Italia res novas moliri, et iam conplures ad eum civitates defecisse. Ad quos motus comprimendos cum sibi festinandum iudicaret, strenuissimum quemque suorum secum ducens, raptim Italiam proficiscitur, Hruodgaudoque qui regnum adfectabat interfecto, civitatibus quoque, quae ad eum defecerant, sine dilatione receptis, et in eis Francorum comitibus constitutis, eadem qua venerat velocitate reversus est. Cui vix Alpes transgresso occurrerunt, qui nunciarent, Aeresburgum castrum a Saxonibus expugnatum, ac praesidium Francorum quod in eo posuerat expulsum; Sigiburgum aliud castellum oppugnatum quidem, sed non captum, eo quod hii qui in eo causa praesidii fuerant constituti, facta eruptione incautos atque obpugnationi intentos Saxones a tergo invaserunt, et plurimis interfectis reliquos non solum

1) hodie Lübbecke, ad occidentem Mindae.

oppugnationem dimittere, sed etiam fugere compulerunt, palantesque ac dispersos ad Lippiam usque fluvium persecuti sunt. Haec cum regi adlata fuissent, conventu apud Wormaciam habito, Saxoniam sine mora statuit cum exercitu esse petendam, contractisque ingentibus copiis, tanta celeritate ad destinatum a se in Saxonia locum pervenit, ut omnes hostium conatus, quibus ei resistere parabant, illa festinatione praeverteret. Nam ad fontem Lippiae veniens, inmensam illius perfidi populi multitudinem velut devotam ac supplicem, et quam erroris sui poeniteret, veniam poscentem invenit. Cui cum et misericorditer ignovisset, et eos qui se christianos fieri velle adfirmabant, baptizari fecisset, datis et acceptis pro fide servanda fraudulentis eorundem promissionibus, obsidibus quoque quos imperaverat receptis, Aeresburgo castro quod dirutum erat restaurato, alioque castello[1] super Lippiam constructo, et in utroque non modico praesidio relicto, ipse in Galliam reversus, in villa Heristallio hiemavit.

777. Rex prima veris adspirante temperie Noviomagum[2] profectus est, et post celebratam ibidem paschalis festi sollemnitatem, propter fraudulentas Saxonum promissiones, quibus fidem habere non poterat, ad locum qui Padrabrun vocatur, generalem populi sui conventum in eo habiturus, cum ingenti exercitu in Saxoniam profectus est. Eo cum venisset, totum perfidae gentis senatum ac populum, quem ad se venire iusserat, morigerum ac fallaciter sibi devotum invenit. Nam cuncti ad eum venerunt praeter Widichindum, unum ex primoribus Westfalaorum, qui multorum sibi facinorum conscius, et ob id regem veritus, ad Sigifridum Danorum regem profugerat. Ceteri qui venerant, in tantum se regis potestati permisere, ut

1) in loco Lippstadt fuisse existimo. 2) Nimwegen.

ea condicione tunc veniam accipere mererentur, si ulterius sua statuta violarent, et patria et libertate privarentur. Baptizata est ex eis ibidem maxima multitudo, quae se, quamvis falso, christianam fieri velle promiserat. Venit in eodem loco ac tempore ad regis praesentiam de Hispania Sarracenus quidam nomine Ibinalarabi cum aliis Sarracenis sociis suis, dedens se ac civitates, quibus eum rex Sarracenorum praefecerat. Idcirco rex, peracto memorato conventu, in Gallia reversus, natalem Domini in Dutciaco[1] villa, pascha vero in Aquitania apud Cassinoillum[2] celebravit.

778. Tunc ex persuasione praedicti Sarraceni spem capiendarum quarundam in Hispania civitatum haud frustra concipiens, congregato exercitu, profectus est, superatoque in regione Wasconum Pyrinei iugo, primo Pompelonem Navarrorum oppidum adgressus, in deditionem accepit. Inde Hiberum amnem vado traiciens, Caesaraugustam praecipuam illarum partium civitatem accessit, acceptisque quos Ibinalarabi et Abuthaur, quosque alii quidam Sarraceni obtulerunt obsidibus, Pompelonem revertitur. Cuius muros, ne rebellare posset, ad solum usque destruxit, ac regredi statuens, Pyrinei saltum ingressus est. In cuius summitate Wascones insidiis conlocatis, extremum agmen adorti, totum exercitum magno tumultu perturbant. Et licet Franci Wasconibus tam armis quam animis praestare viderentur, tamen et iniquitate locorum et genere inparis pugnae inferiores effecti sunt. In hoc certamine plerique aulicorum, quos rex copiis praefecerat, interfecti sunt, direpta impedimenta, et hostis propter notitiam locorum statim in diversa dilapsus est. Cuius vulneris acceptio magnam partem rerum feliciter in Hispania gestarum in corde

1) Douzy in pago Mosomagensi, prope Sedan. 2) Chasseneuil in pago Aginnensi.

regis obnubilavit. Interea Saxones, velut occasionem nancti, sumtis armis ad Rhenum usque profecti sunt. Sed cum amnem traicere non possent, quicquid a Diutia[1] civitate usque ad fluentem Mosellae vicorum villarumque fuit, ferro et igni depopulati sunt. Pari modo sacra profanaque pessumdata. Nullum aetatis aut sexus discrimen ira hostis fecerat, ut liquido appareret, eos non praedandi, sed ultionem exercendi gratia Francorum terminos introisse. Cuius rei nuncium cum rex apud Autesiodorum civitatem accepisset, extemplo Francos orientales atque Alamannos ad propulsandum hostem festinare iussit. Ipse caeteris copiis dimissis, Heristallium villam, in qua hiemare constituerat, venit. At Franci et Alamanni qui contra Saxones missi erant, magnis itineribus ad eos ire contendunt, si forte in finibus suis eos invenire possent. Sed illi, iam re peracta, revertebantur ad sua. Quorum vestigia sequuti qui a rege missi fuerunt, in pago Hassiorum super fluvium Adernam iter agentes invenerunt, eosque statim in ipso fluminis vado adorti, tanta strage ceciderunt, ut ex ingenti multitudine ipsorum vix pauci domum fugiendo pervenisse dicantur.

779. At rex de Heristallio, ubi hiemaverat et ubi natalem Domini ac sanctum pascha celebraverat, prima veris temperie movens, Compendium[2] venit. Et cum inde, peracto propter quod venerat negotio, revertisset, occurrit ei Hildibrandus dux Spolitinus cum magnis muneribus in villa Wirciniaco[3]. Quem et benigne suscepit, et muneribus donatum in ducatum suum remisit. Ipse animo ad Saxonicam expeditionem intento, Duriam venit, habitoque iuxta morem generali conventu, Rhenum

1) Deutz contra Coloniam. 2) Compiegne. 3) situs eius nec Valesio nec Bouqueto exploratus; quod si non Virisiacum, Verzy, prope Remos sit, certe in itinere Compendio Duriam quaerendum.

in eo loco qui Lippeham[1] vocatur, cum exercitu traiecit. Cui cum Saxones in quodam loco qui Buocholt[2] vocatur, vana spe ducti resistere temptarent, pulsi fugatique sunt. Et rex Westfalaorum regionem ingressus, omnes eos in deditionem accepit. Inde ad Wisuram veniens, castris positis in loco nomine Midufulli[3], stativa per aliquot dies habuit. Ibi Angrarii et Ostfalai venientes, et obsides dederunt, et sacramenta iuraverunt. Quibus peractis, rex trans Rhenum Wormaciam civitatem in hiberna se recepit.

780. Inde, cum primum temporis oportunitas adridere visa est, iterum cum magno exercitu Saxoniam profectus est, transiensque per castrum Aeresburgum, ad fontem Lippiae venit, ubi castrametatus, per aliquot dies moratus est. Inde ad orientem itinere converso, ad Ovacrum fluvium accessit. Cui cum ibi omnes orientalium partium Saxones, ut iusserat, occurrissent, maxima eorum multitudo in loco qui Orheim appellatur, solita simulatione baptizata est. Profectus inde ad Albiam, castrisque in eo loco, ubi Ora[4] et Albia confluunt, ad habenda stativa conlocatis, tam ad res Saxonum qui citeriorem, quam et Sclavorum qui ulteriorem fluminis ripam incolunt, conponendas operam intendit. Quibus tunc pro tempore ordinatis atque dispositis, in Franciam reversus est; initoque consilio, orandi ac vota solvendi causa Romam statuit proficisci, sumptisque secum uxore ac liberis, sine mora in Italiam profectus est, celebravitque natalem Domini Ticeni, atque ibi residuum hiemis manendo complevit.

1) in confluente Lippiae et Rheni. 2) Bocholt, ad fluvium Aa, a septentrione loci Lippeham. 3) locus hodie incognitus in ripa Wiserae. 4) *die Ohre;* non procul ab eius cum Albia confluentibus hodie oppidum Wolmirstädt situm est.

781. Inde Romam veniens, honorifice ab Hadriano papa susceptus est. Et cum ibi sanctum pascha celebraret, baptizavit idem pontifex filium eius Pippinum, unxitque eum in regem. Unxit etiam et Hludewicum fratrem eius, quibus et coronam inposuit. Quorum maior, id est Pippinus, in Langobardia, minor vero, id est Hludewicus, in Aquitania rex constitutus est. Rege vero Roma digresso ac Mediolanum veniente, Thomas eiusdem urbis archiepiscopus baptizavit ibi filiam eius, nomine Gislam, et de sacro fonte suscepit. Quibus gestis, in Franciam reversus est. Sed cum Romae esset, convenit inter ipsum atque Hadrianum pontificem, ut simul legatos mitterent ad Tassilonem Baioariae ducem, qui eum commonerent de sacramento, quod Pippino regi et filiis eius ac Francis iuraverat, scilicet ut subiectus et oboediens eis esse deberet. Electi ac directi sunt in hanc legationem de parte pontificis Formonsus ac Damasus episcopi, et de parte regis Richolfus diaconus atque Eberhardus magister pincernarum. Qui cum, ut iussi erant, cum memorato duce loquuti essent, in tantum cor eius emollitum est, ut diceret, se statim velle ad regis properare praesentiam, si sibi tales obsides dentur, sub quibus de sua salute dubitare nulla sit necessitas. Quibus datis, sine cunctacione apud Wormaciam ad regem venit, sacramentum quod iubebatur iuravit, obsides duodecim qui imperabantur sine mora dedit, quos Sindbertus, Reginensis episcopus de Baioaria, in Carisiaco ad conspectum regis adduxit. Sed idem dux domum reversus, non diu in ea quam promiserat fide permansit. Rex autem in eadem villa hiemem transiens, et natalem Domini et pascha eodem in loco celebravit.

782. Aestatis initio, cum iam propter pabuli copiam exercitus duci poterat, in Saxoniam eundum,

et ibi, ut in Francia quotannis solebat, generalem conventum habendum censuit. Traiectoque apud Coloniam Rheno, cum omni Francorum exercitu ad fontem Lippiae venit, et castris ibi positis, per dies non paucos ibidem moratus est. Ubi inter cetera negotia etiam legatos Sigifridi, regis Danorum, et quos ad se Caganus et Iugurrus, principes Hunorum, velut pacis causa miserunt, et audivit et absolvit. Cumque, conventu completo, trans Rhenum in Galliam se recepisset, Widokindus, qui ad Nordmannos profugerat, in patriam reversus, vanis spebus Saxonum animos ad defectionem concitavit. Interea regi adlatum est, quod Sorabi Sclavi, qui campos inter Albim et Salam interiacentes incolunt, in fines Thuringorum ac Saxonum, qui eis erant contermini, praedandi causa fuissent ingressi, et direptionibus atque incendiis quaedam loca vastassent. Qui, statim accitis ad se tribus ministris suis, Adalgiso camerario et Geilone comite stabuli et Worado comite palatii, praecepit, ut sumptis secum orientalibus Francis atque Saxonibus, contumacium Sclavorum audatiam quanta potuissent celeritate conprimerent. Qui cum iussa facturi Saxoniae fines ingressi fuissent, compererunt Saxones ex consilio Widukindi ad bellum Francis inferendum esse praeparatos; omissoque itinere, quo ad Sclavos ituri erant, cum orientalium Francorum copiis ad locum, in quo Saxones audierant congregatos, ire contendunt. Quibus in ipsa Saxonia obviavit Theodericus comes, propinquus regis, cum his copiis, quas audita Saxonum defectione raptim in Ribuaria congregare potuit. Is festinantibus legatis consilium dedit, ut primo per exploratores, ubi Saxones essent vel quid aput eos ageretur, sub quanta fieri posset celeritate cognoscerent, tum, si loci qualitas pateretur, simul eos adorirentur. Cuius consilio conlaudato, una

cum illo usque ad montem qui Suntal[1] appellatur, in cuius septentrionali latere Saxonum castra erant posita, pervenerunt. In quo loco cum Theodericus castra posuisset, ipsi, sicut cum eo convenerat, quo facilius montem circumire possent, transgressi Wisuram, in ipsa fluminis ripa castra posuerunt. Habitoque inter se conloquio, veriti sunt, ne ad nomen Theoderici victoriae fama transiret, si eum in eodem proelio secum haberent. Ideo sine illo cum Saxonibus congredi decernunt, sumptisque armis, non quasi ad hostem in acie stantem, sed quasi ad fugientium terga insequenda spoliaque diripienda, prout quemque velocitas equi sui tulerat, qua Saxones pro castris in acie stabant, unusquisque eorum summa festinatione contendit. Quo cum esset male perventum, male etiam pugnatum est; nam commisso proelio circumventi a Saxonibus, paene omnes interfecti sunt. Qui tamen evadere potuerunt, non in sua, unde profecti sunt, sed in Theoderici castra, quae trans montem erant, fugiendo pervenerunt. Sed maior Francis quam pro numero iactura fuit, quia legatorum duo, Adalgisus et Geilo, comitum quattuor, aliorumque clarorum atque nobilium usque ad viginti interfecti, praeter caeteros, qui hos sequuti, potius cum eis perire quam post eos vivere maluerunt. Cuius rei nuntium cum rex accepisset, nihil sibi cunctandum arbitratus, collecto festinanter exercitu, in Saxoniam proficiscitur, accitisque ad se cunctis Saxonum primoribus, de auctoribus factae defectionis inquisivit. Et cum omnes Widokindum huius sceleris auctorem proclamarent, eum tamen tradere nequirent, eo quod is re perpetrata ad Nordmannos se contulerat, caeterorum, qui persuasioni eius morem gerentes tantum facinus peregerunt, usque ad quattuor milia quingenti traditi, et super Ala-

1) *Sündel, Süntel,* in septentrionali Wiserae ripa.

ram fluvium, in loco qui Ferdi[1] vocatur, iussu regis omnes una die decollati sunt. Huiusmodi vindicta perpetrata, rex Theodone villa in hiberna concessit, ibique natalem Domini, ibi et pascha more solito celebravit.

783. Adridente veris temperie, cum ad expeditionem Saxonicam se praeparasset — nam de omnimoda eorum defectione ad eum perlatum fuerat — priusquam de memorata villa moveret, Hildigardis regina uxor eius decessit 2. Kal. Maias. Cuius funeri cum more solemni iusta persolveret, in Saxoniam, sicut dispositum habebat, duxit exercitum. Cumque Saxones in eo loco qui Theotmelli[2] vocatur, ad pugnam se praeparare compeperisset, ad eos quanta potuit celeritate contendit; commissoque cum eis proelio, tanta eos caede prostravit, ut de innumerabili eorum multitudine perpauci evasisse dicantur. Cumque de loco proelii ad Padrabrunnon se cum exercitu recepisset, atque ibi castris positis partem exercitus, quae adhuc de Francia venire debuerat, operiretur, audivit Saxones in finibus Westfalaorum super fluvium Hasam[3] ad hoc congregari, ut ibi cum eo, si venisset, acie confligerent. Quo nuntio commotus, adunatis quae tum ad se venerant quasque ante secum habebat Francorum copiis, ad locum ubi congregati erant sine dilatione profectus est, congressusque cum eis, eadem qua et prius felicitate dimicavit. Caesa est eorum infinita multitudo, spoliaque direpta, captivorum quoque magnus abductus est numerus. Inde victor ad orientem iter convertit, primoque usque ad Wisuram, deinde usque ad Albiam cuncta devastando peragravit. Inde reversus in Franciam, duxit uxorem filiam Radolfi comitis natione Francam, nomine Fastradam, ex qua duas filias procreavit. Eodem anno defuncta est bonae memoriae

1) Verden. 2) Detmold. 3) in cuius ripa Osnabrück.

mater regis Berhtrada 4. Idus Iul. Ipse in Heristallio villa ibidem hiematurus consedit, ibique natalem Domini ac sanctum pascha celebravit.

784. Cum primum oportunitas temporis advenit, ad reliquias belli Saxonici conficiendas rex animo intento, cum exercitu in loco qui Lippeham vocatur, Rhenum traiecit, et vastatis Westfalaorum pagis, venit ad Wisuram. Cumque in eo loco qui Huculbi[1] dicitur, castris super fluvium positis consedisset, vidit se in aquilonales Saxoniae partes, sicut statuerat, propter nimias aquarum inundationes, quae tum subito ex iugitate pluviarum acciderant, transire non posse. Idcirco iter in Thuringiam convertit, et filium suum Karolum cum parte exercitus in Westfalaorum finibus sedere iussit. Ipse per Thuringiam iter faciens, venit in campestria Saxoniae, quae Albi atque Salae fluminibus adiacent, depopulatisque orientalium Saxonum agris ac villis incensis, de Scahningi[2] — hoc loco nomen erat — in Franciam regressus est. Karlus vero filius eius, cum ei iter agenti in pago Draigni[3] iuxta Lippiam fluvium Saxonum occurrisset exercitus, commisso cum eis equestri proelio, felici ac prospero eventu dimicavit; nam magno eorum numero interfecto, caeteris in diversa fugatis, victor ad patrem Wormaciam reversus est. Rex autem, congregato iterum exercitu, in Saxoniam profectus est, celebratoque in castris natalicio Domini die super Ambram[4] fluvium in pago Huettagoe[5], iuxta castrum Saxonum quod dicitur Skidroburg[6], ad locum vocabulo Rimi, in quo Wisura et Waharna[7] confluunt, populabundus acces-

1) oppidum Petershagen, olim Hockeleve, nomen hodiernum una cum iure civitatis sortitum. 2) Schöningen. 3) in eo, Falkio Traditt. Corbei. p. 318, 319. teste, loca Hertfeld., Lisborn, Werne, immo et Cappenberg. 4) *die Emmer.* 5) in comitatu Pyrmontano, Swalenbergico et adiacentibus terris; cf. Falke l. c. pag. 6. 6) Schieder ad Ambram. 7) *die Werne.*

sit. Cumque eum ulterius progredi tam hiemalis temporis asperitas quam aquarum inundatio prohiberet, Aeresburgum castrum in hiberna concessit.

785. Cum ibi hiemare decrevisset, accitis atque adductis ad se uxore ac liberis, relictoque cum eis in eodem castro satis fido ac firmo praesidio, ipse cum expedita manu ad Saxonum pagos vastandos ac villas diripiendas egressus, inquietam satis hiemem, ubique discurrendo et cuncta caedibus atque incendiis permiscendo, tam per se ipsum, quam per duces quos miserat, Saxonibus reddidit. Cumque huiusmodi vastationibus per totum hiberni temporis spatium omnes fere Saxonum regiones ingenti clade adfecisset, transacta tandem hieme et advectis ex Francia commeatibus, publicum populi sui conventum in loco qui Padrabrunno vocatur, more solemni habuit. Ac peractis his quae ad illius conventus rationem pertinebant, in pagum vocabulo Bardengoo proficiscitur, ibique audiens Widokindum ac Abbionem esse in Transalbiana Saxonum regione, primo eis per Saxones, ut omissa perfidia ad suam fidem venire non ambigerent, suadere coepit. Cumque ipsi, facinorum suorum sibi conscii, regis fidei se committere dubitarent, tandem accepta ab eo, quam optabant, inpunitatis sponsione, atque impetratis, quos sibi dari precabantur, suae salutis obsidibus, quos eis Amalwinus, unus aulicorum, a rege missus adduxerat, cum eodem ipso ad eius praesentiam in Attiniaco villa venerunt, atque ibi baptizati sunt. Nam rex, postquam ad eos accersiendos memoratum Amalwinum direxit, in Franciam reversus est; quievitque illa Saxonicae perfidiae pervicacitas per annos aliquot, ob hoc maxime, quoniam occasiones deficiendi ad rem pertinentes invenire non potuerunt. Facta est eodem anno trans Rhenum apud orientales Francos adversus regem inmodica coniuratio, cuius

auctorem Hardradum comitem fuisse constabat. Sed huius indicium cito ad regem delatum est, eiusque sollertia tam valida conspiratio citra ullum grande periculum in brevi conquievit, auctoribus eius partim privatione luminum, partim exilii deportatione condemnatis.

786. Cum et hiemis tempus expletum, et sanctum pascha in Attiniaco villa fuisset a rege celebratum, exercitum in Brittanniam cismarinam mittere constituit. Nam cum ab Anglis ac Saxonibus Brittannia insula fuisset invasa, magna pars incolarum eius mare traiciens, in ultimis Galliae finibus Venetorum et Coriosolitarum regiones occupavit. Is populus a regibus Francorum subactus ac tributarius factus, inpositum sibi vectigal, licet invitus, solvere solebat. Cumque eo tempore dicto audiens non esset, missus illuc regiae mensae praepositus Audulfus, perfidae gentis contumatiam mira celeritate compressit, regique apud Wormaciam et obsides quos acceperat, et complures ex populi primoribus adduxit. Rex, pace undique parta, statuit Romam proficisci, et partem Italiae quae nunc Beneventus vocatur adgredi, conveniens esse arbitratus, ut illius regni residuam portionem suae potestati subiceret, cuius caput in capto Desiderio rege, maioremque partem in Langobardia iam subacta tenebat. Nec diu moratus, sed contractis celeriter Francorum copiis, in ipsa hiemalis temporis asperitate Italiam ingreditur. Cumque in Florentia Tuscorum civitate natalem Domini celebrasset, quanta potuit celeritate Romam ire contendit. Quo cum venisset, ac de profectione sua in Beneventum tam cum Hadriano pontifice quam cum suis optimatibus deliberasset, Aragisus, dux Beneventanorum, audito eius adventu compertaque in terram suam intrandi voluntate, propositum eius avertere conatus est. Misso enim Rumoldo, maiore

filio suo, cum muneribus ad regem, rogare coepit, ne terram Beneventanorum intraret. Sed ille longe aliter de rebus inchoatis faciendum sibi iudicans, retento secum Rumoldo, cum omni exercitu suo Capuam Campaniae civitatem accessit, ibique castris positis consedit, inde bellum gesturus, ni memoratus dux intentionem regis salubri consilio praevenisset. Nam relicta Benevento, quae caput illius terrae habetur, in Salernum, maritimam civitatem, velut munitiorem se cum suis contulit, missaque legatione, utrosque filios suos regi obtulit, promittens, se ad omnia quae imperarentur libenter oboediturum. Cuius precibus rex adnuens, divini etiam timoris respectu bello abstinuit, et minore ducis filio, nomine Grimoldo, obsidatus gratia suscepto, maiorem patri remisit. Accepit insuper a populo obsides undecim, misitque legatos, qui et ipsum ducem et omnem Beneventanum populum per sacramenta firmarent. Ipse post haec cum legatis Constantini imperatoris, qui propter petendam filiam suam ad se missi fuerant, locutus est, atque illis dimissis Romam reversus, sanctum paschale festum magna cum hilaritate celebravit.

787. Cum rex adhuc Romae ageret, Tassilo, dux Baioariae, misit legatos suos, Arnum videlicet episcopum[1] et Hunricum abbatem[2], ad Hadrianum papam, petens ut inter regem atque illum mediator pacis fieri dignaretur. Nec pontifex precibus eius censuit abnuendum, sed quanta potuit instantia apud regem intercedere curavit, ut inter eos pax et concordia ex suae apostolicae auctoritatis ammonitione atque interventione proveniret. Cui cum rex idem se magnopere velle respondisset, simulque a legatis memorati ducis inquireret, quam huius pacationis firmitatem facere deberent, responderunt, sibi de hac re nihil esse commissum, nec

1) Salisburgensis. 2) Lunaelacensis seu Monseeensis.

se de hoc negotio aliud facturos, quam ut responsa regis atque pontificis domino suo reportarent. Quorum verbis papa commotus, velut fallaces ac fraudulentos anathematis gladio statuit feriendos, si ab olim regi promissa fide discederent, atque ita, infecto pacis negotio, reversi sunt. Rex autem, adoratis sanctorum apostolorum liminibus votisque solutis, apostolica benedictione percepta, in Franciam reversus est. Et cum uxorem suam Fastradam filiosque ac filias et omnem comitatum, quem apud eos dimiserat, Wormaciae invenisset, generalem populi sui conventum ibi habere statuit. In quo cum omnia, quae in Italia gesserat, coram optimatibus suis narrando commemorasset, et ad extremum de legatis Tassilonis, qui ad se Romae venerant, mentio facta fuisset, iniit consilium ut experiretur, quid Tassilo de promissa sibi fidelitate facere vellet, congregatoque ingenti exercitu atque in tres partes diviso, Baioariam petere constituit. Cumque Pippinum filium cum Italicis copiis in Tredentinam vallem venire iussisset, orientales quoque Franci ac Saxones, ut iussi fuerant, ad Danubium in loco qui Pferinga[1] vocatur accessissent, ipse cum exercitu quem secum duxerat, super Lechum fluvium, qui Alamannos et Baioarios dirimit, in Augustae civitatis suburbano consedit, inde Baioariam cum tam valida manu procul dubio petiturus, nisi Tassilo sibi ac populo suo ad regem veniendo consuleret. Nam videns se undique circumsessum, venit supplex, ac veniam de ante gestis sibi dari deprecatus est. Sed et rex, sicut erat natura mitissimus, supplici ac deprecanti pepercit, acceptisque ab eo praeter filium eius Theodonem aliis, quos ipse imperavit, duodecim obsidibus, et populo terrae per sacramenta firmato, in Franciam reversus est. Et in suburbano Mogon-

1) Phöring seu Pföring infra Ingolstadt.

tiacense, in villa quae vocatur Ingilunheim, quia ibi hiemaverat, et natalem Domini et pascha celebravit.

788. Cum in eadem villa generalem populi sui rex conventum fieri decrevisset, ac Tassilonem ducem sicut et caeteros vassos suos in eodem conventu adesse iussisset, atque ille, ut ei fuerat imperatum, ad regis praesentiam pervenisset, crimine maiestatis a Baioariis accusatus est. Obiciebant ei, quod postquam filium suum obsidem regi dederat, suadente coniuge sua Liutberga, quae filia Desiderii regis Langobardorum fuit, et post patris exilium Francis inimicissima semper extitit, in adversitatem regis, et ut bellum contra Francos susciperent, Hunorum gentem concitaret. Quod verum fuisse, rerum in eodem anno gestarum probavit eventus. Obiciebantur ei et alia conplura et dicta et facta, quae non nisi ab inimico et irato vel fieri vel proferri poterant, quorum ne unum quidem infitiari coepit. Sed noxae convictus, uno omnium adsensu ut maiestatis reus capitali sententia damnatus est. Sed clementia regis licet morti addictum liberare curavit. Nam mutato habitu in monasterium missus est, ubi tam religiose vixit, quam libenter intravit. Similiter et Theodo, filius eius, tonsus et monasticae conversationi mancipatus est. Baioarii quoque, qui perfidiae ac fraudis eorum conscii et consentanei fuisse reperti sunt, exilio per diversa loca religabantur. Huni vero, sicut Tassiloni promiserunt, duobus exercitibus comparatis, uno marcam Foroiuliensem, altero Baioariam adgressi sunt; sed frustra. Nam in utroque loco victi fugatique sunt, et multis suorum amissis, cum magno damno ad loca sua se receperunt. Quam iniuriam velut vindicaturi, iterum Baioariam maioribus copiis petierunt, sed in prima congressione pulsi a Baioariis, et innumera

multitudo eorum caesa, multi etiam ex eis, qui per fugam evadere conati, Danubium tranare voluerunt, gurgitibus fluminis absorbti sunt. Interea Constantinus imperator propter negatam sibi regis filiam iratus, Theodorum patricium, Siciliae praefectum, cum aliis ducibus suis fines Beneventanorum vastare iussit. Qui cum imperata exsequerentur, Grimoldus, qui eodem anno post mortem patris dux Beneventanis a rege datus est, et Hildibrandus, dux Spolitinorum, cum copiis quas congregare potuerunt, in Calabria eis occurrerunt, habentes secum legatum regis Winigisum, qui postea in ducatu Spolitino Hildibrando successit. Commissoque proelio, inmodicam ex eis multitudinem ceciderunt, ac sine suo suorumque gravi dispendio victores facti, magnum captivorum ac spoliorum numerum in sua castra retulerunt. Rex autem in Baioariam profectus, eandem provinciam cum suis terminis ordinavit atque disposuit, atque inde regressus, in Aquisgrani palatio suo, ubi hiemaverat, et diem Domini natalicium sanctumque pascha more solemni celebravit.

789. Natio quaedam Sclavenorum est in Germania, sedens super litus oceani, quae propria lingua Welatabi, Francica autem Wiltzi vocatur. Ea Francis semper inimica, et vicinos suos qui Francis vel subiecti vel foederati erant, odiis insectari, belloque premere ac lacessire solebat. Cuius insolentiam rex longius sibi non ferendam ratus, bello eam adgredi statuit, conparatoque ingenti exercitu, Rhenum apud Coloniam traiecit. Inde per Saxoniam iter agens, cum ad Albiam pervenisset, castris in ripa positis, amnem duobus pontibus iunxit, quorum unum ex utroque capite vallo munivit et inposito praesidio firmavit. Ipse fluvio transito, quo constituerat exercitum duxit, ingressusque Wiltzorum terram, cuncta ferro et

igni vastari iussit. Sed gens illa, quamvis bellicosa et in sua numerositate confidens, impetum exercitus regii diu sustinere non valuit, ac proinde, cum primum civitatem Dragawiti ventum est — nam is ceteris Wiltzorum regulis et nobilitate generis et auctoritate senectutis longe praeminebat — extemplo cum omnibus suis ad regem de civitate processit, obsides qui imperabantur dedit, fidem se regi ac Francis servaturum iureiurando promisit. Quem ceteri Sclavorum primores ac reguli omnes secuti, se regis dicioni subdiderunt. Tum ille, subacto illo populo et obsidibus quos dare iusserat acceptis, eadem via qua venerat ad Albim regressus est, et exercitu per pontem reducto, rebus quoque ad Saxones pertinentibus secundum tempus dispositis, in Franciam reversus est, et in Wormacia civitate et natalem Domini et pascha celebravit.

790. Hoc anno nullum iter exercitale a rege factum; sed in Wormacia residens, legatos Hunorum et audivit, et suos vicissim ad eorum principes misit. Agebatur inter eos de confiniis regnorum suorum, quibus in locis esse deberent. Haec contentio atque altercacio, belli, quod postea cum Hunis gestum est, seminarium et origo fuit. Rex autem, ne quasi per otium torpere ac tempus terere videretur, per Moenum fluvium ad Saltz[1], palatium suum in Germania iuxta Salam fluvium constructum, navigavit, atque inde iterum per eundem amnem secunda aqua Wormaciam reversus est. Cumque ibi hiemaret, ipsum palatium in quo conversabatur, casu accidente, nocturno incendio concrematum est. Ibi tamen permanens, et natalem Domini et pascha more solemni celebravit.

791. Transacta verni temperie, circa aestatis initium rex de Wormacia movens, Baioariam pro-

1) prope Königshofen, ad Salae Francicae caput.

fectus est, ea meditatione, ut Hunis factorum suorum vicem redderet, et eis, quanto celerius posset, bellum inferret. Comparatis igitur ad hoc ex omni regno suo quam validissimis copiis, et commeatibus congregatis, bipertito exercitu iter agere coepit. Cuius partem Theodorico comiti et Meginfrido camerario suo committens, eos per aquilonalem Danubii ripam iter agere iussit. Ipse cum alia parte quam secum retenuit, australem eiusdem fluminis ripam Pannoniam petiturus occupavit, Baioariis cum commeatibus exercitus, qui navibus devehebantur, per Danubium secunda aqua descendere iussis. Ac sic inchoato itinere, prima castra super Anesum[1] posita sunt. Nam is fluvius inter Baioariorum atque Hunorum terminos medius currens, certus duorum regnorum limes habebatur. Ibi subplicatio per triduum facta, ut id bellum prosperos ac felices haberet eventus. Tum demum castra mota, et bellum genti Hunorum a Francis indictum est. Pulsis igitur Hunorum praesidiis, ac distructis munitionibus, quarum una super Cambum[2] fluvium, altera iuxta Comagenos[3] civitatem in monte

1) *die Ens.* 2) *der Kamp*, in Bohemiae montibus ortus, Claramvallem (Zwetl) praeterfluit, et paulo infra Kremisam Danubio miscetur. 3) civitas antiqua et in vita S. Severini aliquotiens memorata, quae iam tota interiit. De situ eius et montis Cumeoberg disputatur, nam qui hodie Kaumberg audit vicus, recto itinere quinque ad minimum miliaria Germanica a Danubio remotus, in mediis montibus consistit. Aut igitur viam militarem eo aevo montes transiisse, qualis hodie et via lata a Campo Liliorum (Lilienfeld) per Kaumberg Sanctam Crucem ducit, aut vocabulum Kumeoberg olim latius ad ultimos in Danubii ripa montes usque pertinuisse existimandum est. Quod quidem et loco nostro, et antiquo viae militaris ductui Danubium prosequenti magis congruum, diplomate Hludowici Germaniae regis anni 836 et ipso locorum situ, quem aeque ac viam illam montanam anno 1821 exploravi, confirmatur. Montes enim continui inde a Styriae confinibus ad Danubium usque protenduntur, ad quem arcta tantum via, castello Greifenstein desuper imminente, relinquitur, qua munitionibus vel in extremo monte vel prope Königsstädten — quam pro Commagenis habeo — defensa, iter transeuntibus intercluditur. Annales quoque Fuldenses anno 884 Karoli

Cumeoberg vallo firmissimo erat exstructa, ferro et igni cuncta vastantur. Cumque rex cum eo quem ducebat exercitu usque ad Arrabonis[1] fluenta venisset, transmisso eodem fluvio, per ripam eius usque ad locum in quo is Danubio miscetur accessit, ibique per aliquot dies stativis habitis, per Sabariam[2] reverti statuit. Alias vero copias, quibus Theodoricum et Meginfridum praefecerat, per Beehaimos, via qua venerant, reverti praecepit. Sic peragrata ac devastata magna parte Pannoniae, cum incolomi exercitu Francorum in Baioariam se recepit. Saxones autem et Frisiones cum Theodorico et Meginfrido per Beehaimos, ut iussum erat, domum regressi sunt. Facta est haec expeditio sine omni rerum incommodo, praeter quod in illo quem rex ducebat exercitu, tanta equorum lues exorta est, ut vix decima pars de tot milibus equorum remansisse dicatur. Ipse autem cum, dimissis copiis, Reginum civitatem, quae nunc Reganesburg vocatur, venisset, et in ea hiematurus consedisset, ibi natalem Domini et pascha celebravit.

792. Orgellis[3] est civitas in Pyrinei montis iugo sita, cuius episcopus nomine Felix, natione Hispanus, ab Elipando, Toleti episcopo, per litteras consultus, quid de humanitate salvatoris dei et domini nostri Iesu Christi sentire deberet, utrum secundum id quod homo est, proprius an adoptivus Dei filius credendus esset ac dicendus, valde incaute atque inconsiderate, et contra antiquam catholicae ecclesiae doctrinam, adoptivum non solum pronuntiavit, sed etiam scriptis ad memoratum episcopum libris, quanta potuit pertinacia pra-

imperatoris et Zuentibaldi colloquium monte Comiano (i. e. *Cumeoberg*) prope Tullinam memorant, quod minime in vicum Kaumberg, montibus a fonte Tullinae discretum, optime autem in Königsstädten quadrat. 1) *die Raab.* 2) Sarwar. 3) La Seo d'Urgel.

vitatem intentionis suae defendere curavit. Huius rei causa ductus ad palatium regis — nam is tunc apud Reginum, Baioariae civitatem, in qua hiemaverat, residebat — ubi congregato episcoporum concilio auditus est, et errasse convictus, ad praesentiam Hadriani pontificis Romam missus, ibi etiam coram ipso in basilica beati Petri apostoli haeresem suam damnavit atque abdicavit. Quo facto, ad civitatem suam reversus est. Rege vero ibidem aestatem agente, facta est contra illum coniuratio a filio suo maiore, nomine Pippino, et quibusdam Francis, qui se crudelitatem Fastradae reginae ferre non posse adseverabant, atque ideo in necem regis conspiraverant. Quae cum per Fardulfum Langobardum detecta fuisset, ipse ob meritum fidei servatae monasterio sancti Dionisii donatus est, auctores vero coniurationis ut rei maiestatis partim gladio caesi, partim patibulis suspensi, ob meditatum scelus tali morte multati sunt. Rex autem propter bellum cum Hunis susceptum in Baioaria sedens, pontem navalem, quo in Danubio ad id bellum uteretur, aedificavit, ibique natalem Domini et sanctum pascha celebravit.

793. Cum rex bellum a se inchoatum conficere cuperet, et Pannoniam iterum petere disposuisset, allatum est, copias quas Theodericus comes per Frisiam ducebat, in pago Hriustri[1] iuxta Wisuram fluvium a Saxonibus esse interceptas atque deletas. Cuius rei nuntio accepto, magnitudinem damni dissimulans, iter in Pannoniam intermisit. Et cum ei persuasum esset a quibusdam, qui id sibi compertum esse dicebant, quod si inter Radantiam[2] et Alomonam[3] fluvios eiusmodi fossa duceretur, quae esset navium capax, posse percommode a Danubio in Rhenum navigari, quia horum fluvio-

1) Rustringen, in sinistra Wiserae mare influentis ripa. 2) *die Rednitz.* 3) *die Altmühl.*

rum alter Danubio, alter Moeno miscetur, confestim cum omni comitatu suo ad locum venit, ac magna hominum multitudine congregata, totum autumni tempus in eo opere consumpsit. Ducta est itaque fossa inter praedictos fluvios duum milium passuum longitudine, latitudine trecentorum pedum; sed in cassum. Nam propter iuges pluvias et terram, quae palustris erat, nimio humore naturaliter infectam, opus quod fiebat consistere non potuit; sed quantum interdiu terrae a fossoribus fuerat egestum, tantum noctibus, humo iterum in locum suum relabente, subsidebat. In hoc opere occupato duo valde displicentia de diversis terrarum partibus adlata sunt; unum erat Saxonum omnimoda defectio, alterum quod Sarraceni Septimaniam ingressi, proelioque cum illius limitis custodibus atque comitibus conserto, multis Francorum interfectis, victores ad sua regressi sunt. Quibus rebus commotus, in Franciam reversus est, celebravitque natalem Domini apud sanctum Chilianum iuxta Moenum fluvium, pascha vero super eundem fluvium in villa Franconovurd, in qua et hiemaverat.

794. Rex propter condemnandam haeresim Felicianam aestatis initio, quando et generalem populi sui conventum habuit, concilium episcoporum ex omnibus regni sui provinciis in eadem villa congregavit. Adfuerunt etiam in eadem synodo et legati sanctae Romanae ecclesiae, Theophylactus ac Stephanus episcopi, vicem tenentes eius a quo missi sunt, Hadriani papae. In quo concilio et haeresis memorata condemnata est, et liber contra eam communi episcoporum auctoritate conpositus, in quo omnes propriis manibus subscripserunt. Synodus etiam, quae ante paucos annos in Constantinopoli sub Herena et Constantino filio eius congregata, et ab ipsis non solum septima, verum

etiam universalis est appellata, ut nec septima nec universalis haberetur diceretur ve, quasi supervacua in totum, ab omnibus abdicata est. Mortua est ibi et Fastrada regina, et Mogontiaci apud sanctum Albanum sepulta[1]. Quibus peractis, rex bipertito exercitu Saxoniam petere statuit, eo videlicet modo, ut ipse cum dimidia parte copiarum ab australi parte intraret, Karlus vero filius eius cum alia medietate Rhenum apud Coloniam traiceret, et in eandem regionem ab occidente veniret. Quo facto, licet Saxones in campo qui Sinotfeld[2] vocatur, quasi proelium cum rege commissuri consedissent, ibique adventum eius opperirentur, amissa victoriae spe, quam sibi paulo ante falso pollicebantur, ad deditionem omnes conversi sunt, victique sine proelio, regis victoris potestati se subdiderunt. Dederunt igitur obsides, et iureiurando fidem se regi servare velle promiserunt. Sic omisso proelio, et Saxones domum reversi sunt, et rex, transmisso Rheno, in Galliam se recepit; et cum Aquasgrani venisset, ibidem hibernis habitis, et natalem Domini et pascha celebravit.

795. Quamquam Saxones aestate praeterita et obsides dedissent, et secundum quod iussi erant sacramenta iurassent, rex tamen illorum perfidiae non inmemor, conventum generalem trans Rhenum in villa Cuffesstein[3], quae super Moenum contra Mogontiacum urbem sita est, more solemni habuit, atque inde cum exercitu Saxoniam ingressus, pene totam populando peragravit. Cumque in pagum Bardengoi pervenisset, et iuxta locum qui Bardenwih[4] vocatur positis castris, Sclavorum, quos ad se venire iusserat, expectaret adventum, subito ei

1) Epitaphium, quod hodie ibi conspicitur, recentius est. 2) campus Sendfeld prope Wunnenberg, a meridie Paderbornae et septentrione Eresburgi; cf. Fürstenbergii Mon. Pad. p. 185. 3) Kostheim. 4) Bardowik prope Lüneburg.

nuntiatum est, Witzinum, regem Abodritorum, cum Albim traiceret, in dispositas a Saxonibus insidias in ipso flumine incidisse, et ab eis esse interfectum. Quod factum animo regis ad Saxones citius debellandos velut quosdam stimulos addidit, et in odium perfidae gentis amplius excitavit. Terra igitur magna ex parte vastata, et obsidibus, quos dare iusserat, acceptis, in Franciam reversus est. In hac expeditione, dum castra super Albim haberet, venerunt ad eum legati de Pannonia unius ex primoribus Hunorum, qui apud suos Tudun[1] vocabatur. Is et suum adventum, et se christianum fieri velle promisit. Rex autem Aquasgrani veniens, sicut et anno superiore, ibi temporibus suis et natalem Domini et pascha celebravit.

796. Romae, Hadriano defuncto, Leo pontificatum suscepit, et mox per legatos suos claves confessionis sancti Petri ac vexillum Romanae urbis cum aliis muneribus regi misit, rogavitque ut aliquem de suis optimatibus Romam mitteret, qui populum Romanum ad suam fidem atque subiectionem per sacramenta firmaret. Missus est ad hoc Angilbertus, abbas monasterii sancti Richarii[2], per quem etiam tunc ad sanctum Petrum magnam partem thesauri, quem Ericus dux Foroiuliensis, spoliata Hunorum regia quae Hringus vocabatur, eodem anno regi de Pannonia detulerat, misit, reliquum vero inter optimates et aulicos caeterosque in palatio suo militantes liberali manu distribuit. Atque his expletis, ipse cum exercitu Francorum Saxoniam petiit, Pippinum vero filium suum cum Italicis ac Baioaricis copiis in Pannoniam ire iussit. Et ipse quidem, Saxonia ex magna parte vastata, ad hiemandum Aquasgrani revertitur;

1) Tudun nomen dignitatis, non hominis, quod et noster innuit; cf. Historiam miscellam pag. 144. 2) S. Riquier, ad ostia Summae.

Pippinus autem, Hunis trans Tizam[1] fluvium fugatis, eorumque regia, quae, ut dictum est, Hringus[2], a Langobardis autem Campus vocatur, ex toto destructa, direptis pene omnibus Hunorum opibus, ad patrem Aquisgrani hiberna habentem venit, ac spolia regni quae secum detulit, eidem praesentavit. Tudun etiam ille, de quo superius mentio facta est, fidem dictis suis adhibens, ibidem ad regem venit, ibique cum omnibus qui secum venerant baptizatus ac remuneratus, post datum servandae fidei sacramentum domum rediit; sed in promissa fidelitate diu manere noluit, nec multo post perfidiae suae poenas dedit. Rex vero, ut dictum est, Aquisgrani in hibernis considens, ibi et natalem Domini et pascha more solito celebravit.

797. Barcinona civitas in limite Hispanico sita, quae alternante rerum eventu nunc Francorum nunc Sarracenorum dicioni subiciebatur, tandem per Zatum Sarracenum, qui tunc eam invaserat, regi reddita est. Nam is aestatis initio Aquisgrani ad regem venit, seque cum memorata civitate spontanea deditione illius potestati permisit. Qua recepta, rex filium suum Hludewicum ad obsidionem Oscae[3] cum exercitu in Hispaniam misit, et ipse more solito propter contundendam perfidae gentis contumaciam Saxoniam vastaturus intravit. Nec prius destitit, quam omnes terminos eius peragrasset. Nam usque ad ultimos fines eius, qua inter Albim et Wisuram oceano alluitur, accessit. Inde regressus, cum Aquasgrani venisset, ibique Abdellam Sarracenum, filium Ibin-Mauge regis, de Mauritania ad se venientem suscepisset, legatumque Nicetae patricii qui tunc Siciliam procurabat, nomine Theoctistum, litteras imperatoris de Constantino-

1) hodie Theiss. 2) *ring* lingua nostra circulus, annulus; de Avarorum regione cf. Monachum Sangallensem lib. 2. c. 1. 3) Huesca.

poli missas deferentem audisset, consilium iniit, ut propter conficiendum Saxonicum bellum in ipsa regione hiemaret. Sumpto igitur secum comitatu suo, Saxoniam petiit, castrisque super Wisuram positis consedit, et locum castrorum Heristelli vocari iussit, qui locus ab incolis usque in praesens[1] ita nominatur. Exercitum vero, quem secum adduxit, per totam Saxoniam in hiberna divisit. Illuc Pippinum de Italia et Hludewicum de Hispanica expeditione regressos ad se venire iussit, ibi legatos Hunorum cum magnis muneribus ad se missos audivit et absolvit, ibi legatum Hadefonsi, regis Asturiae atque Galleciae, dona sibi deferentem suscepit. Inde iterum Pippinum ad Italiam, Hludewicum ad Aquitaniam remisit, cum quo et Abdellam Sarracenum ire iussit, qui postea, ut ipse voluit, in Hispaniam ductus, et illorum fidei, quibus se credere non dubitavit, commissus est. Rex autem in Saxonia residens, ibi et natalem Domini et pascha celebravit.

798. Cum iam ver adpeteret, nondum tamen propter inopiam pabuli exercitus de hibernis produci potuisset, Saxones Transalbiani occasionem nancti, legatos regis qui ad eos ob iustitias faciendas missi erant, conprehensos interficiunt, paucis eorum quasi ad redimendum reservatis, trucidantes cum ceteris et Godescalcum, regis legatum, quem ille ante paucos dies ad Sigifridum regem Danorum miserat. Is cum eodem tempore reverteretur, ab huius seditionis auctoribus interceptus atque occisus est. Quibus acceptis, rex graviter commotus, congregato exercitu, in loco, cui Mimda[2] nomen, super Wisuram castra posuit, atque in foedifragos ac desertores arma corripuit, et ultor necis legatorum suorum, quicquid Saxoniae inter

1) Herstelle vel hodie audit; est infra Carlshafen et supra Huxaram.
2) Minden.

Albiam ac Wisuram interiacet, totum ferro et igni vastavit. Transalbiani autem, superbia elati, eo quod regis legatos inpune occidere potuerunt, arreptis armis contra Abodritos proficiscuntur. Nam Abodriti auxiliatores Francorum semper fuerunt, ex quo semel ab eis in societatem recepti sunt. Quorum dux Thasco, cognito Transalbianorum motu, eis cum omnibus copiis suis in loco qui Suentana[1] vocatur occurrit, commissoque proelio, ingenti eos caede prostravit. Nam in prima congressione quattuor milia eorum cecidisse, narravit legatus regis, Eburis[2] nomine, qui in eodem proelio fuit, et in Abodritorum acie dextrum cornu tenuit. Fusi igitur fugatique, et multis suorum amissis, cum magna calamitate ad loca sua reversi sunt. At rex in Franciam regressus, cum Aquasgrani venisset, primo legatos Herenae imperatricis ad se de Constantinopoli missos audivit — nam Constantinus filius eius propter morum insolentiam[3] a suis comprehensus et excaecatus est — quibus petentibus, Sissinium, fratrem Tarasii Constantinopolitani episcopi, olim in proelio captum domum redire permisit. Legati fuere Michael, cognomento Ganglianos, et Theofilus presbyter de Blachernis[4]. Post quorum absolutionem venerunt de Hispania legati Hadefonsi regis, Basilicus et Froia, munera deferentes quae ille de manubiis, quas victor apud Olisiponam[5] civitatem a se expugnatam coeperat, regi mittere curavit, Mauros videlicet septem cum totidem mulis atque loricis, quae licet pro dono mitterentur, magis tamen insignia victoriae videbantur. Quos et benignę suscepit, et remuneratos honorifice dimisit. Insulae Baleares, quae nunc

1) videtur esse locus Swante, in districtu magni ducatus Meklenburgici Schwan, ad Warnowam sito. 2) nostrum Ebers, Evers. 3) ita certe legati retulerunt, veram causam videsis apud scriptores Byzantinos. 4) in Blachernis aedes Mariae fuit. 5) Lissabon.

ab incolis earum Maiorica et Minorica vocitantur, a Mauris piraticam exercentibus depraedatae sunt. Rex vero Aquisgrani hiemavit, et ibi natalem Domini et pascha celebravit.

799. Romae Leo papa, cum, letaniam processurus, de Lateranis ad ecclesiam beati Laurentii, quae ad Graticulam vocatur[1], equo sedens pergeret, in insidias a Romanis dispositas iuxta eandem basilicam incidit. Ubi equo deiectus, et erutis oculis ut aliquibus visum est, lingua quoque amputata, nudus ac semivivus in platea relictus est. Deinde iussu eorum qui huius facti auctores fuere, in monasterium sancti Herasmi martyris velut ad curandum missus, Albini cuiusdam, cubicularii sui, cura noctu per murum dimissus, a Winigiso duce Spolitino, qui audito huiusmodi facinore Romam festinus advenerat, susceptus, ac Spoletium deductus est. Cuius rei nuntium cum rex accepisset, ipsum quidem, ut vicarium sancti Petri et Romanum pontificem, cum summo honore ad se praecepit adduci, iter tamen suum, quod in Saxoniam facere constituerat, non omisit. Habito itaque generali conventu super Rhenum in loco qui Lippeham vocatur, ibique eodem amne transmisso, cum toto exercitu suo ad Padrabrunnon accessit, ibique in castris considens, pontificis ad se properantis praestolatur adventum. Misit interea Karlum filium suum ad Albim cum parte exercitus propter quaedam negotia cum Wilcis et Abodritis disponenda, et quosdam Saxones de Nordliudis recipiendos. Cuius reversionem cum expectat, venit pontifex, et valde honorifice ab illo susceptus est, mansitque apud eum dies aliquot. Et cum ei cuncta, propter quae venerat, intimasset, iterum Romam cum magno honore per legatos regis qui cum eo missi sunt, reductus, atque in locum suum resti-

1) San Lorenzo in Lucina esse videtur; cf. Leonis III. vitam.

tutus est. Quo dimisso, rex paucos dies ibidem moratus, legatum Michahelis patricii de Sicilia, nomine Danihelem, ad se missum absolvit. Accepit etiam tristem nuntium de Geroldi et Erici interitu, quorum alter, Geroldus videlicet Baioariae praefectus, commisso cum Hunis proelio cecidit, alter vero, id est Ericus, post multa proelia et insignes victorias apud Tharsaticam[1], Liburniae civitatem, insidiis oppidanorum interceptus atque interfectus est[2]. Rebus itaque Saxonum pro rerum oportunitate dispositis, rex in Franciam revertitur. Et cum Aquisgrani hiemaret, Wido comes ac praefectus Brittanici limitis, qui eodem anno cum sotiis comitibus totam Brittonum provinciam perlustraverat, arma ducum qui se dediderunt, inscriptis singulorum nominibus, detulit. Videbatur enim, quod ea provincia tum esset ex toto subacta, et esset, nisi perfidae gentis instabilitas cito id aliorsum more solito commutasset. Allata sunt et signa, quae occisis in Maiorica Mauris praedonibus erepta fuerunt. Et Azan Sarracenus, praefectus Oscae, claves urbis cum aliis donis regi misit, promittens eam se dediturum, si oportunitas eveniret. Sed et monachus quidam de Hierosolima veniens, benedictionem et reliquias de loco resurrectionis dominicae, quae patriarcha regi miserat, detulit. Et rex natalem Domini in eodem palatio residens celebravit, ac monachum reverti volentem absolvens, Zachariam quendam, presbiterum de palatio suo, cum eodem ire iussit, cui et donaria sua ad illa veneranda loca deferenda commisit.

800. Redeunte verna temperie, medio fere Martio rex Aquisgrani digressus, litus oceani Gallici perlustravit, et in ipso mari, quod tunc peratis Nordmannicis infestum erat, classem instituit,

1) Tersat, prope Fiume. 2) cf. Einhardi vitam Karoli cap. 13.

praesidia disposuit, pascha in Centulo apud sanctum Richarium celebravit. Inde iterum per litus maris iter agens, Ratumagum civitatem venit, ibique Sequana amne transmisso, Turonos ad sanctum Martinum orationis causa profectus est, moratus ibi dies aliquot propter adversam Liutgardae coniugis valitudinem, quae ibidem et defuncta et humata est: obiit autem diem 2. Non. Iun. Inde per Aurelianos ac Parisios Aquasgrani reversus est, et mense Augusto inchoante Mogontiacum veniens, generalem conventum ibidem habuit, et iter in Italiam condixit: atque inde profectus, cum exercitu Ravennam venit, ibique septem non amplius dies moratus, Pippinum filium suum cum eodem exercitu in terram Beneventanorum ire iussit; movensque de Ravenna simul cum filio, Anconam usque pervenit; quo ibi dimisso, Romam proficiscitur. Cui cum pridie quam illo veniret, Leo papa apud Nomentum[1] occurrisset, et cum magna eum veneratione ibidem suscepisset, post coenam, qua simul refecti sunt, illo ibi manente, pontifex ad urbem praecessit, et in crastinum in gradibus basilicae beati Petri apostoli cum episcopis et universo clero consistens, advenientem[2] equoque descendentem Deo laudes dicendo et gratias agendo suscepit, et cunctis psallentibus in ecclesiam eiusdem beatissimi apostoli Deum glorificans atque magnificans introduxit. Facta sunt haec 8. Kal. Decemb. Post septem vero dies rex concione vocata, cur Romam venisset, omnibus patefecit, et exinde cotidie propter quae venerat facienda operam impendit; in quibus vel maximum vel diffi-

1) Nomento. 2) Medio aevo imperatores ad veterum magistratuum imitationem Via Triumphali per montem Marium (in quo primum laetissimo urbis sibi subiectae aspectu gauderent) portam Angelicam intrare soliti sunt; nam non, quibus nos utimur, via et porta Flaminia et ponte Mulvio Romam petierunt. Anno tamen Christi 800 sancti Petri basilica adhuc extra Urbem sita erat.

cillimum erat, quod primo inchoatum est, de investigandis videlicet quae pontifici obiciebantur criminibus. Qui tamen, postquam nullus eorundem criminum probator esse voluit, coram omni populo in basilica beati Petri apostoli euangelium ferens ambonem conscendit, invocatoque sanctae Trinitatis nomine, de obiectis se criminibus iurando purgavit. Eadem die Zacharias presbiter quem rex Hierosolimam miserat, cum duobus monachis quos patriarcha cum eo ad regem misit, Romam venit, qui benedictionis gratia claves sepulcri dominici ac loci calvariae cum vexillo detulerunt. Quos rex benigne receptos per aliquot dies secum detinuit, et redire volentes remuneratos absolvit.

801. Ipse autem cum die sacratissima natalis Domini ad missarum solemnia celebranda basilicam beati Petri apostoli fuisset ingressus, et coram altari, ubi ad orationem se inclinaverat, adsisteret, Leo papa coronam capiti eius inposuit, cuncto Romanorum populo adclamante: *Karolo Augusto, a Deo coronato magno et pacifico imperatori Romanorum, vita et victoria!* Post quas laudes ab eodem pontifice more antiquorum principum adoratus est, ac deinde, omisso Patricii nomine, Imperator et Augustus appellatus. Post paucos vero dies, iubente ipso, hii qui eundem pontificem anno superiore deposuerunt, in iudicium adducti, et habita de eis quaestione, secundum legem Romanam, ut maiestatis rei, capitis damnati sunt. Pro quibus tamen papa pio affectu apud imperatorem intercessit, nam et vita et membrorum integritas eis concessa est; ceterum pro facinoris magnitudine exilio deportati sunt. Huius factionis fuere principes Paschalis nomenclator[1] et Campulus saccellarius[2], et multi alii Romanae urbis ha-

1) nomenclator in processionibus pontificem equo sequebatur et eius iussu convivas ad mensam papalem vocabat. 2) fisci custos.

bitatores nobiles, qui simul omnes eadem sententia damnati sunt. Ordinatis deinde Romanae urbis et apostolici totiusque Italiae non tantum publicis sed etiam ecclesiasticis et privatis rebus — nam tota hieme non aliud fecit imperator — missaque iterum in Beneventanos expeditione cum Pippino filio suo, ipse post pascha 7. Kalend. Maias Roma profectus, Spoletium venit. Ibi dum esset, 2. Kalend. Maias hora noctis secunda terrae motus maximus factus est, quo tota Italia graviter concussa est. Quo motu tectum basilicae beati Pauli apostoli magna ex parte cum suis trabibus decidit, et in quibusdam locis urbes montesque ruerunt. Eodem anno loca quaedam circa Rhenum fluvium et in Gallia et in Germania tremuerunt. Pestilentia propter mollitiem hiberni temporis facta est. Imperator de Spoletio Ravennam venit, et aliquot dies ibi moratus, Papiam perrexit. Ibi nuntiatur ei, legatos Aaron, regis Persarum, portum Pisas intrasse; quibus obviam mittens, inter Vercellos et Eporediam[1] eos sibi fecit praesentari. Unus enim ex eis erat Persa de oriente, legatus praedictique regis — nam duo fuerant — alter Sarracenus de Africa, legatus amirati Abraham[2], qui in confinio Africae in Fossato[3] praesidebat; qui Isaac Iudaeum, quem imperator ante quadriennium ad memoratum regem Persarum cum Lantfrido et Sigimundo legatis suis miserat, reversum cum magnis muneribus nuntiaverunt. Nam Lantfridus ac Sigimundus ambo in eodem itinere defuncti sunt. Tum ille misit Ercanbaldum notarium in Liguriam ad classem parandam, qua elefans et ea quae cum eo adferebantur subveherentur. Ipse vero, celebrato die natali sancti Iohannis baptistae apud Eporediam, Alpes transgressus in Galliam reversus est. Ipsa aestate capta est Barcinona,

1) Ivrea. 2) Ibrahim Ben Aglab. 3) Fostat, prope Kahiram.

civitas in Hispania, iam biennio obsessa. Zatun praefectus eius et alii conplures Sarraceni conprehensi. Et in Italia Teate[1] civitas similiter capta et incensa est, eiusque praefectus Roselmus conprehensus. Castella quae ad ipsam civitatem pertinebant, in dedicionem accepta sunt. Zatun et Roselmus una die ad praesentiam imperatoris deducti, et exilio damnati sunt. Ipsius anni mense Octobrio Isaac Iudaeus de Africa cum elefanto regressus, portum Veneris[2] intravit; et quia propter nives Alpes transire non potuit, Vercellis hiemavit. Imperator Aquisgrani palatio natale Domini celebravit.

802. Herena imperatrix de Constantinopoli misit legatum, nomine Leonem, spatharium propter pacem confirmandam inter Francos et Graecos, et imperator vicissim propter ipsum, absoluto illo, misit Iesse, episcopum Ambianensem, et Helmgaudum comitem Constantinopolim, ut pacem cum ea statuerent. Celebratum est pascha Aquisgrani palatio. Ipsius anni mense Iulio, 13. Kalend. Augusti, venit Isaac cum elefanto et caeteris muneribus, quae a rege Persarum missa sunt, et Aquisgrani omnia imperatori detulit. Nomen elefanto erat Abulabaz. Ortona[3] civitas in Italia in deditionem accepta. Luceria[4] quoque frequenti obsidione fatigata et ipsa in deditionem venit, praesidiumque nostrorum in ea positum. Imperator aestatis tempore in Arduenna venatibus indulgens, misso Saxonum exercitu, Transalbianos Saxones vastavit. Grimaldus, Beneventanorum dux, in Luceria Winigisum, comitem Spoletii, qui praesidio praeerat, adversa valitudine fatigatum obsedit, et in dedi-

1) Chieti, haud procul ab Ortona. 2) Porto-Venere, in ostio sinus Spezziani. 3) ad mare superius, non longe a fluvio Sagro. 4) inter meridiem et occidentem Siponti.

tionem accepit, captumque honorifice habuit. Imperator Aquisgrani natalem Domini celebravit.

803. Hac hieme circa ipsum palatium et finitimas regiones terrae motus factus, et mortalitas subsequuta est. Winigisus a Grimoldo redditus est, et missi imperatoris de Constantinopoli reversi sunt, et venerunt cum eis legati Nicifori imperatoris, qui tunc rem publicam regebat — nam Herenam post adventum legationis Francicae deposuerunt — quorum nomina fuerunt Michahel episcopus, Petrus abbas et Calistus candidatus[1]. Qui venerunt ad imperatorem in Germania super fluvium Sala, in loco qui dicitur Saltz, et pactum faciendae pacis in scripto susceperunt. Et inde dimissi cum epistola imperatoris, Romam regressi atque Constantinopolim reversi sunt. Imperator autem in Baioariam profectus, dispositis Pannoniarum causis, Decembrio mense Aquasgrani reversus est, ibique natalem Domini celebravit.

804. Imperator Aquisgrani hiemavit; aestate autem in Saxoniam ducto exercitu, omnes qui trans Albiam et in Wihmuodi[2] habitabant Saxones cum mulieribus et infantibus transtulit in Franciam, et pagos Transalbianos Abodritis dedit. Eodem tempore Godofridus, rex Danorum, venit cum classe sua necnon et omni equitatu regni sui ad locum qui dicitur Sliesthorp[3], in confinio regni sui et Saxoniae. Promisit enim, se ad colloquium imperatoris venturum, sed consilio suorum inhibitus, propius non accessit. Imperator autem super Albiam fluvium sedebat, in loco qui dicitur Holdunsteti[4], et missa ad Godofridum legatione pro per-

1) candidati, scholarium in palatio classis, ad custodiam imperatorum adhibiti. 2) pagus, in quo Brema, intra Albim et Wisaram. 3) Schleswig; *wig* enim civitatem, *thorp* villam indicat. 4) Hollenstedt duobus ab Albia miliaribus Germanicis, e meridie oppidi Harburg; iam supra anno 795 Lüne cum fluvio Albi coniungi vidimus.

fugis reddendis, medio Septembrio Coloniam venit. Dimissoque exercitu, primo Aquasgrani, deinde Arduennam petit, et venationibus indulgens, Aquasgrani reversus est. Medio Novembrio allatum est ei, Leonem papam natalem Domini cum eo celebrare velle, ubicumque hoc contingere potuisset. Quem statim, misso ad sanctum Mauricium Karlo filio suo, honorifice suscipere iussit. Ipse obviam illi Remorum civitatem profectus est, ibique susceptum, primo Carisiacum villam, ubi natalem Domini celebravit, deinde Aquasgrani perduxit, et donatum magnis muneribus, per Baioariam ire volentem, deduci fecit usque Ravennam. Causa adventus eius haec erat: Perlatum est ad imperatorem aestate praeterita, Christi sanguinem in Mantua civitate fuisse repertum; propter hoc misit ad papam, petens ut huius famae veritatem inquireret. Qui accepta occasione exeundi, primo in Langobardiam, quasi pro inquisitione praedicta profectus est, indeque arrepto itinere, subito ad imperatorem usque pervenit. Mansitque apud illum dies octo, et sicut dictum est, Romam repedavit.

805. Non multo post Capcanus, princeps Hunorum, propter necessitatem populi sui imperatorem adiit, postulans sibi locum dari ad habitandum inter Sabariam[1] et Carnuntum[2], quia propter infestationem Sclavorum in pristinis sedibus esse non poterat. Quem imperator benigne suscepit — erat enim Capcanus christianus, nomine Theodorus — et precibus eius annuens, muneribus donatum redire permisit. Qui rediens ad populum suum, pauco tempore transacto diem obiit. Et misit Caganus unum de optimatibus suis, petens sibi honorem antiquum, quem Caganus apud Hunos habere solebat. Cuius precibus imperator adsensum praebuit, et summam totius regni iuxta priscum eorum

1) Stein am Anger prope Sarvar. 2) Petronell prope Heimburg.

ritum Caganum habere praecepit. Eodem anno misit exercitum suum cum filio suo Karlo in terram Sclavorum, qui vocantur Beheimi. Qui omnem illorum patriam depopulatus, ducem eorum nomine Bechonem occidit, et inde regressus, in Vosego silva ad patrem venit, in loco qui dicitur Camp[1]. Nam imperator Iulio mense de Aquisgrani profectus, per Theodonis villam atque Mettis transiens, Vosegum petiit. Ibique venationi vacans, post reversionem exercitus ad Rumerici castellum[2] profectus, ibique aliquantum temporis moratus, ad hiemandum in Theodonis villa palatio suo consedit. Ibi ad eum ambo filii sui Pippinus et Hludoicus venerunt, celebravitque ibi natalem Domini.

806. Statim post natalem Domini venerunt Willeri et Beatus, duces Venetiae, necnon et Paulus dux Iaderae[3], atque Donatus eiusdem civitatis episcopus, legati Dalmatarum, ad praesentiam imperatoris cum magnis donis. Et facta est ibi ordinatio ab imperatore de ducibus et populis tam Venetiae quam Dalmatiae. Illisque absolutis, conventum habuit imperator cum primoribus et optimatibus Francorum de pace constituenda et conservanda inter filios suos, et divisione regni facienda in tres partes, ut sciret unusquisque illorum, quam partem tueri et regere debuisset, si superstes illi deveniret. De hac partitione et testamentum factum, et iureiurando ab optimatibus Francorum confirmatum, et constitutiones pacis conservandae causa factae, atque haec omnia litteris mandata sunt[4], et Leoni papae, ut his sua manu subscriberet, per Einhardum missa. Quibus pontifex lectis, et adsensum praebuit, et propria manu subscripsit. Imperator, dimisso utroque filio in regnum sibi

1) Champ in Lotharingia, villa parva prope Bruyere ad rivum Velogne, a septentrione Romarici Montis, et ab oriente Spinalii (Epinal). 2) Remiremont. 3) Zara. 4) v. Mon. Germ. Legg. T. I.

deputatum, Pippino scilicet et Hludoico, de villa Theodonis per Mosellam et Rhenum secunda aqua Noviomagum navigavit, ibique sanctum quadragesimale ieiunium et sacratissimam paschae festivitatem celebravit. Et inde post non multos dies Aquasgrani veniens, Karlum filium suum in terram Sclavorum qui dicuntur Sorabi, et sedent super Albim fluvium, cum exercitu misit, in qua expeditione Miliduoch Sclavorum dux interfectus est, duoque castella ab exercitu aedificata, unum super ripam fluminis Salae, alterum iuxta fluvium Albim[1]. Sclavisque pacatis, Karlus cum exercitu regressus, in loco qui dicitur Silli[2] super ripam Mosae fluminis ad imperatorem venit. Missa est et manus de Baioaria et Alamannia atque Burgundia sicut anno superiore in terram Beeheim, vastataque terrae non minima portione, absque ullo gravi incommodo regressa. Eodem anno in Corsicam insulam contra Mauros qui eam vastabant classis de Italia a Pippino missa est, cuius adventum Mauri non expectantes abscesserunt; unus tamen nostrorum, Hadumarus comes civitatis Genuae, inprudenter contra eos dimicans occisus est. In Hispania vero Navarri et Pampilonenses, qui superioribus annis ad Sarracenos defecerant, in fidem recepti sunt. Classis a Niciforo imperatore, cui Niceta patricius praeerat, ad reciperandam Dalmatiam mittitur, et legati qui ante quattuor fere annos ad regem Persarum missi sunt, per ipsas Graecarum navium stationes transvecti, ad Tarvisiani portus receptaculum, nullo adversariorum sentiente, regressi sunt. Imperator celebravit natalem Domini Aquisgrani.

807. Anno superiore 4. Non. Septembr. fuit eclypsis lunae; tunc stabat sol in decima sexta

1) Halle et alterum contra Magdeburg; cf. Chron. Moissiac. ad h. a.
2) Selle, ad dextram Mosae ripam, prope Dinant.

parte Virginis, luna autem in decima sexta parte Piscium; hoc autem anno pridie Kal. Febr. fuit lùna decima septima, quando stella Iovis quasi per eam transire visa est, et 3. Id. Febr. fuit eclypsis solis media die, stante utroque sidere in vicesima quinta parte Aquarii. Iterum 4. Kal. Mart. fuit eclypsis lunae, et apparuerunt acies eadem nocte mirae magnitudinis, et sol stetit in undecima parte Piscium, et luna in undecima parte Virginis. Nam et stella Mercurii 16. Kal. Aprilis visa est in sole quasi parva macula nigra, paululum superius media centro eiusdem sideris, quae a nobis octo dies conspicitur. Sed quando primum intravit vel exivit, nubibus impedientibus minime notare potuimus. Iterum mense Augusti 11. Kal. Septemb. eclypsis lunae facta est hora noctis tertia, sole posito in quinta parte Virginis et luna in quinta parte Piscium. Sicque ab anni superioris Septembrio usque ad anni praesentis Septembrium ter luna obscurata est et sol semel. Radbertus, missus imperatoris, qui de oriente revertebatur, defunctus est, et legatus regis Persarum, nomine Abdella, cum monachis de Hierusalem, qui legatione Thomae patriarchae fungebantur, quorum nomina fuere Georgius et Felix [hic Georgius est abba in monte Oliveti, et cui patria Germania est, qui etiam proprio vocatur nomine Egilbaldus. *Ann. Laur.*] ad imperatorem pervenerunt, munera deferentes quae praedictus rex imperatori miserat, id est papilionem et tentoria atrii mirae magnitudinis et pulchritudinis; erant enim omnia bissina, tam tentoria quam et funes eorum, diversis tincta coloribus. Fuerunt praeterea munera praefati regis pallia sirica multa et preciosa, et odores atque unguenta et balsamum; necnon et horologium ex auricalco arte mechanica mirifice conpositum, in quo duodecim horarum cursus ad clepsidram ver-

tebatur, cum totidem aereis pilulis, quae ad completionem horarum decidebant, et casu suo subiectum sibi cimbalum tinnire faciebant, additis in eodem eiusdem numeri equitibus, qui per duodecim fenestras completis horis exiebant, et inpulsu egressionis suae totidem fenestras, quae prius erant apertae, claudebant; necnon et alia multa erant in ipso horologio, quae nunc enumerare longum est. Fuerunt praeterea inter praedicta munera candelabra duo ex auricalco mirae magnitudinis et proceritatis; quae omnia in Aquense palacio ad imperatorem delata sunt. Imperator legatum et monachos per aliquantum tempus secum retinens, in Italiam direxit, atque ibi eos tempus navigationis expectare iussit; eodemque anno Burchardum comitem stabuli sui cum classe misit in Corsicam, ut eam a Mauris, qui superioribus annis illuc praedatum venire consueverant, defenderet; qui iuxta consuetudinem suam de Hispania egressi, primo Sardiniam adpulsi sunt, ibique cum Sardis proelio commisso, et multis suorum amissis — nam tria milia ibi cecidisse perhibentur — in Corsicam recto cursu pervenerunt. Ibi iterum in quodam portu eiusdem insulae cum classe cui Burchardus praeerat, proelio decertaverunt, victique ac fugati sunt, amissis tredecim navibus et plurimis suorum interfectis. Adeo illo anno in omnibus locis adversa fortuna fatigati sunt, ut ipsi sibi hoc accidisse testati sint, eo quod anno superiore contra omnem iustitiam de Patelaria[1] insula sexaginta monachos asportatos in Hispania vendiderunt, quorum aliqui per liberalitatem imperatoris iterum ad sua loca reversi sunt. Niceta patricius, qui cum classe Constantinopolitana sedebat in Venetia, pace facta cum Pippino rege, et indutiis usque ad mensem Augustum constitutis,

1) inter Siciliam et Africam sita.

statione soluta Constantinopolim regressus est. Hoc anno imperator pascha Aquis celebravit necnon et natalem Domini.

808. Hiemps mollissima hac* pestilens fuit in illo tempore, vereque inchoante imperator Noviomagum profectus, transacto ibi quadragesimali ieiunio, celebrato etiam sancto pascha, iterum Aquas regressus est. Et quia nunciabatur, Godofridum regem Danorum in Abodritos cum exercitu traiecisse, Karlum filium suum ad Albiam cum valida Francorum et Saxonum manu misit, iubens vaesano regi resistere, si Saxoniae terminos adgredi temptaret. Sed ille stativis per aliquot dies in litore habitis, expugnatis etiam et manu captis aliquot Sclavorum castellis, cum magno copiarum suarum detrimento reversus est. Nam licet Drasconem, ducem Abodritorum, popularium fidei diffidentem loco pepulisset, Godelaibum, alium ducem, dolo captum patibulo suspendisset, Abodritorum duas partes sibi vectigales fecisset, optimos tamen militum suorum et manu promptissimos amisit, et cum eis filium fratris sui, nomine Reginoldum, qui in obpugnatione cuiusdam oppidi cum plurimis Danorum primoribus interfectus est. Filius autem imperatoris Karlus Albiam ponte iunxit, et exercitum cui praeerat in Linones et Smeldingos[1], qui et ipsi ad Godofridum regem defecerant, quanta potuit celeritate transposuit, populatisque circumquaque eorum agris, transito iterum flumine, cum incolomi exercitu in Saxoniam se recepit. Erant cum Godofrido in expeditione praedicta Sclavi qui dicuntur Wiltzi, qui propter antiquas inimicitias quas cum Abodritis habere solebant, sponte se copiis eius coniunxerunt, ipsoque in regnum suum revertente, cum praeda quam in Abodritis capere

*) = ac. 1) inter Wilzos et Abodritos ultra Albiam habitabant, Smeldingi Albiae propiores; cf. Chronici Gottwicensis Prodr. II. 660.

potuerunt, et ipsi domum regressi sunt. Godofridus vero, priusquam reverteretur, destructo emporio, quod in oceani litore constitutum, lingua Danorum Reric[1] dicebatur, et magnam regno illius commoditatem vectigalium persolutione praestabat, translatisque inde negotiatoribus, soluta classe ad portum qui Sliesthorp dicitur cum universo exercitu venit. Ibi per aliquot dies moratus, limitem regni sui qui Saxoniam respicit, vallo munire constituit, eo modo, ut ab orientali maris sinu, quem illi Ostarsalt[2] dicunt, usque ad occidentalem oceanum totam Aegidorae[3] fluminis aquilonalem ripam munimentum valli praetexeret, una tantum porta dimissa, per quam carra et equites emitti et recipi potuissent: diviso itaque opere inter duces copiarum, domum reversus est. Interea rex Nordanhumbrorum de Brittania insula, nomine Eardulf, regno et patria pulsus, ad imperatorem dum adhuc Noviomagi moraretur venit, et patefacto adventus sui negotio, Romam proficiscitur, Romaque rediens, per legatos Romani pontificis et domni imperatoris in regnum suum reducitur. Praeerat tunc temporis ecclesiae Romanae Leo tertius, cuius legatus ad Brittaniam directus est Aldulfus diaconus de ipsa Brittania, natione Saxo, et cum eo ab imperatore missi abbates duo Hrotfridus notarius[4] et Nantharius abbas de sancto Audemaro. Imperator vero aedificatis per legatos suos super Albim fluvium duobus castellis, praesidioque in eis contra Sclavorum incursiones disposito, Aquisgrani hiemavit, natalemque Domini et sanctum pascha ibidem celebravit.

809. Classis de Constantinopoli missa primo

1) Gebhardio hist. Daniae p. 381. est Rorich, villa parva prope Wismariam. 2) *die Ostsee.* 3) *die Eider;* cf. „Kieler Blätter" T. IV. p. 403. 4) abbas S. Amandi.

Dalmatiam, deinde Veneciam appulit, cumque ibi hiemaret, pars eius Comiaclum[1] insulam accessit, commissoque proelio contra praesidium quod in ea dispositum erat, victa atque fugata Veneciam recessit. Dux autem qui classi praeerat, nomine Paulus, cum de pace inter Francos et Graecos constituenda, quasi sibi hoc esset iniunctum, apud Pippinum Italiae regem agere moliretur, Wilhareno et Beato Venetiae ducibus omnes inchoatus eius impedientibus, atque ipsi etiam insidias parantibus, cognita illorum fraude, discessit. At in occiduis partibus domnus Hludoicus rex cum exercitu Hispaniam ingressus, Dertosam[2] civitatem in ripa Hiberi fluminis sitam obsedit, consumptoque in obpugnatione illius aliquanto tempore, postquam eam tam cito capi non posse vidit, dimissa obsidione, cum incolomi exercitu in Aquitaniam se recepit. Postquam Ardulfus rex Nordanhumbrorum reductus est in regnum suum, et legati imperatoris atque pontificis reversi sunt, unus ex eis, Aldulfus videlicet diaconus, a piratis captus est, caeteris sine periculo traicientibus, ductusque ab eis in Brittania, a quodam Coenulfi regis homine redemptus est, Romamque reversus. In Tuscia Populonium, civitas maritima, a Graecis qui Orobiotae[3] vocantur depraedata est. Mauri quoque de Hispania Corsicam ingressi, in ipso sancto paschali sabbato civitatem quandam diripuerunt, et praeter episcopum ac paucos senes atque infirmos nihil in ea reliquerunt. Interea Godofridus rex Danorum per negotiatores quosdam mandavit, se audisse, quod imperator ei fuisset iratus, pro eo quod in Abodritos anno superiore duxit exercitum et suas ultus est iniurias, addens velle se purgare ab eo quod ei obiciebatur; foederis inruptionem ab illis primo fuisse inchoatam. Petebat etiam, ut con-

1) Comacchio. 2) Tortosa. 3) i. e. montium incolae.

ventus comitum imperatoris atque suorum iuxta terminos regni sui trans Albim fieret, in quo res invicem gestae proferri et emendatione digna inter partes enumerari potuissent. Non abnuit imperator; colloquiumque trans Albiam habitum cum primoribus Danorum, in loco qui dicitur Badenfliot[1], multisque hinc et inde prolatis atque enumeratis rebus, negotio penitus infecto discessum est. Thrasco vero, dux Abodritorum, postquam filium suum postulanti Godofrido obsidem dederat, collecta popularium manu, et auxilio a Saxonibus accepto, vicinos suos Wiltzos adgressus, agros eorum ferro et igni vastat, regressusque domum cum ingenti praeda, accepto iterum a Saxonibus validiori auxilio, Smeldingorum maximam civitatem expugnat, atque his successibus omnes qui ab eo defecerant, ad suam societatem reverti coegit. His ita gestis, imperator de Arduenna Aquas reversus, mense Novembrio concilium habuit de processione Spiritus sancti, quam quaestionem Iohannes quidam monachus Hierosolimis primo commovit; cuius definiendae causa Bernharius episcopus Wormacensis et Adalhardus abbas monasterii Corbeiae Romam ad Leonem papam missi sunt. Agitatum est etiam in eodem concilio de statu ecclesiarum et conversatione eorum, qui in eis Deo servire dicuntur, nec aliquid tamen definitum est propter rerum, ut videbatur, magnitudinem. Imperator autem, cum ei multa de iactantia et superbia regis Danorum nuntiarentur, statuit trans Albiam fluvium civitatem aedificare, Francorumque in ea ponere praesidium. Cumque ad hoc per Galliam atque Germaniam homines congregasset, armisque ac caeteris ad usum necessariis rebus instructos per Frisiam ad locum destinatum ducere iussisset, Thrasco dux Abodritorum in emporio Reric ab hominibus Godo-

1) locus ignotus, certe prope Egidoram situs.

fridi per dolum interfectus est. Sed imperator, postquam locus civitati constituendae fuerat exploratus, Egbertum comitem huic negotio exsequendo praeficiens, Albim traicere et locum iussit occupare. Est autem locus super ripam Sturiae[1] fluminis, vocabulo Esesfelth[2], et occupatus est ab Egberto et comitibus Saxonicis circa Idus Martias, et muniri coeptus. Aureolus comes, qui in commertio Hispaniae atque Galliae trans Pirineum contra Oscam et Caesaraugustam residebat, defunctus est, et Amoroz, praefectus Caesaraugustae atque Oscae, locum eius invasit, et in castellis illius praesidia disposuit, missaque ad imperatorem legatione, sese cum omnibus quae habebat in deditionem illi venire velle promisit. Eclypsis lunae contigit 7. Kal. Ianuar.

810. Amoroz, Caesaraugustae praefectus, postquam imperatoris legati ad eum pervenerunt, petiit ut colloquium fieret inter ipsum et Hispanici limitis custodes, promittens se in eo colloquio cum suis omnibus in imperatoris dicionem esse venturum; quod licet imperator ut fieret annuisset, multis intervenientibus causis remansit infectum. Mauri, de tota Hispania maxima classe conparata, primo Sardiniam, deinde Corsicam appulerunt, nulloque in ea invento praesidio, insulam paene totam subegerunt. Interea Pippinus rex, perfidia ducum Veneticorum incitatus, Veneciam bello terraque marique iussit appetere, subiectaque Venecia[3] ac ducibus eius in deditionem acceptis, eandem classem ad Dalmaciae litora vastanda misit. Sed cum Paulus, Cefalaniae praefectus, cum orientali classe ad auxilium Dalmatis ferendum adventaret, regia

1) Stör in Holsatia. 2) Itzehoe. 3) Pippinum non omnes Venetorum insulas obtinuisse, sed ponte navali Rivum altum aggressum, tempestate subito coorta ab incepto desistere coactum esse, ex Venetorum chronicis constat; v. Mon. Germ. SS. T. VII.

classis ad propria regreditur. Hruodtrud, filia imperatoris quae natu maior erat, 8. Idus Iun. diem obiit. Imperator vero Aquisgrani adhuc agens et contra Godofridum regem expeditionem meditans, nuntium accepit, classem ducentarum navium de Nordmannia Frisiam appulisse, totasque Frisiaco litori adiacentes insulas esse vastatas, iamque exercitum illum in continenti esse, ternaque proelia cum Frisionibus commisisse, Danosque victores tributum victis inposuisse, et vectigalis nomine centum libras argenti a Frisionibus iam esse solutas, regem vero Godofridum domi esse. Et revera ita erat. Qui nuntius adeo imperatorem concitavit, ut missis in omnes circumquaque regiones ad congregandum exercitum nuntiis, ipse sine mora palatio exiens, primo quidem classi occurrere, deinde transmisso Rheno flumine, in loco qui Lippeham vocatur copias quae nondum convenerant statuit operiri; ubi dum aliquot dies moraretur, elefans ille, quem ei Aaron rex Sarracenorum miserat, subita morte periit. Congregatis tandem copiis, quanta potuit celeritate ad Alaram fluvium contendit, castrisque iuxta confluentem eius, quo Wisurae flumini coniungitur, positis, minarum Godofridi regis praestolatur eventum. Nam rex ille, vanissima spe victoriae inflatus, acie se cum imperatore congredi velle iactabat. Sed dum imperator in memorato loco stativa haberet, diversarum rerum nuntii ad eum deferuntur. Nam et classem quae Frisiam vastabat domum regressam, et Godofridum regem a quodam suo satellite interfectum, castellum vocabulo Hohbuoki[1] Albiae flumini adpositum, in quo Odo legatus imperatoris

1) de eo multum disputatur; alii Hamburg esse putant, quibus obstare videtur, quod Hamburg a Wilzis paulo longius distabat; alii Boitzenburg, vocabulo tamen satis adverso; Büchen potius fuerit in ducatu Lauenburgensi, non magis quam in altera ripa Holdunsteti et Hliuni ab Albia distans.

et orientalium Saxonum erat praesidium, a Wiltzis captum; et Pippinum filium eius, regem Italiae, 8. Idus Iul. de corpore migrasse; duasque legationes de diversis terrarum partibus, unam de Constantinopoli, alteram de Corduba, pacis faciendae causa adventare narratur. Quibus ille acceptis, disposita pro temporis conditione Saxonia, domum revertitur. Tanta fuit in ea expeditione boum pestilentia, ut paene nullus tanto exercitui superesset, quin omnes usque ad unum interirent; et non solum ibi, sed etiam super omnes imperatori subiectas provincias illius generis animalium mortalitas inmanissime grassata est. Imperator Aquasgrani veniens mense Octobrio, memoratas legationes audivit, pacemque cum Niciforo imperatore et cum Abulaz rege Hispaniae fecit. Nam Niciforo Venetiam reddidit[1], et Haimricum comitem olim a Sarracenis captum, Abulaz remittente, recepit. Eo anno sol et luna bis defecerunt, sol 7. Idus Iun. et 2. Kal. Decembris, luna 11. Kal. Iul. et 18. Kal. Ianuar. Corsica insula iterum a Mauris vastata est. Amoroz ab Abdiraman, filio Abulaz, de Caesaraugusta expulsus, et Oscam intrare conpulsus est. Godofrido Danorum rege mortuo, Hemmingus filius fratris eius in regnum successit, ac pacem cum imperatore fecit.

811. Absoluto atque dimisso Arsafio spathario — hoc erat nomen legato Nicifori imperatoris — eiusdem pacis confirmandae gratia legati Constantinopolim ab imperatore mittuntur, Haido episcopus Baslensis, et Hugus comes Toronicus, et Aio Langobardus de Foroiulii, et cum eis Leo quidam spatharius, natione Siculus, et Willeri, dux Vene-

1) pacis huius conditiones ex pacto Hlotharii I. imperatoris cum Venetis cognoscimus, quod ex membranis archivi olim rei publicae Venetae, iam Caesarei Vindobonensis, descriptum lectoribus in posterum proponemus.

ticorum, quorum alter ante annos decem Romae ad imperatorem, cum ibi esset, de Sicilia profugit, et redire volens, patriam remittitur; alter propter perfidiam honore spoliatus, Constantinopolim ad dominum suum duci iubetur. Condicta inter imperatorem et Hemmingum Danorum regem pax propter hiemis asperitatem, quae inter partes commeandi viam claudebat, in armis tantum iurata servatur, donec redeunte veris temperie, et apertis viis quae inmanitate frigoris clausae fuerunt, congredientibus ex utraque parte utriusque gentis, Francorum scilicet et Danorum, duodecim primoribus super fluvium Aegidoram, in loco qui vocatur..., datis vicissim et secundum ritum ac morem suum sacramentis, pax confirmatur. Primores autem de parte Francorum hii fuere: Walach comes filius Bernhardi, Burchardus comes, Unrochus comes, Uodo comes, [Meginhardus comes *A. L.*], Bernhardus comes, Egbertus comes, Theotheri comes, Abo comes, Ostdag comes, Wigman comes; de parte vero Danorum inprimis fratres Hemmingi, Hancwin et Angandeo, deinde caeteri honorabiles inter suos viri, Osfred cognomento Turdimulo, et Warstein, et Suomi, et Urm, et alius Osfrid filius Heiligen, et Osfred de Sconaowe, et Hebbi, et Aowin. Imperator vero, pace cum Hemmingo firmata, et placito generali secundum consuetudinem Aquis habito, in tres partes regni sui totidem exercitus misit, unum trans Albiam in Linones qui et ipsos vastavit et castellum Hohbuoki superiore anno a Wiltzis destructum in ripa Albiae fluminis restauravit; alterum in Pannonias ad controversias Hunorum et Sclavorum finiendas; tertium in Brittones ad eorum perfidiam puniendam. Qui omnes, rebus prospere gestis, incolomes regressi sunt. Ipse autem interea propter classem quam anno superiore fieri imperavit viden-

dam, ad Bononiam[1], civitatem maritimam, ubi eaedem naves congregatae erant, accessit, farumque ibi ad navigantium cursus dirigendos antiquitus constitutam restauravit, et in summitate eius nocturnum ignem accendit. Inde ad Scaldim fluvium veniens, in loco qui Ganda[2] vocatur, naves ad eandem classem aedificatas aspexit, et circa medium Novembrium Aquas venit. Obviarunt ei venienti legati Hemmingi regis, Aowin et Hebbi, munera regis et verba pacifica deferentes; fuerunt etiam Aquis adventum eius expectantes qui de Pannonia venerunt, Canizauci princeps Avarum, et Tudun, et alii primores ac duces Sclavorum circa Danubium habitantium, qui a ducibus copiarum, quae in Pannoniam missae fuerunt, ad praesentiam principis iussi venerunt. Interea Karlus filius imperatoris qui maior natu erat, 2. Nonas Decemb. diem obiit; et imperator Aquis hiemavit.

812. Nec multo post Hemmingus Danorum rex defunctus nunciatur. Cui cum Sigifridus, nepos Godofridi regis, et Anulo, nepos Herioldi quondam regis, succedere voluissent, neque inter eos, uter regnare deberet, convenire potuisset, comparatis copiis et commisso proelio, ambo moriuntur. Pars tamen Anulonis adepta victoriam, fratres eius Herioldum et Reginfridum reges sibi constituit; quam necessario pars victa secuta, eosdem sibi regnare non abnuit: in eo proelio 10,940 viri cecidisse narrantur. Niciforus imperator post multas et insignes victorias in Moesia provincia commisso cum Bulgaris proelio moritur, et Michahel gener eius imperator factus, legatos imperatoris Karli, qui ad Niciforum missi fuerunt, in Constantinopoli suscepit et absolvit; cum quibus et suos legatos direxit, Michahelem scilicet episcopum, et Arsafium atque Theognostum protospatharios, et per eos

1) Boulogne. 2) Gent.

pacem a Niciforo inceptam confirmavit. Nam Aquisgrani, ubi ad imperatorem venerunt, scriptum pacti ab eo in ecclesia suscipientes, more suo, id est Graeca lingua, laudes ei dixerunt, Imperatorem eum et Basileum appellantes, et revertendo Romam venientes, in basilica sancti Petri apostoli eundem pacti seu foederis libellum a Leone papa denuo susceperunt. Quibus dimissis, imperator generali conventu Aquis solemniter habito, Bernhardum filium Pippini, nepotem suum, in Italiam misit; et propter famam classis, quae et de Africa et de Hispania ad vastandam Italiam ventura dicebatur, Walanem filium Bernhardi patruelis sui cum illo esse iussit, quoadusque rerum eventus securitatem nostris adferret. Haec classis partim in Corsicam, partim in Sardiniam venit; et ea quidem pars quae ad Sardiniam est delata, pene tota deleta est. Classis etiam Nordmannorum Hiberniam Scottorum insulam adgressa, commissoque cum Scottis proelio, parte non modica Nordmannorum interfecta, turpiter fugiendo domum reversa est. Pax cum Abulaz rege Sarracenorum facta, item cum duce Beneventanorum Grimoaldo, et tributi nomine viginti quinque milia solidorum auri a Beneventanis soluta. Expeditio facta ad Wiltzos, et ab eis obsides accepti. Harioldus et Reginfridus, reges Danorum, missa ad imperatorem legatione, pacem petunt, et fratrem suum Hemmingum sibi remitti rogant. Hoc anno Idibus Maii post meridiem solis eclypsis fuit.

813. Imperator Aquisgrani hiemavit, et incipiente verni temperie Amalharium Treverensem episcopum et Petrum abbatem monasterii Nonantulas propter pacem cum Michaele imperatore confirmandam Constantinopolim misit. Pons apud Mogontiacum mense Maio incendio conflagravit, post quod imperator cum in Arduenna venaretur, pedum

dolore decubuit, et convalescens Aquasgrani reversus est; ac deinde habito generali conventu, evocatum ad se apud Aquasgrani filium suum Hludoicum Aquitaniae regem, coronam illi inposuit, et imperialis nominis sibi consortem fecit, Bernhardumque nepotem suum, filium Pippini filii sui, Italiae praefecit, et regem appellari iussit. Concilia quoque iussu eius super statu ecclesiarum corrigendo per totam Galliam ab episcopis celebrata sunt, quorum unum Mogontiaci, alterum Remis, tertium Turonis, quartum Cabillione, quintum Arelati congregatum est, et constitutionum, quae in singulis factae sunt, collatio coram imperatore in illo conventu habita; quas qui nosse voluerit, in supradictis quinque civitatibus invenire poterit, quamquam et in archivo palatii exemplaria illarum habeantur. Missi sunt de hoc conventu quidam Francorum et Saxonum primores trans Albim fluvium ad confinia Nordmannorum, qui pacem cum eis secundum petitionem regum illorum facerent, et fratrem eorum redderent. Quibus cum pari numero — nam 16 erant — de primatibus Danorum in loco deputato occurrissent, iuramentis utrimque factis pax confirmata, et regum frater eis redditus est. Qui tamen eo tempore domi non erant, sed ad Westarfoldam[1] cum exercitu profecti, quae regio ultima regni eorum inter septentrionem et occidentem sita, contra aquilonalem Brittaniae summitatem respicit, cuius principes ac populus eis subici recusabant. Quibus perdomitis, cum revertissent, et fratrem ab imperatore missum recepissent, filii Godofridi regis et ex primoribus Danorum non pauci, qui iam dudum relicta patria apud Sueones exulabant, conparatis undecumque copiis, bellum eis intulerunt, et confluentibus ad se pas-

1) Waestenland in occidentali Chersonesi Cimbricae latere, in Iutia meridionali. Gebhardi hist. Daniae p. 382.

sim ex omni Danorum terra popularium turmis, commisso cum eis proelio, etiam regno non multo eos labore pepulerunt. Mauris de Corsica ad Hispaniam cum multa praeda redeuntibus Irmingarius, comes Emporitanus[1], in Maiorica insidias posuit, et octo naves eorum cepit, in quibus quingentos et eo amplius Corsos captivos invenit. Hoc Mauri vindicare volentes, Centumcellas[2] Tusciae civitatem et Niceam[3] provinciae Narbonensis vastaverunt. Sardiniam quoque adgressi, commissoque cum Sardis proelio, pulsi ac victi, et multis suorum amissis, recesserunt. At Michael imperator Bulgaros bello adpetens, haud prosperis successibus utitur, ac proinde domum reversus, deposito diademate monachus efficitur; in cuius locum Leo, Bardae patricii filius, imperator constituitur. Crumas, rex Bulgarorum, qui Niciforum imperatorem ante duos annos interfecit, et Michaelem de Moesia fugavit, secundis rebus elatus cum exercitu usque ad ipsam Constantinopolim accessit, et iuxta portam civitatis castra posuit. Quem moenibus urbis obequitantem Leo imperator, eruptione facta, incautum excepit, et graviter vulneratum fugiendo sibi consulere ac patriam turpiter redire coegit.

814. Domnus Karlus imperator dum Aquisgrani hiemaret, anno aetatis circiter septuagesimo primo, regni autem quadragesimo septimo, subactaeque Italiae quadragesimo tertio, ex quo vero Imperator et Augustus appellatus est anno decimo quarto, 5. Kal. Febr. rebus humanis excessit. Cuius rei nuncium cum Hludowicus filius eius in Aquitania apud Tedoadum[4] villam, ubi et ipse tunc hibernabat, plurimis deferentibus accepisset, tricesimo postquam id acciderat die Aquasgrani venit, summoque omnium Francorum consensu ac favore patri

1) oppidum hodie Ampurias vocatur. 2) Civita-vecchia. 3) Nizza.
4) Doué prope Semur.

successit. Et ad suscepti regni administrationem cura conversa, primo legationes gentium quae ad patrem venerant, auditas absolvit, alias deinde simili modo ad patrem quidem missas, ad se vero venientes suscepit. Inter quas praecipua fuit legatio de Constantinopoli directa. Nam Leo imperator qui Michaeli successerat, dimisso Amalhario episcopo et Petro abbate, qui ad Michaelem quidem missi, ad se tamen venerunt, legatos suos, Christoforum spatharium et Gregorium diaconem, cum eis ad domnum Karlum, et per eos descriptionem et confirmationem pacti ac foederis misit. Quibus susceptis atque dimissis, domnus Hludowicus legatos suos, Nordbertum Regiensem episcopum et Richowinum Patavinum comitem, ad Leonem imperatorem ob renovandam secum amicitiam et praedictum pactum confirmandum direxit; habitoque Aquisgrani generali populi sui conventu ad iustitias faciendas et oppressiones popularium relevandas, legatos in omnes regni sui partes dimisit, Bernhardum regem Italiae, nepotem suum, ad se evocatum, muneribus donatum in regnum remisit, cum Grimoaldo, Beneventanorum duce, pactum fecit atque firmavit, eo modo quo et pater, scilicet ut Beneventani tributum annis singulis septem milia solidos darent: tunc duos ex filiis suis, Hlotharium in Baioariam, Pippinum in Aquitaniam misit. Harioldus et Reginfridus reges Danorum, qui anno superiore a filiis Godofridi victi et regno pulsi fuerunt, reparatis viribus, iterum eis bellum intulerunt; in quo conflictu et Reginfridus et unus de filiis Godofridi, qui maior natu erat, interfectus est. Quo facto, Herioldus rebus suis diffidens, ad imperatorem venit, et se in manus illius commendavit; quem ille susceptum in Saxoniam ire, et oportunum tempus expectare iussit, quo ei, sicut petierat, auxilium ferre potuisset.

815. Iussum est ab imperatore, ut Saxones et Abodriti ad hanc expeditionem praepararentur, temptatumque in illa hieme duabus vicibus, si Albis transiri posset, sed mutatione subita aeris emolliti glacie fluminis resoluta, negotium remansit infectum, donec tandem hieme transacta circa medium fere Maium mensem oportunum proficiscendi tempus adrisit. Tunc omnes Saxonici comites omnesque Abodritorum copiae cum legato imperatoris Baldrico, sicut iussum erat, ad auxilium Harioldo ferendum trans Aegidoram fluvium in terram Nordmannorum vocabulo Sinlendi[1] perveniunt, et inde profecti, septimo tandem die in loco qui dicitur . . . in litore oceani castra ponunt: ibique stativis triduo habitis, cum filii Godofridi, qui contra eos magnis copiis et ducentarum navium classe conparata in insula quadam tribus milibus a continenti separata residebant, cum eis congredi non auderent, vastatis circumquaque vicinis pagis et acceptis popularium obsidibus 40, ad imperatorem in Saxoniam reversi sunt. Ipse enim tunc temporis in loco qui dicitur Padrabrunno generalem populi sui conventum habebat. Ibi ad eum omnes orientalium Sclavorum primores et legati venerunt. Sed antequam illuc veniret, id est cum adhuc domi esset, adlatum est ei, quosdam de primoribus Romanorum ad interficiendum Leonem papam in ipsa urbe Roma conspirasse, ac deinde, cum huius causae indicium ad pontificem esset delatum, omnes illius factionis auctores ipsius iussu fuisse trucidatos. Quod cum moleste ferret, ordinatis tunc Sclavorum et Herioldi rebus, ipsoque in Saxonia dimisso, cum ad Franconofurd palatium venisset, Bernhardum regem Italiae, nepotem suum, qui et ipse cum eo in Saxonia fuerat, ad cognoscendum

1) Othero teste in orientali Chersonesi Cimbricae parte; ad meridiem Iutiae.

quod nunciabatur Romam mittit. Is cum Romam venisset, aegritudine decubuit, res tamen quas compererat per Geroldum comitem, qui ad hoc ei legatus fuerat datus, imperatori mandavit. Quem legati pontificis, Iohannes episcopus Silvae-candidae et Theodorus nomenclator et Sergius dux, subsecuti, de his quae domino suo obiciebantur, per omnia imperatori satisfecerunt. Legati Sardorum de Carali[1] civitate dona ferentes venerunt. Pax quae cum Abulaz rege Sarracenorum facta, et per triennium servata erat, velut inutilis irrupta, et contra eum iterum bellum susceptum est. Nordbertus episcopus et Richoinus comes de Constantinopoli regressi, descriptionem pacti quam Leo imperator eis dederat detulerunt; qui inter caetera terrae motum gravissimum mense Augusto per continuos quinque dies ibi contigisse retulerunt, quo et ipsius urbis aedificia conplura cecidisse, et aliarum civitatum populos ruinis obpressos esse testati sunt. Sed et in Gallia Santones, civitas Aquitaniae, mense Septembrio dicitur tremuisse. Rhenus fluvius Alpinis imbribus auctus, ultra solitum exundavit. Romani, cum Leonem papam aegritudine decubuisse viderent, collecta manu, omnia praedia quae idem pontifex in singularum civitatum territoriis noviter exstruxit, primo diripiunt, deinde inmisso igne cremant, tum Romam ire statuunt, et quae sibi erepta querebantur violenter auferre: quo comperto, Bernhardus rex missa manu per Winigisum ducem Spolitinum et seditionem illam sedavit, et eos ab incepto desistere fecit, quaeque gesta erant, per legatos suos imperatori nunciavit.

816. Hieme transacta, Saxones et orientales Franci expeditionem in Sorabos Sclavos, qui dicto audientes non erant, facere iussi, imperata strenue

1) Cagliari.

compleverunt, et contumacium audaciam non magno labore compresserunt. Nam una civitate expugnata, quicquid in ea gente rebelle videbatur, subiectione promissa conquievit. Vascones qui trans Garonnam et circa Pirineum montem habitant, propter sublatum ducem suum nomine Sigiwinum, quem imperator ob nimiam eius insolentiam ac morum pravitatem inde sustulerat, solita levitate commoti, coniuratione facta, omnimoda defectione desciverunt; sed duabus expeditionibus ita sunt edomiti, ut tarda eis deditio et pacis impetratio videretur. Interea domnus Leo papa anno pontificatus sui vicesimo primo, circiter 8. Kal. Iun. de corpore migravit, Stefanusque diaconus in locum eius electus atque ordinatus est, nondumque duobus post consecrationem suam exactis mensibus, quam maximis poterat itineribus ad imperatorem venire contendit, missis interim duobus legatis, qui quasi pro sua consecratione imperatori suggererent. Quod ubi imperator audivit, Remis ei statuit occurrere, missisque obviam his qui eum illo deducerent, adventum eius praeveniens, cum magno eum ibidem honore suscepit. Qui statim imperatori adventus sui causam insinuans, celebratis ex more missarum sollemniis, eum diadematis impositione coronavit. Multis deinde inter eos muneribus et datis et acceptis, conviviisque oppipare celebratis, et amicitia vicissim firmissimo robore constituta, aliisque utilitatibus sanctae Dei ecclesiae pro temporis oportunitate dispositis, pontifex Romam, imperator Compendium palatium petiit. Ibi commoratus, legatos Abodritorum et de Hispania legatos Abdirahman, filii Abulaz regis, ad se missos suscepit; completisque ibi viginti vel eo amplius diebus, Aquasgrani ad hiemandum profectus est.

817. Legati Abdirahman filii Abulaz, regis Sarracenorum, de Caesaraugusta missi, pacis peten-

dae gratia venerunt, et Compendio ab imperatore auditi, Aquasgrani eum praecedere iussi sunt. Quo cum pervenisset, legatum Leonis imperatoris de Constantinopoli pro Dalmatinorum causa missum, Niciforum nomine, suscepit, quem etiam, quia Cadolah ad quem illorum confinium cura pertinebat, non aderat, et tamen brevi venturus putabatur, adventum illius iussit opperiri. Quo veniente, ratio inter eum et legatum imperatoris de quaestionibus quas idem detulit, habita est; et quia res ad plurimos et Romanos et Sclavos pertinebat, neque sine illorum praesentia finiri posse videbatur, illo decernenda differtur, missusque ad hoc cum Cadolane et praedicto legato in Dalmatiam Albgarius, Unrochi nepos. Legati etiam Abdirahman, cum tribus mensibus detenti essent, et iam de reditu desperare coepissent, remissi sunt. Filii quoque Godofridi regis Danorum, propter assiduam Herioldi infestationem missa ad imperatorem legatione, pacem petunt, eamque a se servandam pollicentur; sed cum haec simulata magis quam veracia viderentur, velut inania neglecta sunt, et auxilium contra eos Herioldo datum. Luna Nonis Febr. hora noctis secunda defecit, et cometes in signo Agitatoris apparuit. Interea Stefanus papa tertio postquam Romam venerat mense, sed nondum exacto, circiter 8. Kal. Febr. diem obiit. Cui Paschalis successor electus, post completam solemniter ordinationem suam et munera et excusatoriam imperatori misit epistolam, in qua sibi non solum nolenti, sed etiam plurimum renitenti pontificatus honorem velut inpactum adseverat. Missa tamen alia legatione, pactum quod cum praecessoribus suis factum erat, etiam secum fieri et firmari rogavit. Hanc legationem Theodorus nomenclator et detulit, et ea quae petierat impetravit. Feria quinta qua coena Domini celebratur,

cum imperator ab ecclesia, peracto sacro officio, remearet, lignea porticus per quam incedebat, cum et fragili materia esset aedificata, et tunc iam marcida et putrefacta, quae contignationem et tabulatum sustinebant, transtra pondus aliquod ferre non possent, incedentem desuper imperatorem subita ruina cum viginti et eo amplius hominibus qui una ibant ad terram usque deposuit. Qui casus cum plerosque ex his qui simul deciderant graviter adfecisset, illi tamen nihil aliut laesionis intulit, praeter quod capulo gladii quo accinctus erat, imi pectoris pars sinistra contusa est, et auris dextra in parte posteriore vulnerata, femur quoque dextrum cuiusdam ligni pondere iuxta inguina conlisum. Sed instantia medicorum qui ei curam adhibebant, summa celeritate convaluit. Nam vicesima postquam id acciderat die Noviomagum profectus, venatu sese exercebat. Unde reversus, generalem populi sui conventum Aquisgrani more solito habuit, in quo filium suum primogenitum Hlotharium coronavit, et nominis atque imperii sui socium sibi constituit, caeteros reges appellatos unum Aquitaniae, alterum Baioariae praefecit. Conventu peracto, cum Vosegi saltum venandi gratia peteret, obvios habuit legatos Leonis imperatoris, quos cum in Ingilenheim palatio iuxta Mogontiacum civitatem audisset, ac legationem eorum non aliam esse, nisi quam Niciforus eiusdem imperatoris legatus proxime adtulerat, comperisset, celeriter absolutos dimisit, et quo tendebat proficiscitur. Nunciataque defectione Abodritorum et Sclaomiri, comitibus tantum qui iuxta Albim in praesidio residere solebant, ut terminos sibi commissos tuerentur, per legatum mandavit. Causa defectionis erat, quod regiam potestatem, quam Sclaomir eatenus post mortem Thrasconis solus super Abodritos tenebat, cum Ceadrago filio

Thrasconis partiri iubebatur; quae res illum tam graviter exacerbavit, ut adfirmaret, se numquam posthac Albim fluvium transiturum, neque ad palatium venturum. Statim missa trans mare legatione, iunxit amicitias cum filiis Godofridi, et, ut exercitus in Saxoniam Transalbianam mitteretur, impetravit. Nam et classis eorum per Albiam usque ad Esesfeld castellum venit, quae totam Sturiae fluminis ripam devastavit, et Gluomi, custos Nordmannici limitis, pedestres copias ducens, simul cum Abodritis terreno itinere ad ipsum castellum accessit. Quibus cum nostri fortiter restitissent, omissa castelli oppugnatione, discesserunt. Interea cum imperator venatione peracta de Vosego Aquasgrani reverteretur, nuntiatum est ei, Bernhardum nepotem suum, Italiae regem, quorundam pravorum hominum consilio tyrannidem meditatum, iam omnes aditus quibus in Italiam intratur, id est clusas, inpositis firmasse praesidiis, atque omnes Italiae civitates in illius verba iurasse; quod ex parte verum, ex parte falsum erat. Ad quos motus comprimendos cum, ex tota Gallia atque Germania congregato summa celeritate magno exercitu, imperator Italiam intrare festinasset, Bernhardus rebus suis diffidens, maxime quod se a suis cotidie deseri videbat, armis depositis, apud Cavillionem imperatori se tradidit; quem caeteri secuti, non solum armis depositis se dediderunt, verum ultro et ad primam interrogationem omnia uti gesta erant aperuerunt. Huius coniurationis principes fuere Eggideo, inter amicos regis primus, et Reginhardus camerarius eius, et Reginharius Meginharii comitis filius, cuius maternus avus Hardradus olim in Germania cum multis ex ea provincia nobilibus contra Karlum imperatorem coniuravit. Erant praeterea et alii multi praeclari et nobiles viri, qui in eodem scelere deprehensi sunt,

inter quos et aliqui episcopi, Anshelmus Mediolanensis, et Wolfoldus Cremonensis, et Theodulfus Aurelianensis.

818. Detecta fraude et coniuratione patefacta, ac sediciosis omnibus in potestatem suam redactis, imperator Aquasgrani revertitur, transactoque quadragesimali ieiunio, paucis post sanctum pascha diebus coniurationis auctores, qui superius nominati sunt, simul et regem iudicio Francorum capitali sententia condemnatos, luminibus tantum iussit orbari, episcopos synodali decreto depositos monasteriis mancipari, caeteros, prout quisque vel nocentior vel innocentior apparebat, vel exilio deportari, vel detondi atque in monasteriis conversari. Atque his ita dispositis, ipse cum maximo exercitu Brittanniam adgressus, generalem conventum Venedis[1] habuit. Inde memoratam provinciam ingressus, captis rebellium munitionibus, brevi totam in suam potestatem non magno labore redegit. Nam postquam Mormanus, qui in ea praeter solitum Brittonibus morem regiam sibi vindicaverat potestatem, ab exercitu imperatoris occisus est, nullus Britto inveniebatur, qui resisteret, aut qui imperata facere, aut qui obsides qui iubebantur dare rennueret. Qua expeditione completa, cum imperator, dimisso exercitu, Andecavos civitatem esset reversus, Irmingardis regina, còniux eius, quam proficiscens ibi aegrotantem dimiserat, duobus diebus postquam ipse ad eam venit, morbo invalescente 5. Nonas Octob. decessit. Eclypsis solis contigit 8. Idus Iulii. Imperator per Ratumagum et per Ambianos et Camaracum Aquasgrani ad hibernandum reversus, cum Heristallium venisset, obvios habuit legatos Sigonis, ducis Beneventanorum, dona deferentes, eumque de nece Grimoldi ducis antecessoris sui excusantes. Erant

1) Vannes.

ibi et aliarum nationum legati, Abodritorum videlicet ac Bornae, ducis Guduscanorum et Timocianorum, qui nuper a Bulgarorum societate desciverant et ad nostros fines se contulerant, simul et Liudewiti, ducis Pannoniae inferioris, qui res novas moliens, Cadolaum comitem et marcae Foroiuliensis praefectum crudelitatis atque insolentiae accusare conabatur. Quibus ibi auditis atque dimissis, imperator Aquasgrani ad hiemandum profectus est.

819. Sclaomir, Abodritorum rex, ob cuius perfidiam ulciscendam exercitus Saxonum et orientalium Francorum eodem anno trans Albiam missus fuerat, per praefectos Saxonici limitis et legatos imperatoris qui exercitui praeerant, Aquasgrani adductus est. Quem cum primores populi sui, qui simul iussi venerant, multis criminibus accusarent, et ille rationabili defensione obiecta sibi refellere non valeret, exilio condemnatus est, et regnum Ceadrago, Thrasconis filio, datum. Simili modo et Lupus Centulli, Wasco, qui cum Berengario Tolosae et Warino Arverni comite eodem anno proelio conflixit — in quo et fratrem Garsandum singularis amentiae hominem amisit, et ipse, nisi sibi fugiendo consuleret, prope interitum fuit — cum in conspectum imperatoris venisset, ac de perfidia, cuius a memoratis comitibus inmane accusabatur, se purgare non potuisset, et ipse temporali est exilio deportatus. Conventus Aquisgrani post natalem Domini habitus, in quo multa de statu ecclesiarum et monasteriorum tractata atque ordinata sunt, legibus etiam capitula quaedam pernecessaria, quia deerant, conscripta atque addita sunt. Quo peracto, imperator, inspectis plerisque nobilium filiabus, Huelpi comitis filiam, nomine Iudith, duxit uxorem. Iterumque conventus mense Iulio apud Ingilunheim palatium habitus, et exer-

citus de Italia in Pannoniam propter Liudewiti rebellionen missus, qui rebus parum prospere gestis, infecto pene negotio, regressus est. Et Liudewitus superbia elatus, legatos quasi pacem petendo ad imperatorem misit, conditiones quasdam proponens, ad quarum concessionem ea quae iuberentur se facturum pollicebatur. Quas cum imperator non reciperet, aliasque ei per suos legatos proponeret, permanendum sibi in inchoata perfidia velut optimum iudicans, missis circumquaque legatis, vicinas iuxta se gentes ad bellum sollicitare curavit. Timocianorum quoque populum, qui dimissa Bulgarorum societate ad imperatorem venire ac dicioni eius se permittere gestiebat, ne hoc efficeret, ita intercepit ac falsis persuasionibus inlexit, ut, omisso quod facere cogitabat, perfidiae illius socius et adiutor existeret. Exercitu vero de Pannonia reverso, Cadolah, dux Foroiuliensis, febre correptus in ipsa marca decessit. Cui cum Baldricus esset subrogatus, et in Carantanorum regionem, quae ad ipsius curam pertinebat, fuisset ingressus, obvium ibi habuit Liudewiti exercitum, quem iuxta Dravum[1] fluvium iter agentem parva manu adgressus, pluribus interfectis, et avertit, et de illa provincia fugavit. Borna vero, dux Dalmaciae, cum magnis copiis ad Colapium[2] fluvium Liudewito ad se venienti occurrens, in prima congressione a Guduscanis deseritur; auxilio tamen praetorianorum suorum protectus, evasit. Periit in eo proelio Dragamosus, socer Liudewiti, qui in exordio defectionis, relicto genero, Bornae se coniunxerat. Guduscani domum regressi, iterum a Borna subiguntur. At Liudewitus occasionem nanctus, cum valida manu Decembrio mense Dalmatiam ingressus, ferro et igni devastat. Cui cum Borna se paenitus inparem conspiceret, omnia sua castel-

1) Drave, Drau. 2) Culpa.

lis inclusit, et ipse cum delecta manu nunc a tergo, nunc a latere insistens, Liudewiti copias et noctu et interdiu quacumque poterat laceravit, neque eum in sua provincia inpune versari permisit; ad extremum gravi damno adfectum regione sua coegit excedere, tribus hominum milibus de exercitu illius interfectis, et trecentis vel eo amplius caballis captis, praeter sarcinas et spolia diversi generis direpta; quae qualiter gesta fuerint, per legatos suos imperatori nuntiare curavit. At in partibus occiduis Pippinus, imperatoris filius, iussu patris Wasconiam cum exercitu ingressus, sublatis ex ea seditiosis, totam eam provinciam ita pacavit, ut nullus in ea rebellis aut inoboediens remansisse videretur. Harioldus quoque iussu imperatoris ad naves suas per Abodritos reductus, in patriam, quasi regnum ibi accepturus, navigavit, cui se duo ex filiis Godofridi, quasi una cum eo regnum habituri, sociasse dicuntur, aliis duobus patria expulsis. Sed hoc dolo factum putatur. Imperator, conventu dimisso, primo Cruciniacum[1], deinde Bingiam[2] veniens, secunda aqua Confluentem usque per Rhenum navigavit, inde Arduennam venandi gratia proficiscitur; venatorio quoque exercitio more solemni ibidem exacto, Aquasgrani ad hiemandum revertitur.

820. Mense Ianuario conventus ibidem habitus, in quo de Liudewiti defectione deliberatum est, ut tres exercitus simul ex tribus partibus ad devastandam eius regionem atque ipsius audaciam coercendam mitterentur. Borna quoque primo per legatos, deinde ipse veniens, quid sibi facto opus esse videretur, suggessit. In eo conventu Bera, comes Barcinonae, qui iam diu fraudis et infidelitatis a vicinis suis insimulabatur, cum accusatore

1) Creuznach. 2) Bingen.

suo equestri pugna confligere conatus, vincitur. Cumque ut reus maiestatis capitali sententia damnaretur, parsum est ei misericordia imperatoris, et Ratumagum exilio deportatus est. Transacta hieme, ut primum herba pabulum iumentis praebere potuit, tres illi exercitus contra Liudewitum mittuntur. Quorum unus de Italia per Alpes Noricas, alter per Carantanorum provinciam, tercius per Baioariam et Pannoniam superiorem intravit: et duo quidem, id est dexter ac sinister, tardius ingressi sunt, eo quod unus Alpium transitu, hostium manu resistente, prohibebatur, alter et longitudine itineris et Dravo flumine quod traiciendum erat inpediebatur; medius autem, qui per Carantanos intrabat, quamquam in tribus locis ei resisteretur, feliciore usus fortuna, ter hoste superato, Dravo etiam transmisso, celerius ad destinata loca pervenit. Contra haec Liudewitus nihil molitus, munitione tantum castelli quod in arduo monte construxerat, se suosque continuit, et nec belli nec pacis vel per semetipsum vel per legatos ullum cum eis sermonem habuisse dicitur. Exercitus vero postquam in unum convenerunt, totam pene regionem ferro et igni devastantes, haud ullo gravi damno accepto, domum reversi sunt. Is tamen, qui per Pannoniam superiorem iter fecerat, in transitu Dravi fluminis ex locorum et aquarum insalubritate soluti ventris incommodo graviter adfectus est, et pars eius non modica hoc morbo consumpta est. Hii tres exercitus de Saxonia et orientali Francia et Alamannia, Baioaria quoque atque Italia congregati sunt. Quibus domum reversis, Carniolenses qui circa Savum fluvium habitant et Foroiuliensibus paene contigui sunt, Baldrico se dediderunt; idem et pars Carantanorum, quae ad Liudewiti partes a nobis defecerat, facere curavit. Foedus inter nos et Abulaz, regem Hispa-

niae, constitutum et neutrae parti satis proficuum consulto ruptum, bellumque adversus eum susceptum est. In Italico mari octo naves negotiatorum de Sardinia ad Italiam revertentium a piratis captae ac dimersae sunt: de Nordmannia vero tredecim piraticae naves egressae, primo in Flandrensi litore praedari molientes, ab his qui in praesidio erant repulsae sunt, ubi tamen ab eis propter custodum incuriam aliquot casae viles incensae, et parvus pecoris numerus abactus est; in ostio Sequanae similia temptantes, resistentibus sibi litoris custodibus, quinque suorum interfectis, inritae recesserunt; tandem in Aquitanico litore prosperis usae successibus, vico quodam qui vocatur Bundium ad integrum depopulato, cum ingenti praeda ad propria reversae sunt. Hoc anno propter iuges pluvias et aerem nimio humore resolutum magna incommoda contigerunt. Nam et hominum et boum pestilentia tam inmane longe lateque grassata est, ut vix ulla pars totius regni Francorum ab hac peste inmunis atque intacta possit inveniri. Frumenta quoque et legumina imbrium adsiduitate corrupta, vel colligi non poterant vel collecta conputrescebant. Vinum etiam, cuius parvus proventus eodem anno fuit, propter caloris inopiam acerbum et insuave fiebat. In quibusdam vero locis de inundatione fluminum, aquis in plano stagnantibus, autumnalis satio ita impedita est, ut paenitus nihil frugum ante verni temperiem seminaretur. Luna defecit 8. Kal. Decemb. hora noctis secunda. Imperator post peractum Carisiaci conventum autumnalemque venationem ex more completam Aquasgrani reversus est.

821. Conventus mense Febr. Aquis habitus, et in eo de bello Liudewitico tractatum, ac tres exercitus ordinati qui futura aestate perfidorum agros per vices vastarent. Simili modo de marca Hispana

constitutum, et hoc illius limitis praefectis imperatum est. Iterumque conventus mense Maio Noviomagi habendus condictus est, comitesque qui illuc venirent deputati. Eo domnus imperator post festi paschalis expletionem per Mosam navigavit, ibique constitutam annis superioribus atque conscriptam inter filios suos regni partitionem recensuit, ac iuramentis optimatum qui tunc adesse potuerant confirmavit, susceptisque ibidem Paschalis Romani pontificis legatis, Petro videlicet Centumcellensi episcopo et Leone nomenclatore, eisdemque celeriter absolutis, comitibus etiam qui aderant, ad expeditionem Pannonicam destinatis, ipse paululum ibi remoratus, Aquasgrani reversus est. Et post paucos dies per Arduennam iter faciens, Treveros ac Mettis venit, indeque Rumerici castellum petens, reliquum aestivi caloris et autumni dimidium exercitatione venatoria in Vosegi saltu atque secretis exegit. Interea Borna, dux Dalmatiae atque Liburniae, defunctus est, et petente populo atque imperatore consentiente nepos illius, nomine Ladasclavus, successor ei constitutus est. Adlatum est et de morte Leonis Constantinopolitani imperatoris, quod conspiratione quorundam optimatum suorum, et praecipue Michaelis comitis domesticorum, in ipso palatio sit interemptus; qui suffragio civium et praetorianorum militum studio infulas imperii suscepisse dicitur. Fortunatus patriarcha Gradensis cum a quodam presbitero suo, nomine Tiberio, apud imperatorem fuisset accusatus, quod Liudewitum ad perseverandum in perfidia qua coeperat hortaretur, eumque ad castella sua munienda artifices et murarios mittendo iuvaret, et ob hoc ad palatium ire iuberetur; primo, velut iussionem impleturus, in Histriam profectus est, inde simulato reditu ad Gradum civitatem, nullo suorum praeter eos cum

quibus hoc tractaverat suspicante, nanctus occasionem clam navigavit, veniensque Iaderam Dalmaciae civitatem, Iohanni praefecto provinciae illius fugae suae causas aperuit, qui eum statim navi impositum Constantinopolim misit. Medio mense Octobrio conventus generalis apud Theodonis villam magna populi Francorum frequentia celebratur, in quo domnus Hlotharius, primogenitus domni imperatoris Hludovici, Irmingardam, Hugonis comitis filiam, solemni more duxit uxorem. Illuc etiam legati sanctae Romanae ecclesiae, Theodorus primicerius ac Florus superista[1], cum magnis venere muneribus. Adfuerunt et comites in eodem conventu iam de Pannonia regressi, qui, depopulata desertorum et Liudewito adhaerentium universa regione, cum nullus eis copiam pugnandi fecisset, domum regressi sunt. Eminuit in hoc placito piissimi imperatoris misericordia singularis, quam ostendit super eos, qui cum Bernhardo nepote suo in Italia contra caput ac regnum suum coniuraverunt, quibus ibi ad praesentiam venire iussis, non solum vitam et membra concessit, verum etiam possessiones iudicio legis in fiscum redactas magna liberalitate restituit. Adalhardum quoque de Aquitania, ubi exulabat, evocatum, Corbeiae monasterio, ut prius fuerat, abbatem ac rectorem esse iussit, cum quo et Bernharium, fratrem eius reconciliatum eidem monasterio reddidit; completisque his quae ob regni utilitatem inchoaverat, et sacramento quod apud Noviomagum pars optimatum iuraverat generaliter consummato, ipse Aquasgrani revertitur, filium autem Hlotharium post nuptias ritu solemni celebratas ad hiemandum Wormaciam misit. De parte Danorum omnia quieta eo anno fuerunt, et Harioldus a filiis Godofridi in

1) superista proprie aedituus; inter pontificiae aulae officia pluries occurrit.

societatem regni receptus, quae res tranquillum inter eos huius temporis statum fecisse putatur. Sed quia Ceadragus, Abodritorum princeps, perfidiae et cuiusdam cum filiis Godofridi factae societatis notabatur, Sclaomir, aemulus eius, in patriam remittitur, qui cum in Saxoniam venisset, aegritudine decubuit, perceptoque baptismi sacramento, defunctus est. Autumnalis satio iugitate pluviarum in quibusdam locis impedita est, cui hiems in tantum prolixa successit et aspera, ut non solum minores rivi ac mediocres fluvii, verum ipsi maximi ac famosissimi amnes, Rhenus videlicet ac Danubius, Albisque ac Sequana, caeteraque per Galliam atque Germaniam oceanum petentia flumina adeo solida glacie stringerentur, ut tricenis vel eo amplius diebus plaustra huc atque illuc commeantia velut pontibus iuncta sustinerent, cuius resolutio non modicum villis iuxta Rheni fluenta constitutis damnum intulit.

822. In regione Thuringorum quodam in loco iuxta fluvium, cespis longitudine pedum quinquagenum, latitudine quattuordenum, altitudine sesquipedali, de terra sine manibus et praecisus et sublatus est, et ab eo loco, in quo sumptus est, viginti quinque pedum spatio distans inventus est. Item in parte orientali Saxoniae quae Soraborum finibus contigua est, in quodam deserto loco, iuxta lacum qui dicitur Arnseo[1], in modum aggeris terra intumuit, et limitem unius leugae longitudine porrectum sub unius noctis spatio absque humani operis molimine ad instar valli subrexit. Winigisus, dux Spolitinus, iam senio confectus, habitu saeculari deposito, monasticae conversationi se mancipavit, ac non multo post tactus corporis infirmitate decessit; in cuius locum Suppo, Brixiae[2] civitatis comes, substitutus est. Domnus imperator, consilio

1) lacus Arendsee in Marchia veteri. 2) Brescia.

cum episcopis et optimatibus suis habito, fratribus suis, quos invitos tondere iussit, reconciliatus est, et tam de hoc facto, quam et de his quae erga Bernhardum, filium fratris sui Pippini, necnon et his quae circa Adalhardum abbatem et fratrem eius Walahum gesta sunt, publicam confessionem fecit et poenitentiam egit, quod tamen in eo conventu quem eodem anno mense Augusto Attiniaci habuit, in praesentia totius populi sui peregit; in quo quicquid similium rerum vel a se vel a patre suo factum invenire potuit, summa devotione emendare curavit. Exercitus de Italia propter Liudewiticum bellum conficiendum in Pannoniam missus est, ad cuius adventum Liudewitus, Siscia[1] civitate relicta, ad Sorabos, quae natio magnam Dalmatiae partem obtinere dicitur, fugiendo se contulit, et uno ex ducibus eorum a quo receptus est per dolum interfecto, civitatem eius in suam redegit dicionem. Missis tamen ad exercitum imperatoris legatis suis, ad eius praesentiam se velle venire promisit. Saxones interea iussu imperatoris castellum quoddam trans Albiam in loco cui Delbende[2] nomen aedificant, depulsis ex eo Sclavis, qui illum prius occupaverant, praesidiumque Saxonum in eo positum contra incursiones illorum. Comites marcae Hispanicae trans Sicorim[3] fluvium in Hispania profecti, vastatis agris et incensis compluribus villis, et capta non modica praeda, regressi sunt. Simili modo post aequinoctium autumnale a comitibus marcae Brittanicae in possessionem cuiusdam Brittonis qui tum rebellis extiterat, no-

1) Sissek. 2) Delvunda fluvius est *Stecknitz* in ducatu Lauenburgico, inde ab oppido Mölln usque in Albim, in cuius capite et silvam eiusdem nominis, iam *Sachsenwald* nuncupatam, Adami Brem. historia ecclesiastica lib. II. c. 9. agnoscit. Quum igitur Einhardus de Albia mentionem nullam iniiciat, castellum ad fluvium Stecknitz, in confinibus limitis Saxonici, et prope Mölln, vel ipso in loco, constructum fuisse opinor. 3) Segre, qui prope Mequinenzam Iberum influit.

mine Wihomarcus, expeditio facta, et omnia ferro et igni vastata sunt. Peracto conventu quod Attiniaci habebatur, domnus imperator venandi gratia Arduennam petiit; Hlotharium vero filium suum in Italiam misit, cum quo Walahum monachum, propinquum suum, fratrem videlicet Adalhardi abbatis, et Gerungum ostiariorum magistrum una direxit, quorum consilio et in re familiari et in negotiis ad regni commoda pertinentibus uteretur. Pippinum autem in Aquitaniam ire praecepit, quem tamen prius filiam Theotberti comitis Matricensis in coniugium fecit accipere, et post nuptias celebratas ad occiduas partes proficisci. Ipse vero, peracta autumnali venatione, trans Rhenum ad hiemandum in loco qui Franconofurd appellatur, profectus est, ibique generali conventu congregato, necessaria quaeque ad utilitatem orientalium partium regni sui pertinentia more solemni cum optimatibus quos ad hoc evocare iusserat, tractare curavit. In quo conventu omnium orientalium Sclavorum, id est Abodritorum, Soraborum, Wiltzorum, Beheimorum, Marvanorum, Praedenecentorum[1] et in Pannonia residentium Avarum legationes cum muneribus ad se directas audivit. Fuerunt in eodem conventu et legationes de Nordmannia, tam de parte Harioldi quam filiorum Godofridi; quibus omnibus auditis ac dimissis, ipse in eodem loco, constructis ad hoc opere novo aedificiis, sicut dispositum habuerat, hiemavit.

823. Mense Maio conventus in eodem loco habitus, in quo non universi Franciae primores, sed de orientali Francia atque Saxonia, Baioaria, Alamannia atque Alamanniae contermina Burgundia et regionibus Rheno adiacentibus adesse iussi sunt. In quo inter caeteras barbarorum legationes, quae vel iussae vel sua sponte venerunt, duo fratres,

1) eorum sedes infra anno 824 definiuntur.

reges videlicet Wiltzorum, controversiam inter se de regno habentes, ad praesentiam imperatoris venerunt, quorum nomina sunt Milegastus et Cealadragus. Erant idem filii Liubi regis Wiltzorum, qui licet cum fratribus suis regnum divisum teneret, tamen, propterea quod maior natu erat, ad eum totius regni summa pertinebat. Qui cum, commisso cum orientalibus Abodritis proelio, interisset, populus Wiltzorum filium eius Milegastum, quia maior natu erat, regem sibi constituit; sed cum is secundum ritum gentis commissum sibi regnum parum digne administraret, illo abiecto, iuniori fratri regium honorem deferunt; quam ob causam ambo ad praesentiam imperatoris venerunt. Quos cum audisset, et gentis voluntatem proniorem in iunioris fratris honorem agnovisset, statuit, ut is delatam sibi a populo suo potestatem haberet, ambos tamen muneribus donatos et sacramento firmatos in patriam remisit. Accusatus est in eodem placito apud imperatorem Ceadragus, Abodritorum princeps, quod se erga partem Francorum parum fideliter ageret, et ad imperatoris praesentiam iam diu venire dissimulasset, propter quod ad eum legati directi sunt, cum quibus ille iterum quosdam ex primoribus gentis suae ad imperatorem misit, perque illorum verba promisit, se ad proximum hiemis tempus ad illius praesentiam esse venturum. Hlotharius vero cum secundum patris iussionem in Italia iustitias faceret, et iam se ad revertendum de Italia praepararet, rogante Paschale papa Romam venit, et honorifice ab illo susceptus, in sancto paschali die apud sanctum Petrum et regni coronam et Imperatoris atque Augusti nomen accepit; inde Papiam regressus, mense Iunio ad imperatorem venit. Qui cum imperatori de iustitiis in Italia a se partim factis partim inchoatis fecisset indicium, missus est in Italiam Adalhardus comes

palatii, iussumque est, ut Mauringum Brixiae comitem secum adsumeret, et inchoatas iustitias perficere curaret. Drogonem, fratrem eius, sub canonica vita degentem, Mettensi ecclesiae, clero eiusdem urbis consentiente atque eligente, rectorem constituit, eumque ad pontificatus gradum censuit promoveri. In eodem conventu tempus et locus alterius conventus habendi condictus est, November videlicet mensis et Compendium palatium; peractoque placito et dimissis primoribus, cum imperator iam inde digredi statuisset, adlatum est ei de interitu Liudewiti, quod relictis Sorabis, cum Dalmatiam ad Liudemuhslum avunculum Bornae ducis pervenisset, et aliquantum temporis cum eo moratus fuisset, dolo ipsius esset interfectus. Nunciatum est etiam, Theodorum sanctae Romanae ecclesiae primicerium et Leonem nomenclatorem, generum eius, in patriarchio Lateranense primo excaecatos, ac deinde fuisse decollatos, et hoc eis ob hoc contigisse, quod se in omnibus fideliter erga partes Hlotharii iuvenis imperatoris agerent; erant et qui dicerent, vel iussu vel consilio Paschalis pontificis rem fuisse perpetratam. Ad quod explorandum ac diligenter investigandum missi sunt Adalungus, abbas monasterii sancti Vedasti, et Hunfridus, comes Curiensis. Sed antequam illi fuissent profecti, venerunt legati Paschalis pontificis, Iohannes episcopus Silvae-candidae et Benedictus archidiaconus sanctae sedis apostolicae, rogantes imperatorem, ut illam infamiam a pontifice auferret, qua ille in memoratorum hominum necem consensisse credebatur. Quibus cum ille iuxta quod ratio postulabat respondisset, eosque dimisisset, praedictos legatos suos ad investigandam rei veritatem, sicut prius disposuit, Romam ire praecepit, ipse vero reliquum aestatis tempus in pago Wormacense ac deinde in Arduenna transigens, per-

acta autumnali venatione, ad Kal. Novembris sicut condixerat Compendium venit. Legati Romam venientes, rei gestae certitudinem adsequi non potuerunt, quia Paschalis pontifex et se ab huius facti communione cum magno episcoporum numero iureiurando purificavit, et interfectores praedictorum hominum, quia de familia sancti Petri erant, summopere defendens, mortuos velut maiestatis reos condemnavit, iure caesos pronuntiavit, atque ob hoc cum praedictis, qui ad eum missi fuerant, legatis Iohannem Silvae-candidae episcopum et Sergium bibliothecarium, Quirinum quoque subdiaconum ac Leonem magistrum militum ad imperatorem misit. Qui cum tam per illos quam per suos legatos de sacramento pontificis et excusatione reorum comperisset, nihil sibi ultra in hoc negotio faciendum ratus, memoratum Iohannem episcopum et socios eius ad pontificem, dato conveniente responso, remisit. Ceadragus Abodritorum princeps pollicitationibus suis adhibens fidem, cum quibusdam primoribus populi sui Compendium venit, dilatique per tot annos adventus sui rationem coram imperatore non inprobabiliter reddidit. Qui licet in quibusdam causis culpabilis appareret, tamen propter merita parentum suorum non solum inpunitus, verum muneribus donatus ad regnum redire permissus est. Venerat et Harioldus de Nordmannia, auxilium petens contra filios Godofridi, qui eum patria pellere minabantur, ob cuius causam diligentius explorandam ad eosdem filios Godofridi Theotharius et Hruodmundus comites missi fuerunt, qui et causam filiorum Godofridi et statum totius regni Nordmannorum diligenter explorantes, adventum Harioldi praecesserunt, et imperatori omnia quae in illis regionibus comperire potuerunt patefecerunt. Cum quibus et Ebo Remorum archiepiscopus, qui consilio imperatoris et auctoritate

Romani pontificis praedicandi gratia ad terminos Danorum accesserat, et aestate praeterita multos ex eis ad fidem venientes baptizaverat, regressus est. Hoc anno prodigia quaedam extitisse narrantur, in quibus praecipua fuerunt in Aquense palatio terrae motus, et in territorio Tullense iuxta villam Commerciacum[1] puella quaedam annorum fere 12 ab omni cibo per 10 menses abstinens. Et in Saxonia, in pago qui vocatur Firihsazi, 23 villae igne coelesti concrematae, et fulgora sereno atque interdiu de coelo cadentia. Et in multis regionibus fruges grandinis vastatione deletae, atque in quibusdam locis simul cum ipsa grandine veri lapides atque ingentis ponderis decidere visi; domus quoque de coelo tactae, hominesque ac caetera animalia passim fulminum ictu praeter solitum crebro exanimata dicuntur. Secuta est ingens pestilentia atque hominum mortalitas, quae per totam Franciam inmaniter usquequaque grassata est, et innumeram hominum multitudinem diversi sexus et aetatis gravissime saeviendo consumpsit.

824. Rex Bulgarorum Omortag velut pacis faciendae gratia legatos ad imperatorem cum litteris misit, quos ille cum audisset, ac litteras quae adlatae fuerant legisset, rei novitate non inmerito permotus, ad explorandam diligentius insolitae et numquam prius in Franciam venientis legationis causam Machelmum quendam de Baioaria cum ipsis legatis ad memoratum regem Bulgarorum direxit. Interea hiemps aspera valdeque prolixa facta est, quae non solum caetera animalia, verum etiam homines quosdam inmanitate frigoris extinxit. Luna defecit 3. Nonas Mart. hora noctis secunda. Suppo dux Spolitinus decessisse nuntiatur. Legati Romani pontificis Romam regressi, eundem valida infirmitate detentum ac morti iam proximum inve-

1) Commercy ad Mosam.

nerunt, qui etiam paucis post adventum illorum exactis diebus vita decessit. In cuius locum cum duo per contentionem populi fuissent electi, Eugenius tamen, archipresbiter tituli sanctae Sabinae, vincente nobilium parte, subrogatus atque ordinatus est. Cuius rei nuntium cum Quirinus subdiaconus, unus ex his qui priori legatione fungebantur, ad imperatorem detulisset, conventu circiter 8. Kalendas Iul. pronuntiato atque Compendio habito, ipse ad Brittannicam expeditionem per se faciendam animo intento, Hlotharium filium, imperii sotium, Romam mittere decrevit, ut vice sua functus, ea quae rerum necessitas flagitare videbatur, cum novo pontifice populoque Romano statueret atque firmaret. Et ille quidem ad haec exsequenda post medium Augustum in Italiam profectus est, imperator vero iter quod in Brittanniam facere paraverat, propter famem quae adhuc praevalida erat, usque ad initium autumni adgredi distulit: tum demum, adunatis undique omnibus copiis, Redonas civitatem terminis Brittaniae contiguam venit, et inde diviso in tres partes exercitu, duabusque partibus filiis suis Pippino et Hludowico traditis, tertiaque secum retenta, Brittanniam ingressus, totam ferro et igni devastavit; consumptisque in hac expeditione 40 vel eo amplius diebus, acceptis quos perfido Brittonum populo imperaverat obsidibus, Ratumagum civitatem, ubi coniugem se operiri iusserat, a. d. 15. Kalendas Decemb. reversus est. Nam et illuc legatos Michaelis imperatoris qui ad eum mittebantur sibi occurrere iussit, cum quibus et Fortunatus patriarcha Veneticorum regressus, ad eius venit praesentiam. Sed legati imperatoris litteras et munera deferentes, pacis confirmandae causa se missos esse dicentes, pro Fortunato nihil locuti sunt; inter caetera tamen ad legationem suam pertinentia quaedam de imagi-

num veneratione protulerunt, propter quae se Romam ire, atque apostolicae sedis praesulem consulere debere dixerunt. Quos cum, legatione eorum audita ac responso reddito, absolveret, Romam, ut se velle dicebant, ducere iussit. Fortunatum etiam de causa fugae ipsius percontatus, ad examinandum eum Romano pontifici direxit; ipse Aquasgrani, ubi hiemare statuerat, profectus est. Quo cum venisset, et ibi natalem Domini celebrasset, adlatum est ei, quod legati regis Bulgarorum essent in Baioaria; quibus obviam mittens, ipsos quidem usque ad tempus congruum ibidem fecit operiri. Caeterum legatos Abodritorum qui vulgo Praedenecenti vocantur, et contermini Bulgaris Daciam Danubio adiacentem incolunt, qui et ipsi adventare nuntiabantur, ilico venire permisit. Qui cum de Bulgarorum iniqua infestatione quererentur, et contra eos auxilium sibi ferri deposcerent, domum ire, atque iterum ad tempus Bulgarorum legatis constitutum redire iussi sunt. Suppone apud Spoletium, sicut dictum erat, defuncto, eundem ducatum Adalhardus comes palatii, qui iunior vocabatur, accepit, qui cum vix quinque menses eodem honore potiretur, correptus febre decessit. Cui cum Moringus Brixiae comes successor esset electus, nuntio honoris sibi deputati accepto decubuit, et paucis interpositis diebus vitam finivit. Aeblus et Asinarius comites cum copiis Wasconum ad Pampilonam missi, cum peracto iam sibi iniuncto negotio reverterentur, in ipso Pirinaei iugo perfidia montanorum in insidias deducti ac circumventi, capti sunt, et copiae quas secum habuere, paene usque ad internicionem deletae: et Aeblus quidem Cordubam missus, Asinarius vero misericordia eorum qui eum ceperant, quasi qui consanguineus eorum esset, domum redire permissus est. Hlotharius vero iuxta patris mandatum Romam

profectus, ab Eugenio pontifice honorifice suscipitur. Cui cum iniuncta sibi patefaceret, statum populi Romani iamdudum quorundam praesulum perversitate depravatum, memorati pontificis benivola adsensione ita correxit, ut omnes qui rerum suarum direptione graviter fuerant desolati, de receptione bonorum suorum, quae per illius adventum Deo donante provenerat, magnifice sint consolati. Hoc anno, paucis ante solstitium aestivale diebus, in territorio Augustodunense aëre in tempestatem subita mutatione converso, ingens fragmentum ex glacie simul cum grandine decidisse narratur, cuius longitudo quindecim, latitudo septem, crassitudo duos pedes habuisse dicitur.

825. Sacro paschali festo solemniter Aquisgrani celebrato, arridente etiam verna temperie, imperator venandi gratia Noviomagum profectus, legatos Bulgarorum circa medium Maium Aquasgrani venire praecepit. Nam sic illo reverti statuit, habiturus ibi conventum, quem de Brittania regressus, eo se tempore ibidem habere velle, optimatibus indicaverat. Quo cum, peracta venatione, fuisset reversus, Bulgaricam legationem audivit; erat enim de terminis ac finibus inter Bulgaros ac Francos constituendis. Adfuerunt in eodem conventu paene omnes Brittaniae primores, inter quos et Wihomarcus, qui perfidia sua et totam Brittaniam conturbaverat, et obstinatione stultissima ad memoratam expeditionem illo faciendam imperatoris animum provocaverat, tandem saniore usus consilio, ad fidem imperatoris, ut ipse dicebat, venire non dubitavit. Cui cum imperator et ignosceret, et muneribus donatum una cum caeteris gentis suae primoribus domum remeare permitteret, promissam fidem, ut prius consueverat, gentilitia perfidia commutavit, ac vicinos suos incendiis et direptionibus in quantum potuit infestare non ces-

sans, donec ab hominibus Lantberti comitis in domo propria circumventus atque interfectus est. Imperator vero, audita Bulgarorum legatione, per eosdem qui ad eum missi fuerant legatos regi eorum missis litteris, prout videbatur respondit, dimissoque conventu, in Vosegum ad Rumerici montem venandi gratia profectus, filium suum Hlotharium ex Italia regressum ibique ad se venientem suscepit, ac peracta venatione Aquasgrani rediens, generalem populi sui conventum more solemni mense Augusto habuit. In quo conventu inter ceteras legationes quae de diversis partibus venerunt, etiam et filiorum Godofridi de Nordmannia legatos audivit, ac pacem quam idem sibi dari petebant, cum eis in marca eorum mense Octobrio confirmari iussit; completisque omnibus negotiis quae ad illius conventus rationem pertinere videbantur, Noviomagum cum filio maiore secessit, minorem vero filium suum Hludowicum in Baioariam direxit. Ipse autem, autumnali venatione completa, circa hiemis initium Aquasgrani reversus est. In territorio Tullense iuxta Commerciacum villam puella quaedam nomine . . . annorum circiter 12 post sacram communionem, quam in pascha de sacerdotis manu sumendo perceperat, primo pane, deinde aliis omnibus cibis et potibus abstinendo, intantum ieiunasse perhibetur, ut nulla penitus corporis alimenta percipiens, sine omni victus desiderio plenum triennium compleverit. Coepit autem ieiunare anno incarnationis dominicae 823, sicut in ipsius anni descriptione superius adnotatum est, et hoc anno, id est 825, circa Novembris mensis initium peracto ieiunio escam sumere ac more caeterorum mortalium manducando vivere coepit.

826. Cum regi Bulgarorum legati sui quid egerint renunciassent, iterum eum, quem primo miserat, ad imperatorem cum litteris remisit, rogans

ut sine morarum interpositione terminorum definitio fieret, vel si hoc non placeret, suos quisque terminos sine pacis foedere tueretur. Cui imperator, quia fama erat Bulgarorum regem a suo quodam optimate aut regno pulsum aut interfectum, respondere distulit; illoque expectare iusso, propter famae certitudinem comperiendam Bertricum palatii comitem ad Baldricum et Geroldum comites et Avarici limitis custodes in Carantanorum provinciam misit, qui cum reversus nihil certi super his quae fama vulgaverat reportasset, imperator legatum ad se evocatum sine litteris remeare fecit. Interea Pippinus rex, filius imperatoris, ut iussus erat, cum suis optimatibus et Hispanici limitis custodibus circa Kalendas Februarias Aquasgrani — nam ibi tunc imperator hiemaverat — venit, cum quibus cum de tuendis contra Sarracenos occidentalium partium finibus esset tractatum atque dispositum, Pippinus in Aquitaniam regressus, aestatem in deputato sibi loco transegit. Imperator vero medio mense Maio Aquis egressus, circa Kalendas Iunii ad Ingilunheim venit, habitoque ibi conventu non modico, multas et ex diversis terrarum partibus missas legationes audivit et absolvit. Inter quas praecipua caeterisque praeminens erat legatio sanctae sedis apostolicae, Romanae videlicet aecclesiae, qua fungebantur Leo Centumcellensis episcopus et Theofilactus nomenclator, et de partibus transmarinis Dominicus abbas de monte Oliveti, legati quoque filiorum Godofridi, regis Danorum, pacis ac foederis causa directi, et de Slavorum regionibus quidam Abodritorum primores Ceadragum ducem suum accusantes. Accusabatur et Tunglo, unus de Soraborum primoribus, quod et ipse dicto audiens non esset. Quorum utrique denuntiatum est, quod si medio Octobrio ad imperatoris generalem conventum venire distulisset, con-

dignas perfidiae suae poenas esse daturum. Venerunt et ex Brittonum primoribus, quos illius limitis custodes adducere voluerunt. Eodem tempore Herioldus cum uxore et magna Danorum multitudine veniens, Mogontiaci apud sanctum Albanum cum his quos secum adduxit baptizatus est, multisque muneribus ab imperatore donatus, per Frisiam, qua venerat via, reversus est. In qua provincia unus comitatus qui Hriustri vocatur, eidem datus est, ut in eum se cum rebus suis, si necessitas exigeret, recipere potuisset. Baldricus vero et Geroldus, comites ac Pannonici limitis praefecti, in eodem conventu adfuerunt, et adhuc de motu Bulgarorum adversum nos nihil se sentire posse testati sunt. Venit cum Baldrico presbiter quidam de Venetia, nomine Georgius, qui se organum facere posse asserebat; quem imperator Aquasgrani cum Thancolfo saccellario misit, et, ut ei omnia ad instrumentum efficiendum necessaria praeberentur, imperavit[1]. Condictoque ac pronuntiato ad medium Octobrium generali conventu, caeteris omnibus more solemni absolutis, ipse trans Rhenum ad villam quae Saltz vocatur cum suo comitatu profectus est. Ibi ad eum legati Neapolitanorum venerunt, atque inde, accepto responso, ad sua regressi sunt: ibi ad eius notitiam perlatum est de fuga ac perfidia Aizonis, quomodo fraudulenter Ausonam[2] ingressus, et a populo illo quem dolo deceperat receptus, Rotam[3] civitatem destruxit, castella eiusdem regionis quae firmiora videbantur communivit, missoque ad Abdiraman regem Sarracenorum fratre suo, auxilium quod pe-

1) cf. Einhardi historiam translationis SS. Marcellini et Petri lib. IV. nro. 75. Ibi Georgius hic „qui . . in Aquensi palatio organum, quod graece hydraulica vocatur, mirifica arte composuit" postea rector monasterii S. Salvii in vico Valentianis constitutus esse traditur.
2) Vicus Ausonensis, *Vich* dictus. 3) Roda ad fluvium Ter, ab occidente Gerundae.

tebat, iussu eiusdem regis contra nostros accepit. Sed imperator licet huius rei nuntium graviter ferret, nihil tamen inconsulte gerendum iudicans, consiliariorum suorum adventum statuit opperiri, transactaque autumnali venatione, circa Kal. Octob. per Moenum fluvium usque ad Franconovurd secunda aqua navigavit. Inde ad Ingilunhaim medio Octobrio veniens, generalem ibi, ut condictum erat, populi sui conventum habuit, in quo et Ceadragum Abodritorum ducem, necnon et Tunglonem, qui apud eum perfidiae accusabantur, audivit: et Tunglonem quidem, accepto ab eo filio eius obside, domum redire permisit, Ceadragum vero, ceteris Abodritis dimissis, secum retinuit, missisque ad populum Abodritorum legatis, si eum sibi vulgus regnare vellet, perquirere iussit; ipse autem Aquasgrani, ubi hiemare constituerat, profectus est. Cumque legati quos ad Abodritos miserat, reversi nuntiassent, variam gentis illius super rege suo recipiendo sententiam, meliores tamen ac praestantiores quosque de illius receptione concordare, acceptis ab eo quos imperaverat obsidibus, in regnum suum eum fecit restitui. Dum haec aguntur, Hildoinus, abbas monasterii sancti Dionisii martiris, Romam mittens, adnuente precibus eius Eugenio sanctae sedis apostolicae tunc praesule, ossa beatissimi martiris Christi Sebastiani accepit, et ea apud Suessonam civitatem in basilica sancti Medardi collocavit, ubi dum adhuc inhumata in loculo, in quo adlata fuerant, iuxta tumulum sancti Medardi iacerent, tanta signorum ac prodigiorum multitudo claruit, tanta virtutum vis in omni genere sanitatum per divinam gratiam in nomine eiusdem beatissimi martiris enituit, ut a nullo mortalium eorundem miraculorum aut numerus conprehendi, aut varietas verbis valeat enuntiari; quorum quaedam tanti stuporis esse narrantur, ut hu-

manae inbecillitatis fidem excederent, nisi certum esset, dominum nostrum Iesum Christum, pro quo idem beatissimus martir passus esse dinoscitur, omnia quae vult facere posse per divinam omnipotentiam, in qua illi omnis creatura in coelo et in terra subiecta est.

827. Imperator Helisachar presbiterum et abbatem et cum eo Hildibrandum atque Donatum comites ad motus Hispanicae marcae componendos misit. Ante quorum adventum Aizo, Sarracenorum auxilio fretus, multa eiusdem limitis custodibus adversa intulit, eosque adsiduis incursionibus in tantum fatigavit, ut quidam illorum, relictis quae tueri debebant castellis, recederent. Defecit ad eum et filius Berani, nomine Willemundus, necnon et alii conplures novarum rerum gentilicia levitate cupidi, iunctique Sarracenis ac Mauris Ceritaniam[1] et Vallensem[2] rapinis atque incendiis cotidie infestabant. Cumque ad sedandos ac mitigandos Gothorum atque Hispanorum in illis finibus habitantium animos Helisachar abbas cum aliis ab imperatore missus, multa et propria industria et sociorum consilio prudenter administrasset, Bernhardus quoque, Barcinonae comes, Aizonis insidiis et eorum qui ad eum defecerant calliditati ac fraudulentis machinationibus pertinacissime resisteret, atque eorum temerarios conatus irritos efficeret, exercitus a rege Sarracenorum Abdiraman ad auxilium Aizoni ferendum missus Caesaraugustam venisse nunciatur, supra quem Abumarvan, regis propinquus, dux constitutus, ex persuasionibus Aizonis haud dubiam sibi victoriam pollicebatur. Contra quem imperator filium suum Pippinum, Aquitaniae regem, cum inmodicis Francorum copiis mittens,

1) Cerdagne. 2) *Valles*, vallis fertilissima 28 M. P. longitudinis, 16 M. P. latitudinis, ad orientem fluminis Llobregat, e septentrione Barcinonae.

regni sui terminos tueri praecepit. Quod ita factum esset, ni ducum desidiâ quos Francorum exercitui praefecerat, tardius quam rerum necessitas postulabat, is quem ducebant ad marcam venisset exercitus. Quae tarditas in tantum noxia fuit, ut Abumarvan, vastatis Barcinonensium ac Gerundensium agris villisque incensis, cunctis etiam quae extra urbes invenerat direptis, cum incolomi exercitu Caesaraugustam se prius reciperet, quam a nostro exercitu vel videri potuisset. Huius cladis praesagia credita sunt visae multoties in coelo acies, et ille terribilis nocturnae coruscationis in aëre discursus. Imperator autem, duobus conventibus habitis, uno apud Niumagum propter falsas Hohrici, filii Godofridi regis Danorum, pollicitationes, quibus se illo ad imperatoris praesentiam venturum promiserat, altero apud Compendium, in quo et annualia dona suscepit, et his qui ad marcam Hispanicam mittendi erant, quid vel qualiter agere deberent, imperavit, ipse inter Compendium et Carisiacum ceteraque his vicina palatia usque ad hiberni temporis initium conversatus est. Interea reges Danorum, filii videlicet Godofridi, Herioldum de consortio regni eicientes, Norđmannorum finibus excedere compulerunt. Bulgari quoque Sclavos in Pannonia sedentes, misso per Dravum navali exercitu, ferro et igni vastaverunt, et expulsis eorum ducibus, Bulgaricos super eos rectores constituerunt. Eugenius papa mense Augusto decessit, in cuius locum Valentinus diaconus a Romanis et electus, et ordinatus, vix unum mensem in pontificatu complevit, quo defuncto, Gregorius presbiter tituli sancti Marci electus, sed non prius ordinatus est, quam legatus imperatoris Romam venit, et electionem populi, qualis esset, examinavit. Legati Michahelis imperatoris de Constantinopoli ad imperatorem quasi propter foedus confirmandum

missi, Septembrio mense Compendium venerunt, quos ille ibi benigne receptos et audivit et absolvit. Corpora beatissimorum martirum Marcellini et Petri de Roma sublata, et Octobrio mense in Franciam[1] translata, et ibi multis signis atque virtutibus clarificata sunt[2].

828. Conventus Aquasgrani mense Februario factus est, in quo cum de multis aliis causis, tum praecipue de his quae in marca Hispanica contigerunt, ratio habita, et legati qui exercitui praeerant culpabiles inventi, et iuxta merita sua honorum amissione multati sunt. Similiter et Baldricus, dux Foroiuliensis, cum propter eius ignaviam Bulgarorum exercitus terminos Pannoniae superioris inpune vastasset, honoribus quos habebat privatus, et marca quam solus tenebat, inter quatuor comites divisa est. Halitgarius Camaracensis episcopus et Ansfridus abbas monasterii Nonantulae Constantinopolim missi, et a Michaele imperatore, sicut ipsi inde reversi retulerunt, honorifice suscepti sunt. Imperator Iunio mense ad Ingilunheim villam venit, ibique per aliquot dies placitum habuit, in quo, cum de filiis suis Hlothario et Pippino cum exercitu ad marcam Hispanicam mittendis consilium inisset, et id quomodo fieret ordinasset,

1) in Franciae partem Germanicam. 2) Translationis historiam ipse, qui corpora transferri curaverat, Einhardus noster scripsit. Refert in ea, partem reliquiarum iam sub finem anni praeteriti Michilinstadum, indeque anno 827 die 17. Ianuarii Mulinheimum a se translatam, reliquam vero ab Hildoino abbate octo diebus post pascha sibi redditam et per aestatem Aquisgrani servatam, tandem, postquam ipse ab imperatore in venationem solennem profecto abeundi licentiam acceperit, Mulinheimum advectam, atque sacris corporibus iterum sociatam esse. Perfecta igitur, ut supra legitur, mense Octobri translatione, Einhardus Aquisgranum, ibidem hiematurus, regressus est. Hinc rei gestae narrationem, qualem in annalibus et in translationis historia legimus, optime inter se cohaerere quisque intelligit; et mirari subit, doctos id viros qui annales nostros Einhardo abiudicaverunt, eam tantum ob causam fugere potuisse, quod in historia translationis dies 17. Ianuarii, in annalibus October mensis translationis epocha sistatur.

missos etiam Romani pontificis, Quirinum primicerium ac Theofilactum nomenclatorem, qui ad eum illo venerant, audita illorum legatione dimisisset, ad villam Franconofurd profectus est, ibique aliquandiu moratus, Wormaciam venit, atque inde Theodonis villam perrexit; de quo loco Hlotharium filium suum cum magnis Francorum copiis ad Hispanicam marcam direxit. Qui cum Lugdunum venisset, consedit, nuncium opperiens, qui se de Sarracenorum adventu faceret certiorem; in qua expectatione cum Pippino fratre conloquitur, et comperto, quod Sarraceni ad marcam venire aut timerent aut nollent, redeunte in Aquitaniam fratre, ipse ad patrem Aquasgrani revertitur. Interea cum in confinibus Norđmannorum tam de foedere inter illos et Francos confirmando, quam de Herioldi rebus tractandum esset, et ad hoc totius paene Saxoniae comites simul cum markionibus illo convenissent, Herioldus, rerum gerendarum nimis cupidus, condictam et per obsides firmatam pacem, incensis ac direptis aliquot Norđmannorum villulis, inrupit. Quod audientes filii Godofridi, contractis subito copiis, ad marcam veniunt, et nostros in ripa Aegidorae fluminis sedentes ac nihil tale opinantes transito flumine adorti, castris exuunt, eisque in fugam actis cuncta diripiunt, ac se cum omnibus copiis suis in sua castra recipiunt; deinde inito consilio, ut ultionem huius facti praevenirent, missa legatione ad imperatorem, quam inviti et quanta necessitate coacti id fecerint, exposuerunt, se tamen ad satisfactionem esse paratos, et hoc in imperatoris esset arbitrio, qualiter ita fieret emendatum, ut de reliquo inter partes pax firma maneret. Bonifacius comes, cui tutela Corsicae insulae tunc erat commissa, adsumpto secum fratre Berehario necnon et aliis quibusdam comitibus de Tuscia, Corsicam

atque Sardiniam parva classe circumvectus, cum nullum in mari piratam invenisset, in Africam traiecit, et inter Uticam atque Kartaginem egressus, innumeram incolarum multitudinem subito congregatam offendit, cum qua et proelium conseruit, et quinquies vel eo amplius fusam fugatamque profligavit, magnaque Afrorum multitudine prostrata, aliquantis etiam sotiorum suorum per temeritatem amissis, in naves suas se recepit, atque hoc facto ingentem Afris timorem incussit. Luna Kalendis Iul. primo diluculo in occasu suo defecit; similiter et in 8. Kalendas Ianuarii, id est in natale Domini, media nocte obscurata est. Imperator circa missam sancti Martini Aquasgrani ad hiemandum venit, ibique positus, totum hiberni temporis spatium in diversis conventibus ob necessaria regni negotia congregatis inpendit.

829. Post exactam hiemem in ipso sancto quadragesimali ieiunio, paucis ante sanctum pascha diebus, Aquasgrani terrae motus noctu factus, ventusque tam vehemens coortus, ut non solum humiliores domos, verum etiam ipsam sanctae Dei genitricis basilicam, quam capellam vocant, tegulis plumbeis tectam, ex parte non modica denudaret. Imperator vero in diversis occupationibus usque ad Kalendas Iul. Aquasgrani moratus, tandem ad generalem conventum Wormaciae habendum cum comitatu suo mense Augusto statuit proficisci. Sed priusquam inde promoveret, nuncium accepit, Nordmannos velle Transalbianam Saxoniae regionem invadere, atque exercitum eorum qui hoc facturus esset, nostris finibus adpropinquare. Quo nuncio commotus, misit in omnes Franciae partes, et iussit ut cum summa festinatione tota populi sui generalitas post se in Saxoniam veniret, indicans simul, velle se apud Novesium[1] medio

1) Neus contra Düsseldorf.

circiter Iulio Rhenum transire. Sed ubi vana esse compererat, quae de Nordmannis fama disperserat, sicut prius dispositum habebat, medio mense Augusto Wormaciam venit, ibique habito generali conventu, et oblata sibi annua dona solemni more suscepit, et legationes plurimas, quae tam de Roma et Benevento, quam de aliis longinquis terris ad eum venerant, audivit atque absolvit. Hlotharium quoque filium suum, finito illo conventu, in Italiam direxit, ac Bernhardum comitem Barcinonae, qui eatenus in marca Hispaniae praesidebat, camararium in palatio suo constituit. Aliis etiam causis[1], quae ad illius placiti completionem pertinere videbantur, congruo modo dispositis atque completis, populoque ad sua ire dimisso, ipse ad autumnalis venationis exercitium Franconovurdum villam profectus est; qua transacta, ad hiemandum Aquasgrani reversus est, ubi et missam sancti Martini ac festivitatem beati Andreae apostoli, necnon et ipsum sacrosanctum dominicae nativitatis diem cum magna laetitia et exultatione celebravit[2].

1) Karolo filio suo partem regni tribuit; cf. Thegani cap. 35. 2) Haec ultima, quibus Einhardus Aquis interfuit; nam mense Martio anni sequentis, post rebellionem Compendii ortam, Seligenstadum recedendi veniam petivit atque accepit, ita ut annalium et vitae eius publicae idem sit terminus.